

**AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ
MANEVİ REHBERLİK**

**MANEVİ REHBERLİKTE DİN
GÖREVLİLERİNİN YETERLİLİĞİ ve BU ALANA
DUYULAN İHTİYAÇ**

İBRAHİM DUVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ROTTERDAM, 2018

**AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ
MANEVİ REHBERLİK**

**MANEVİ REHBERLİKTE DİN
GÖREVLİLERİNİN YETERLİLİĞİ ve BU ALANA
DUYULAN İHTİYAÇ**

İBRAHİM DUVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. NEDİM BAHÇEKAPILI

ROTTERDAM, 2018

TEZ ONAY SAYFASI

AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ

Tezi hazırlayan: İbrahim DUVA

Tez başlığı: Manevi Rehberlikte Din Görevlilerinin Yeterliliği ve Bu Alana Duyulan İhtiyaç

Savunma tarihi: 17.12.2017

Yüksek lisans tezi:

İsim ve soyisim

İmza

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Nedim BAHÇEKAPILI	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Aliye ÇINAR	
Jüri Üyesi	Dr. Osman BODUR	

Tez kabulü:

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Red Edildi

Şartlı Kabul Edildi

☐☐☐

ÖNSÖZ

Toplumsal ilişkilerin zayıfladığı, yardımlaşma ve paylaşma gibi erdemlerin büyük sarsıntı yaşadığı günümüzde insanlar, modern yaşantının bir sonucu olarak gittikçe yalnızlaşmaktadır. Zamanının büyük kısmını maddi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışarak geçiren modern toplumun bireyleri uhrevi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için manevi sorunların çözümünde rehber ihtiyacı duymaktadır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerin yoğunlukta olduğu Avrupa toplumlarında manevi rehberlik görevinin Hristiyan Kilisesi tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Batı toplumlarında papazlara psikoloji, klinik psikoloji, danışmanlık ve rehberlik alanlarında eğitim verilmek suretiyle Pastoral Care şeklinde tanımlanan manevi rehberlik; doğu toplumların da din görevlilerinin hizmet alanında 'ayrıca bir görev tanımlamasına gerek duyulmaksızın' yer aldığı görülmektedir. Bu bağlam da manevi rehberliğin sorunların çözümündeki rolü dikkate alındığında ayrı bir görev tanımının olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tez çalışmamda yardım ve yönlendirmelerinden dolayı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nedim Bahçekapılı, Prof. Dr. Aliye Çınar Köysüren ve Dr. Osman Bodur hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Akademik ve manevi desteklerinden dolayı Dr. Battal DOĞAN hocama ve tezi hazırlama aşamasında gösterdikleri sabır, fedakarlık ve desteklerinden dolayı sevgili eşim Ebru DUVA ve cennet vesilesi kızlarım Zeynep Begüm, Zümra Betül ve Zahide Ebrar 'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İBRAHİM DUVA

ROTTERDAM, 2018

ABSTRACT

This thesis titled “The Adequacy of Religious Officials in Spiritual Guidance and the Need for this Field” is composed of an introduction and three main sections.

In the introduction, the problem, goal, importance, method and limitations of the research have been explained and a literature study has been provided on the subject.

The first section includes a conceptual framework based on the literature study. Information has been provided on the functions of religion, its relation with society and the relation between religion, spirituality and culture in the face of change.

The second section defines spiritual guidance, its historical process and importance. Further, the role of religious leaders as personal, professional and spiritual guides has been discussed. The knowledge and experiences in the field of the new concept ‘Spiritual Guidance’ have been investigated and recommendations have been given on how these can be improved. A questionnaire was conducted and its results are analyzed and interpreted. Also the methods and techniques of the Prophet in terms of spiritual guidance, have been included.

In the third part, the process of spiritual guidance in the mosque, hospital, nursing home and prison (in Turkey and the Netherlands) have been explored. Interviews have been conducted with spiritual care workers at institutions such as a hospital, nursing home and prison in the Netherlands. The obtained information and experiences have been presented.

The study has been concluded in the final section.

Keywords: Religious Officer, Adequacy, Psychology, Religious Counseling, Spiritual Guidance

ÖZET

Manevi Rehberlikte Din Görevlilerinin Yeterliliği ve Bu Alana Duyulan İhtiyaç adlı tezimiz giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; araştırmamızın problemi, amacı, önemi, yöntemi, sınırlılıklarından ve bu alanda yapılmış tez çalışmalarından bahsedilmiştir.

Birinci bölümde literatür taraması yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Dinin fonksiyonları, toplumla ilişkisi, değişim karşısında din, maneviyat ve kültür ilişkisi üzerinde genel bir bilgilendirmede bulunulmuştur.

İkinci bölümde manevi rehberliğin tanımı, tarihi süreci ve temel unsurlarından hareketle manevi rehberliğin gerekliliği, din görevlilerinin kişisel, mesleki ve manevi rehber olarak donanımlarından bahsedildi. Yeni bir kavram olan 'Manevi Rehberlik' alanındaki bilgi ve tecrübeleri araştırılıp geliştirilmesi hususunda yapılması gerekenler hakkında öngöründe bulunuldu. Anket çalışması da yapıp sonuçlar analiz edilmiş ve yorumlar getirilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in manevi rehberlikteki yöntem ve tekniklerine de yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise; manevi rehberliğin uygulama alanları (Türkiye-Hollanda Örneği) üzerinden hareketle cami, hastane, bakım evi ve cezaevlerinde ki manevi rehberlik süreci hakkında bilgi toplanmıştır. Hollanda 'da hastane, huzur evi, cezaevi vb. kurumlarda manevi bakım görevlisi olarak görev yapanlarla da röportaj ve ziyaretlerde bulunulup elde edilen bilgi, deneyim ve tecrübelerden bahsedildi.

Çalışmamız en son sonuç bölümüyle bitirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Görevlisi, Yeterlilik, Psikoloji, Dini Danışma, Manevi Rehberlik

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
KISALTMALAR.....	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
GİRİŞ	8
BİRİNCİ BÖLÜM: DİN VE MANEVİYAT	14
1.1 DİN NEDİR.....	15
1.2 DİNİN FONKSİYONLARI.....	16
1.2.1 Bireyin Sosyalleşmesini Sağlamak	16
1.2.2 Manevi Doyum Sağlamak	16
1.2.3 Sosyal Kontrol Görevi	17
1.2.4 Dinin Ekonomik İşlevi.....	18
1.2.5 Dinin Eğitim İşlevi.....	19
1.3 DİN VE TOPLUM İLİŞKİSİ	21
1.3.1 Sosyalleşmek	21
1.3.2 Toplumsal Kontrol.....	22
1.3.3 Toplumsal Statü Kazanma.....	23
1.4 TOPLUMSAL DEĞİŞİM KARŞISINDA DİN	23
1.5 MANEVİYAT VE DİN İLİŞKİSİ	24
1.6 MANEVİYAT VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ	25
İKİNCİ BÖLÜM: MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN ÖNEMİ.....	27
2.1 MANEVİ DANIŞMANLIĞIN TANIMI VE TARİHİ SÜRECİ.....	28
2.1.1 Manevi Danışmanlığın Tanımı.....	28
2.1.2 Manevi Danışmanlığın Tarihi Süreci	29
2.2 MANEVİYAT NEDİR.....	31
2.3 MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN TEMEL UNSURLARI ...	32
2.3.1 Dikkatlilik.....	32

2.3.2 Basiret.....	33
2.3.3 Acıma Duygusu	33
2.3.4 Farklılıkları Hoş Görme	33
2.4 MANEVİ REHBERLİK	34
2.5 MANEVİ REHBERLİĞİN GEREKLİLİĞİ	37
2.6 MANEVİ REHBERLİK BAĞLAMINDA DİN GÖREVLİSİNDE DE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	38
2.6.1 Din Görevlilerinin Donanımları.....	39
2.6.2 Manevi Rehberlikle İlgili Din Görevlilerin Yeterliliklerine Dair Bir Araştırma	50
2.7 MANEVİ REHBERLİK NE DEĞİLDİR	58
2.8 MANEVİ SORUNLARA DİN VE MANEVİYAT KATKISI	60
2.9 MANEVİ REHBERLİKTE HZ. PEYGAMBERİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: REHBERLİĞİN UYGULAMA ALANLARI (TÜRKİYE-HOLLANDA ÖRNEĞİ).....	63
3.1 MANEVİ REHBERLİKTE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR.....	64
3.2 MANEVİ REHBERLİĞİN UYGULANDIĞI ALANLAR	67
3.2.1 Camilerde Manevi Rehberlik.....	67
3.2.2 Hastane ve Bakım Evlerinde Rehberlik.....	72
3.2.3 Ceza Evlerinde Rehberlik	76
3.3 MANEVİ REHBERLERLE RÖPORTAJLAR	79
3.3.1 Hollanda’da Manevi Bakım Görevlisi Toon Vessie ile Söyleşi	79
3.3.2 Hollanda da Hastanede Görevli Manevi Rehber, Morits Pfahler, ile Söyleşi	90
3.3.3 Cezaevlerindeki Manevi Rehberler (Türkiye-Hollanda) ile Söyleşi.....	100
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA.....	110

KISALTMALAR

A.g.e	Adı geçen eser
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı
D.İ.B.Y.	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Fak.	Fakülte
H.z.	Hazreti
S.	Sayfa
S.a.v	Sallallah-u Aleyhi Vesellem
Sy.	Sayı
Vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınevi/Yayınları

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Din Görevlilerinin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 2: Din Görevlilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	54
Tablo 3: Din Görevlilerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	55
Tablo 4: Din Görevlilerinin Görev Yapma Süresi Değişkenine Göre Dağılımı	55
Tablo 5: Din Görevlilerinin Görev Değişkenine Göre Durumu	56
Tablo 6: İçerik Analizleri	57

GİRİŞ

Din, Allah ve insanı yaşam bağlamında birleştiren, bütünleştiren, inananın kendini keşfetmesini, gerçekleştirmesini ve sosyalleşmesini sağlayan merkezi bir konuma sahiptir. Ancak zaman içerisinde toplumlar değiştikçe insanların din algıları da farklılaşmış, yozlaşmış; hatta zincirleri kırma, özgürlük alanını genişletme kavramlarını düstur edinen modern akımlar dinin gücünü reddetmişlerdir.

Özerklik, kendi kendini yönetme hak ve yükümlülüğünü vurgularken; modernite, bir kimsenin kendi kurallarını nasıl oluşturması gerektiği konusunda herhangi bir rehberlik önermediği gibi, kural oluşturmak için istişareye başvurulması gereken herhangi bir ölçütte sağlamaz. Modernliğin mevcut durumu, tarihsel olarak yeni olmasa da bu sınırların ölçüsüzlüğünü açıkça ortaya koymaktadır.¹

Şüphesiz ki insan yaratılış özellikleriyle manevi iklimin temelini oluşturacak yeteneklere sahip olmakla birlikte; bu özellikler geliştirilip beslenmediği takdirde manevi sorunlar yaşaması kaçınılmazdır. İnsan hep daha iyiye daha güzele doğru yol almak isterken içindeki aşkın gücü, manevi enerjiyi ortaya çıkarması gerekmektedir. Maneviyat, vahiy kaynaklarından esinlenme sonucunda inancı güçlendiren her türlü düşünce, yaklaşım ve faaliyetlerdir. Bu yönüyle maneviyat, kesin karar, müspet inanç hakikati bulma ümidini taşıyan tefekkür ve gerçek fitri sevgi gibi iç dünya besinlerinden oluşan bir güçtür.²Bu gücü ortaya çıkarmak isterken tek başına başarılı olamayabilir. Bu bağlamda dini yönden sorunlarında kendisine yardımcı olacak, destek verecek din görevlilerine ihtiyaç duymaktadır.

Değerler din görevlilerine ortak referans noktaları sunmuş, bütün dinlerde, manevi geleneklerde, irfani geleneklerde ve siyasi geleneklerde geçerli olmuşlardır. Bu değerler, kişilerin ihtiyaç duydukları bir zamanda ve o 'anda' hazır olmayı sağlamaktadır.

¹ Peter Wagner, *Modernliğin Sosyolojisi Özgürlük ve Cezalandırma*, çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı yay., 1. Basım, İstanbul 2005, s. 15

² Ali Seyyar, *Manevi Sosyal Hizmetler Heyet*, Rağbet Yay., 2. Basım, İstanbul 2015, s. 14

Ahlak sadece İslam dini ile bağlantılı bir değer değildir. Tüm insanlık için geçerli olan bir değerdir. Ahlak din ırk kültür ayırt etmeyen bir değerdir.³

*“Sen onlara sırf Allah’ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah’a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever.”*⁴ Mealin de belirtildiği gibi Müslümanlara dayanışma ve destek içerisinde olma tavsiye edilip, sosyal hizmet anlayışı kapsamında manevi rehberlik kapıları açılmıştır.

Yaratıcıyla iletişimini kuvvetlendirme çabasına girip manevi tatmin, doyumluk, aşkınlık, bağışlanma yaşamak isteyenler için bireysel ve toplumsal bir olgu olan manevi rehberliğe ‘sivil toplumun temsilcileri dahil herkes gönüllü olarak kurumsal sosyal hizmetlere her türlü manevi destekte bulunabilir’.⁵

1. Araştırmanın Problemi

Din hizmetlerinde cami içi ve cami dışı ayrımına gidilmesine rağmen özellikle cami dışı din hizmetlerinde istenen dönüşümün henüz sağlanamamış olması nedeniyle bireysel ve toplumsal taleplere istenen ölçüde cevap verilememesi⁶ yeni oluşumları beraberinde getirmiştir. Toplumun dinî, manevi ve ahlaki değerlerini canlı tutmak amacıyla İslâm dininin temel kaynaklarına dayalı sahih ve güncel bilgi ile toplumu din konusunda aydınlatmak, inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek ve ibadet yerlerini

³ Dilek BAL KOÇAK, *Çocuk Hastalara ve Yakınlarına Uygulanan Manevi Bakım (Hollanda Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015, Öznur Özdoğan, ‘Kendini Gerçekleştirme Açısından İnsan-Din İlişkisi’, *AÜİFD*, c. XXXVI, s.359

⁴ Al-i imran, 3/159

⁵ Ali Seyyar, *Tıbbi Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*, Rağbet Yay., Genişletilmiş II. Baskı, İstanbul, 2010, s. 190

⁶ İbrahim Turan, ‘Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri’, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* Cilt 13, Sayı 1, 2013 ss. 47 -73, Nurullah Altaş, *“Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık İlişkisi”, Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, (Ed.) Nurullah Altaş-Mustafa Köylü, Gündüz Yay., Ankara, 2012, s. 22

yönetme⁷ misyonunu kendisine hedef kılan Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından manevi rehberlik çalışmaları başlatılmıştır.

Manevi rehberlik çalışmaları için örnek olarak Hollanda'nın seçilmesinin nedeni din ve inanç rehberliğinde kurumsallaşması ve devlet desteğiyle resmi görevliler tarafından hastane, hasta ve bakım evi, hapishane ve askeriye gibi yerlerde manevi rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olmasıdır. Bu çalışmada da bu sistemi yerinde inceleyip Türkiye' de son yıllarda gündeme gelen manevi rehberlik çalışmalarına katkı sunmak hedeflenmiştir. Ülkemizde din görevlilerince yapılmaya çalışılan bu faaliyetlerde, daha nasıl profesyonelleşmeye gidilebilir? Görevliler nasıl bir eğitimden geçirilmelidir? Uygulamalar nelerdir? Bu konuda yeterli bilgi ve donanım var mıdır? Daha neler yapılabilir? gibi sorulara cevap sunmak amaçlanmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsanlık tarihi kadar eski ve etki alanı büyük olan' her dini oluşumda insan devrededir'.⁸ Gerek ilahi dinler gerek beşerî dinler hep bir üstün güce bağlanılma, sığınma hissiyatını doğurmuştur. İnsanın sahip olduğu maddi ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarının da olması kişiyi tek başına çözüm getiremeyeceği sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu bağlamda sahip oldukları maneviyat olgusu ile yaşamsal bir güce kavuşmaktadırlar.

Günümüzde ihtiyaç olarak ortaya çıkan ve büyük bir önem arz eden manevi rehberlik düzenli ve disiplinli olarak var olmak istemektedir. İnsanların acılı, sıkıntılı, üzüntülü, korkulu, yalnızlık ve ümitsizlik hallerinde, ani değişmelerle gelen (hastalık, ameliyat, mahkumluk, askerlik, sakatlık, afet, yaşlılık gibi) kriz durumlarında onların yanında olmak; onlara din ve inanç açısından destek olabilmek varsa soru ve sorunlarına

⁷ <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Documents/stratejik-plan-2017-2021.pdf> Erişim tarihi: (23.08.2017)

⁸ Zeki Aslantürk, Niyazi Akyüz, *Din Sosyolojisi II Sosyal Dinamik Bünye Analizleri*, Çamlıca Yay., İstanbul 2015, s. 223

danışmanlık etmek; adet ve ibadetlerini yerine getirebilmelerinde rehberlik, varlıklarına bir mana, hayatlarına yeni bir anlam verebilmede eşlik edebilmek⁹ olarak devreye girmektedir.

Şüphesiz ki bireylerin ve toplumların huzura kavuşmasında maneviyatın ruh üzerindeki olumlu etkisinden dolayı manevi rehberlik ön plana çıkmaktadır. Bireyler sıkıntılarına çözüm bulma noktasında hata yapmaktan korktukları için dini kimliğe sahip şahıslara müracaat etmek istemektedirler. Manevi rehberlik hizmetlerini yürütecek kişilerin de bunun için yetiştirilmiş ve görevlendirilmiş kişiler tarafından yapılması işlevsellik açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu alan da yapılmış araştırmaları incelediğimizde üzülerek belirtmemiz gerekir ki yeni gelişmekte olan bir alan olduğu için çok fazla seçenek karşımıza çıkmamaktadır. Örnekler üzerinden hareket edecek olursak;

- *Dünyada ve Türkiye’de Manevi Bakım Hukuku*¹⁰

Bu makalenin amacı dünya örneklerinden yola çıkarak, manevî bakım uygulamalarının kanunî dayanaklarını göstermek suretiyle Türkiye’de de bu alanda bir açılımın sağlanmasına yardımcı olmaktır.

- *Manevi Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)*¹¹

Bu çalışmada Hollanda da manevi bakım hizmetlerinin nasıl organize edildiği, içeriği, diğer mesleklerden farkı, model, metod, kanuni durumu ve bu görevi yapanların eğitim, istihdam durumları özellikle Müslümanlar açısından ele alınmıştır.

- *Çocuk Hastalara ve Yakınlarına Uygulanan Manevi Bakım (Hollanda Örneği)*¹²

⁹ Arslan Karagül, ‘‘Manevi Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)’’, *Dini Araştırmalar* Ocak-Haziran 2012, Cilt: 15, sy: 40, ss. 5-27

¹⁰ Ali SEYYAR, *Dünyada ve Türkiye’de Manevi Bakım Hukuku*, 2014, http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_17.pdf

¹¹ Arslan KARAGÜL, ‘‘Manevi Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)’’, *Dini Araştırmalar* 2012

¹² Dilek BAL KOÇAK, *Çocuk Hastalara ve Yakınlarına Uygulanan Manevi Bakım (Hollanda Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015

Bu araştırma, Hollanda da çalışan Manevi Bakım Uzmanlarının tecrübelerinden faydalanarak Hollanda’da hastanelerde çocuklara ve ailelerine uygulanan Manevi Bakım yöntemi, programı, etkisi ve verimliliği üzerine yapılan çalışma anlatılmaktadır. Gözlemler ve söyleşiler yer almakta bu konuların Türkiye’de uygulanırılığını incelenmektedir.

- *Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*¹³

Bu çalışmada dini danışma ve rehberlik hizmetlerinin ülkemizdeki uygulama alanları, imkânları ve yöntemleri din psikolojisi açısından incelenmiştir. Teorik çerçeve ve anket uygulaması olmak üzere temelde iki bölümden oluşan bu araştırma, insanın tehdit altındaki ruhsal durumuna, din hizmetlerinin nasıl destek sağlaması gerektiği hususuna odaklanmaktadır.

- *I.Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi*¹⁴

Manevi danışmanlık ve rehberlik başlıklı bu uluslararası kongre dini, manevi ve ahlaki değerleri öne çıkarmayı; bireysel ve toplumsal yaşama yaptıkları katkıları takdir etmeyi ve insan yaşamına dokunan bir din algısı konusunda bir farkındalık oluşturmaya amaçlamaktadır. Bu kongre, alanlarında uzman bilim insanları tarafından disiplinlerarası bu alana yönelik teorik ve pratik düzeyde model üretme ve deneyimleri paylaşma, karşılıklı bilgi alış-verişi ve iş birliği yapma ortamı sağlamıştır.

Bu kongrenin, Türkiye’de yeni gelişmekte olan bu uzmanlık alanını ilk kez uluslararası bir platformda ve disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alarak bundan sonraki çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz çalışmalar bağlamın da yaptığımız araştırma da öncelikle manevi bakım ve rehberlik hakkında kısa bilgi verilmektedir. Manevi rehberliğin amacı, konusu, işlevi, uygulama alanları ve sınırlılıklarından da bahsedilmiştir.

¹³Ömer Faruk SÖYLEV, *Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*, Doktora Tezi, Bursa 2014

¹⁴I.Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi, İstanbul 2016,
<http://mdrk.org/tr>

Bireylerin yaşamlarının her döneminde dini eğitim, hizmet ve danışma ihtiyacı içerisinde olduklarına ve doğru dini bilgiye ulaşmanın önemine değinilmekte ayrıca manevi rehberlerin uygulaması gereken ilke ve metodlarının da neler olduğunu yerinde görüp tespit etmek için Hollanda’da hastane, bakımevi ve hapishane de görevli manevi rehberler ziyaret edilip, gözlemlerde bulunulmuş bilgi ve tecrübelerinden istifade edilmiştir. Manevi rehberlerin çalışma alanları ve uygulamaları yerinde görülüp bilgi ve fotoğraflarla da daha somut ve objektif sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile Hollanda-Hristiyan manevi rehberliğinde yaygın olan manevi bakım, hastane, hapishane ve askeriyede ki (spiritual care, hospital, prison and army) uygulamalar tanıtılmaya çalışılarak Hollanda da ki manevi rehberliğin teori, eğitim ve uygulaması ile Türkiye’de geliştirilmeye çalışılan bu alana bir örnek sunmak istenmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi, veri çalışma grupları, veri toplama araçları değerlendirme istatistiklerine yer verilip betimsel tarama yönteminden istifade edilmiştir. Konu hakkında yazılmış kitap ve tezler incelenip bilgi derlemesi yapılmış, bir alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Din görevlilerinin manevi rehberlik alanında ki yeterlilik ve uygulamalarına dair anket çalışması yapıp daha objektif, somut kaynaklara ulaşmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Hollanda da hastane, bakımevi ve hapishane de manevi rehber olarak çalışan görevliler ziyaret edilip röportajlar yapılmış ve manevi rehberlik uygulamaları yerinde görülüp tespitlerde bulunulmaya çalışılmış konuyla ilgili yorum ve değerlendirmeler de bulunulmuştur.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma; Türkiye ve Hollanda da görev yapan bay/bayan din görevlilerinden ve Hollanda da manevi rehber olarak çalışan kişilerden gönüllü katılmak isteyenler ile yüz yüze veya uzaktan iletişim ile görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Manevi rehberlik alanındaki uygulama ve yeterlilikleri ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: DİN VE MANEVİYAT

Dinin kendine özgü bir mantığı, aşkın boyutları, beşerî olayları etkilemede büyük bir gücü bulunmaktadır. Din, inanç, bilgi, tecrübe, ibadet, etki, organizasyon, ahlak gibi boyutlarıyla toplumsal bir gerçekliktir; din ile toplum birbirini karşılıklı olarak etkiler.¹⁵

“Pastoral psikoloji, maneviyat, manevi rehberlik” din hizmetleri alanında tartışılan bir kavramdır. Yapılan araştırmalara bakıldığında bu terimlerin ne anlama geldiği, nasıl yapılacağı, hangi ihtiyacı karşıladığı ve yöntemlerinin ne olduğu üzerinde yoğunlaşıldığı görülür. Bu kavramların tanımları yapılmakta ortak ve farklı yönleri incelenmektedir. Bu kapsamda bu görevi yapacak kişiler için görev tanımlaması yapılmakta, teorik çalışmanın hedefi ve manevi rehberliğe duyulan ihtiyaç dile getirilmektedir.

Yeni modeller oluşturulmaya çalışılırken tanımlanmaya ihtiyaç duyulan birçok kavramla da karşılaşmaktadır. Bu tanımlamaları etkin kılmak için içeriğini dikkatli doldurmak, yanlış ifade etmenin önüne geçmek önem arz etmektedir. Zira uygulanabilirliği güzel ifade edilebilmesiyle bağlantılıdır. Özellikle manevi rehberlik kavramının içerisinde barındırdığı anlam ve uygulanmasındaki tanımlamalar beraberinde bu görevi yapacak kişilerde bulunması gereken özelliklerinde ne olması gerektiği hususunu gündeme getirmektedir. Manevi rehberlikte psikolojinin bazı yöntem ve tekniklerinden de yararlanılabilmekte fakat bunun uygulanabilirliği için bu alanda eğitim ve bilgilendirme ve profesyonelleşme yoluna gidilmelidir.

Bireylerin ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmış olan bu kavramların kendine ait yöntem ve teknikleri olmadan başka bilim dallarıyla kolektif çalışmalarla yürütülmesi kavramlarda netleştirilmesi gereken durumlar olduğunu göstermekle birlikte çalışmaların olduğunu da ifade etmektedir. Bu bağlamda bireyler kim, neyi, neden, nasıl yaptığını anlamaya ve yorumlamaya çalışırlar. Bunun doğru yorumlanması, sorunların cevaplanması bir bilim dalı olan psikolojinin bilimsel yöntemleri dahilindedir. Psikoloji duygu, düşünce

¹⁵ <http://sosyolojisi.com/dinin-toplumsal-islevleri/1505.html>

ve davranışları incelerken din psikolojisi dini olanla ilgilenmektedir. Bu bağlamda pastoral psikoloji bir basamak daha öteye giderek sürece manevi değerleride katmaktadır.

1.1 DİN NEDİR

Din, bizim her şeyin, bizim bilgimizin üstüne çıkan, bir Kudret'in tezahürleri olduğunu kabuldür.¹⁶ Din adına yapılan tanımlamalar çok olmakla birlikte pek çok yönüyle de eksiktir. Eskilerin dediği gibi' ağıyarını mâni efradını cami 'bir tanım yapabilmek mümkün değildir. Fakat dünya üzerinde yüzyıllardır var olan gerek semavi gerekse mevzu dinlerin olduğu düşünüldüğünde yapılan tanımlardan çıkarılan sonuçlar bir şekil oluşturmaktadır.

Batıda yapılan çeşitli din tanımlarından bazıları da şöyle;

“Ne zaman bakımından ne de mekan bakımından düşünülmesi mümkün olmayan bir güce inanmaktır.” (Robert Spencer)

“Din insanın bütün vazifesinde ilahi emrin bilinmesi ve tanınmasıdır.” (Emanuel Kant)

“Aczini ve kudretsizliğini duyan ruhların en yüksek bir kudret ile münasebet ve ilgi kurmalarıdır.” (A. Sabatier)¹⁷

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de din kelimesi doksan iki yerde geçmektedir; üç âyet te de (et-Tevbe 9 / 29; es-Sâffât 37 / 53; el-Vâkıa 56 / 86) değişik türevleri yer almıştır. Bu âyetler de dinin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür: Zül, yönetme- yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslâm, şeriat, hudûd, âdet, ceza, hesap, millet. Din Allah tarafından konulan ve insanları O'na ulaştıran yoldur.¹⁸

¹⁶ Herbert Spencer; <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/773/9864.pdf>

¹⁷ Nurullah Uslu, *Almanya'daki Müslüman Gençlerin Camilerden Beklentileri*, Tanımlar için bkz. Atilla Kutlu, *Almanya'da ki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, İzmir 1991, s.1, <http://www.grin.com/tr/e-book/202458/almanya-daki-mueslueman-genclerin-camilerden-beklentileri>

¹⁸ Günay Tümer, 'Din', *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt: 9, Ankara 1994, s.312

1.2 DİNİN FONKSİYONLARI

1.2.1 Bireyin Sosyalleşmesini Sağlamak

Geleneksel olarak sosyalleşme, toplumsal değerlerin aktarılması ve içselleştirilmesi olarak görülürdü. Bu sosyalleşme düşüncesi, 19. yüzyılın sonlarında “sosyalleşme” terimini kullanan bilim adamları arasında yer alan Fransız sosyolog Emile Durkheim’e (1858-1917) dayanır.¹⁹ İnsan ilişkilerini kolaylaştırıp güzelleştirerek yeni toplumsal gelişmeler sağlamaktadır.

Birey, bu süreçte toplumunun düşünce, inanç, gelenek, kural, değer ve yaşam tarzlarının yanısıra dinini ve inancını da öğrenir. Dinin kendi yapısal niteliği gereği sosyalleşmeye rengini vermesi durumu olarak dinsel sosyalleşme de hem bireyin dinî kural, değer ve pratikleri öğrenmesinde, hem de genel olarak sosyalleşme sürecine dahil olmasında etkili olur.²⁰

Dinini, inancını, dininin kural ve gereklerini, dininin emir ve yasaklarını, dindarlığı, dindarca yaşamayı da öğrenir. Bu çerçevede dinsel sosyalleşmeyle birey, toplumda veya grupta inanılan ve yaşanan dini öğrenir, uygular ve öğretir. Toplumsal bir olgu olarak din, sosyalleşme sürecinde etkileşim halinde öğrenilir ve yaşanan bir gerçeklik haline gelir. Bir yandan dinin bizi kendisi, çeşitli biçimlerde genel olarak sosyalleşmede etken ve aracı olurken, diğer yandan da dinsel sosyalleşme, bireye toplumun dinini öğretir.²¹

1.2.2 Manevi Doyum Sağlamak

Sevgi, merhamet duyguları dinin temelini oluşturan unsurlardır. Dinin özünde bulunan bu hasletler insanı iyiye, güzele yönlendirmektedir. Din; sevginin, manevi duyguların yaşanmasına, hissedilmesine daha çok fırsat verir. Dinin dünya hayatına

¹⁹ Çev. Ramazan Diler, *Din Eğitimi ve Sosyalleşme*, Paul Vermeer, *Din Eğitimi ve Pratik Teoloji*, Radboud Üniversitesi, Nijmegen, Hollanda, http://dergipanel.gop.edu.tr/dosya/dergi_4/yayimlananlar/yil_2017_sayi_1/ILHYT170109.pdf

²⁰ Ejder Okumuş, *Din ve Sosyalleşme*, <http://docplayer.biz.tr/2220418-Din-ve-sosyallesme-ozet.html> s.429.

²¹ Ejder Okumuş, a.g.e., s.433

yakınlığı, hayatın her alanı için söyleyebilecek bir cümlesinin, örnekleminin olması insanın yaşamına katkısının ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Din sadece günümüz yaşantısını korumak, geliştirmek için değildir elbet çünkü asırlar öncesine dayanan bir geçmişe sahip olması sebebiyle geçmişle günümüz arasında bağlantıyı kurar. Esasen din, insanın sıkıntıları ve özellikle de modern insanın karşı karşıya bulunduğu önemli bir psikolojik problem olan strese karşı da dikkate değer bir ruhsal huzur kaynağı oluşturmakta ve böylece ruh sağlığı bakımından önem taşımaktadır.²²

Bu bağlamda din insana adeta bir terapi gibi gelir. Ruhu dinlendirir, aydınlatır, artırır. Ruhen güçlenen beden, karşılaştığı zorluklar karşısında yaşam mücadelesini daha başarılı vermektedir. İnsanların birbiri ile irtibatlarını, diyaloglarını, yardımlaşmalarını artırır. Sıkıntılarının sadece onlarda olmadıklarını, herkesin başına gelebileceği ya da buldukları çözümleri de onlarla paylaşarak birbirlerine destek olabileceklerini göstermektedir.

1.2.3 Sosyal Kontrol Görevi

Din; imanın göstergesi, derin anlamlar, hakikatler barındıran gönülden bağlanmayı gerektiren bir ifadedir. İman eden kişi, kendisini boşluk duygusundan kurtarmaktadır. Kuran- Kerim’de buyurulduğu gibi ‘iman edip, salih ameller işleyenler’ diye...²³ Din; Allah, insan ve yaşam bağlamında merkezi konumdadır. Dini kavramlarla bütünleştirir, bağlantıyı kurarak sosyalleşmesini sağlar. Dini yaşamı bir yapboza benzetecek olursak sevap, günah, helal, haram, mekruh, caiz gibi kavramlar bu şeklin kilit noktalarını oluşturarak ilişkilere yön verir. Sosyal ilişkiler ahlakın, faziletin, erdemin, dürüst yaşamın gerçekliğini ortaya koyar. Bu bağlamda;

1. Toplumun genel hatlarını tamamlayıcıdır,
2. Talimât ve yön vericidir (normatif),
3. İdeolojik ve kültürel anlamları topluma mal edicidir,
4. Kişinin korunmasını sağlayıcıdır.²⁴

²² <http://sosyolojisi.com/dinin-kisisel-ve-toplumsal-fonksiyonlari/5398.html>

²³ Ankebut, 29/58

²⁴ <http://sosyolojisi.com/dinin-kisisel-ve-toplumsal-fonksiyonlari/5398.html>

Sosyal kontrol, toplumun, düzenin korunması için, bireylerin davranışlarına etki yapmasını sağlayan yöntemlerin bütünüdür. İnsanlar toplum hayatında öyle sosyalleşmektedirler ki önemli sosyal normlardan saptıklarında kendilerini mutlu hissedememektedirler. Cezalar ve ödüller dışında itibar kazanma isteği, itibar kaybetme korkusu, dedikodu, ekonomik ve moral baskılar vb. insanların hareketlerini yönetmekte ve kontrol etmektedirler. Din, etkin bir sosyal kontrol aracıdır. Potansiyel bir sosyal kontrol gücü olarak din, sosyal yapıyı korur. Meşrûlaştırma ve muhafazakârlık ile içiçe ilişkili olan sosyal kontrol işleviyle din, toplum üyeleri veya aktörlerinin, sosyal ve siyasal düzenin kural ve düzenlemelerinin sınırları dahilinde hareket etmelerini sağlar, o sınırların dışına çıkmalarını önler. Din, sosyal kontrol işleviyle sosyal ve siyasal hayatın kusur ve yanlışlarını düzelterek bir tür yedeklik hizmeti görür, keyfiliği ve yetersizliği ortadan kaldırarak otoritenin başına buyruk hareket etmesini engellediği gibi yetersiz kaldığı yerlerde ona destek olacak bilgi, yasa vb. gibi unsurları sağlar.²⁵

1.2.4 Dinin Ekonomik İşlevi

Din ile ekonomi arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Ekonomi dini, din de ekonomiyi etkilemektedir. Bir ülkenin ekonomik ve politik gelişimi o ülkenin dindarlığını etkilemektedir. Dindarlığın yapısı ve boyutu ekonomik performans üzerinde etkilidir. Özellikle Allah, cennet, cehennem, ahiret vb. inançlar ekonomik performans üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Din ve dindarlık ekonomik verileri ve ekonomik çıktıları etkilemektedir. Dini inançlar çalışma etiği, dürüstlük, güven, tutumluluk, hayırseverlik, konukseverlik gibi özellikleri teşvik etmek suretiyle insan davranışlarını etkilemekte ve bu sayede de ekonomi üzerinde tesirli olmaktadır. Bu özellikleri artırmak, insanları bu tür özelliklerle donatmak dindarlığı artıracak ve yatırımları ve ekonomik büyümeyi teşvik edecektir.²⁶

Ayrıca ekonomik tercihlerimizde ve hem bireysel hem de toplumsal olarak ekonomik anlamdaki bütün girişimlerimizde ya da geri çekilişlerimizde dini görüşümüzün,

²⁵ Ejder Okumuş, a.g.e., s.445

²⁶ <http://www.ekodialog.com/Konular/din-ve-ekonomi-iliskisi.html>

hayatımızın manevi kısmının belki kendimiz de fark etmeyeceğimiz düzeyde, psikolojik etkisi mevcuttur.²⁷

1.2.5 Dinin Eğitim İşlevi

Bir bilim alanında bilgi ve beceri kazandırma, insan yetiştirme, geliştirme işine eğitim denir. Eskilerin bilgi, tecrübe ve yaşanmışlıklarını yeni nesillere aktarmasıdır. Eğitim şahsi bir hayat yardımı, grup hayatına girme ve grup kültürünün aktarımı amacı ile gençlere veya yetişkinlere yönelen, kısmen planlı, kısmen plansız ama her hal ve durumda bilinçli insan uğraşısıdır.²⁸

Eğitime insanın hayatının her safhasında ihtiyaç duymaktadır. Eğitim şuur kazandırır. Bilinçlendirir. Bir tekrardan ibaret değildir. Neyi, niçin, neden yaptığının şuuruna varıştır. Özellikle din eğitiminin de. ‘Eksik ve yetersiz din eğitimi, en az dini eğitimsizlik kadar zararlıdır’.²⁹

Başlangıçta, Avrupa’nın birçok ülkesinde, Din eğitimi okul programlarının bir parçası olduğu için kilise ile okul arasında yakın bir bağ vardı. Din Eğitimi özellikle çocukları ve gençleri dini bakımından sosyalleştiriyor ve onlara kilise yaşamını tanıtmayı amaçlıyordu. Bu yüzden birçok ülkede Din Eğitimi vardı ve bazılarında doktriner yapısı ile hala var olmaya devam etmektedir.³⁰

Ancak her güzel kazanım eğitim sonucunda olmakta ve insanların doğuştan getirdikleri yetenek, beceri, zeka, kapasite gibi olguların yanında daha sağlıklı ve doğru bilgiye ulaşabilmek için eğitim alması şarttır. Din eğitimi insanların dini davranışlarını, belirlenen kural ve hükümlere göre belli bir şekle sokar sistematize eder. Bunu yaparken de doğru dini bilgi ile insanın içindeki vicdani yapısını birleştirir. Manevî eğitim yoluyla elde edilen dindarlık, demokrasinin manevî temelidir. Bu olmazsa siyasî ya da toplumsal başarı

²⁷ Meriç Pehlivan, ‘Din – Ekonomi İlişkisi ile Bu ilişkinin Toplamların ve Bireylerin Davranışlarındaki Yansımaları’ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 3(6), Güz, 2016, s.20

²⁸ Nurullah Uslu, a.g.e., Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A yay. , s.14, Ankara 2015,

²⁹ Celal Kırca, ‘‘Yanlış Eğitim ve Zararları’’, *Diyanet Dergisi*, sayı. 376, Haziran 1990, s.2

³⁰ Ramazan Diler, a.g.e, s.186

elde edilemez. Buna bağılı olarak din eğitimi ve öğretimin hem din hem de devlet ve toplum açısından temel önem taşır. Aksi bir tutum, sadece dine değil topluma da zarar verecektir.³¹

Ülkemiz de de din eğitimini gerçekleştirmekle vazifeli, aynı zamanda insanların dini sorunlarıyla ilgilenecek her türlü dini faaliyeti yürütmekle görevli olan resmi kurum vardır o da Diyanet İşleri Başkanlığı ‘dır. Bu bağıl amda yaygın din eğitimini gerçekleştirmektedir.

Yaygın din eğitimi, yetişkinlere ve okul dışındakilere dini bilgiler kazandırmak ve dini anlayışlarını geliştirerek hayatın dini boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla yürütülen, planlı, programlı ve örgütlü bir din eğitimi çabasıdır.³²

Sistemli hale getirilmiş olan din eğitimi hizmetleri çok yönlü olarak devam etmektedir. Bu faaliyet alanlarını şöyle sıralayabiliriz:

- a) Aile
- b) Kur’an Kursları
- c) Camiler
- d) Kitle İletişim Araçları
- e) Ceza ve Tutukevleri
- f) Hastaneler
- g) Yurtlar ve Büyük İşletmeler
- h) Yurtdışı.³³

Burada ki ifadeden de anlaşılacağı üzere din hayatın her alanında var olmaktadır ve etki alanı çok büyüktür.

³¹ Mehmet Evkuran, “Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi”, *Kelam Araştırmaları* 10:2 (2012), s.31-54. , Başgil, Ali Fuad, *Din ve Laiklik*, 116 , <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/179829> , Erişim Tarihi (03.09.2017)

³² Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, Türkiye Diy.Vak.Yay., Ank.1993, s.56.

³³ Şuayip Özdemir, “Türkiye de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar”, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II (2002)*, sayı: 2, s.74, Erişim tarihi (02.09.2017) http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/163333859_0202040525.pdf

1.3 DİN VE TOPLUM İLİŞKİSİ

1.3.1 Sosyalleşmek

Dinin toplumsal işlevlerinden biri de sosyalizasyondur. Din, sosyo-ekonomik, dinsel vb. sisteme uygun belli karakter tiplerini öne çıkararak, destekleyerek, toplumsal aktörlerin, sosyal yapıya uygun rollerini öğrenip içselleştirmelerini, sosyal hayata ayak uydurmalarını, yani sosyalleşmelerini sağlar.³⁴

İslam dini müminlere cemaat olmanın ve birlik beraberliğin önemi ve gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu değer insanları boşluk ve hiçlik duygusundan uzaklaştırır. Zengini fakiri, genci, yaşlısı, amiri, memuru, büyük, küçük herkesi bir araya getirip insanların birbirinin sıkıntılarından sevinçlerinden haberdar olmalarına kol kanat germelerine manevi duygularının pekişmesine vesile olan camiler İslam'ın maddi görüntüsünün yansımasıdır. İnsanları mezhebi, meşrebi, dini, dili, ırkı, milliyeti, siyasi, ideolojik düşünceleri her ne olursa olsun bir araya toplayabilecek tek mekan camilerdir. Bu kadar farklılıklara rağmen burada insanlar barış ve huzur içerisinde yaşarlar. Birbirlerine dost ve yardımcı olarak farklı görüşlerinde bile sınırı aşmadan tatlı rekabetler içerisinde bulunarak kalplerin yumuşadığı, küskünlüklerin daha cami kapısında sonlandığı cömertlikte yarışıldığı nefsin kibrin cami dışında kaldığı yerlerdir.

Özellikle Avrupa 'da Camileri kurma da ki en büyük amaçlardan biri de budur. Hem kendi dini ve milli duygularını kültürlerini yeni nesillere aktarmak hem de birlik beraberliklerini koruyarak vatan hasretini gidermek. O yüzden dir ki cami onlar için sırf ibadet edilecek mekan değil sünnet, nişan, kına, düğün, cenaze, taziye, mevlit, kutlu doğum gibi programlar ile dini ve milli bayramların kutlandığı 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk bayramı, anneler günü, Çanakkale programı vb. etkinliklerin yapıldığı, aynı zamanda kadınlara, gençlere, çocuklara yönelik dini ve kültürel eğitimin verildiği, çok fonksiyonlu mekanlar halini almıştır.

Bu noktada Din Görevlilerinin insanların her türlü ihtiyaç ve beklentilerinde maddi-manevi destek olmakta, kendi sınırlarını aşan bir problem olduğun da da gerekli

³⁴ <http://sosyolojisi.com/dinin-toplumsal-islevleri/1505.html>

mercilere bildirerekten kollektif çalışma ve iş birliği yürütmektedirler. Aksi takdirde gençler arasında madde bağımlılığı, depresyon, suç oranının artması ya da yanlış gruplara yöneliş, manevi problemler gerçekleşebilir. Diyanet İşleri Bakanlığının da desteğiyle buralara Türkiye’den yetişmiş, alanında uzman’ Din Görevlileri ‘gönderilerekten gurbetteki vatandaşların, milli ve manevi değerleri ayakta tutulmaya çalışılmaktadır.

1.3.2 Toplumsal Kontrol

Olgular ifade edilirken toplumsal ve bireysel olarak ikiye ayrılmıştır; evrensel dinler toplumun içinde var olan bireye hitap eder. Onu küçük gruplaşmalardan sıyrılıp daha tatmin edici, doyurucu olan cemaat olma şuuru içerisine yerleştirir. Kendisini daha ait hissedebileceği, içselleştirebileceği bir olgu içerisinde yerini bulur. Doğal sosyal bir ortamda oluşmuş olur. Zamanla ihtiyaçlara göre şekil alan bu grupta lider de oluşur ve liderlerinin rehberliğinde grup bilinciyle, bağlandıkları manevi değerler çerçevesinde kendine yer edinir. Aralarında ki bu güçlü bağ onları birlikte hareket etmeye, her türlü sorun ve sıkıntıda kenetlenmeye, çare aramaya sevk eder. Toplu olarak yapılan ibadet ve faaliyetlerdeki zevki, mutluluğu arttırır. Pekiştirilen bu duygular sayesinde insanlar, içlerindeki doldurulmayı bekleyen boşlukla baş edebilmeyi öğrenirler. Böylece toplumsal kontrol işlev hale gelmiş demektir.

Toplumsal kontrol bir yönüyle insanın bilincinde içselleşerek vicdan denilen mekanizmayı işleme koyar. “Gerçekten de kurallar kişinin vicdanında köklü bir yer edinmedikçe, dıştan gelen kontrolün etkili olması pek düşünülemez. Bu süreçte dinin nasıl etkiye bulunduğunu kolayca görebiliriz. Dinin, toplumsal hayatta hoş karşılanmayan işlerden uzak tutacak şekilde insan bilincini şekillendirebilmesi onun en belirgin, herkesçe arzu edilen ve bilinen en “açık” etkilerinden veya işlevlerinden birisidir.”³⁵

³⁵ Ejder Okumuş, a.g.e., s.446

1.3.3 Toplumsal Statü Kazanma

Din ile toplumun diğer kurumları özellikle din ile devlet arasındaki ilişkinin durumu toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar toplumun sahip olduğu dinin özelliği ve yapısından da kaynaklanır.³⁶

Din sosyal bir kurumdur. Yeni oluşturun yüksek değer ve prensipler toplum içinde oluşan bu gruba güç katmakta ve bağlılıklarını pekiştirmektedir. Toplum içerisinde yer alan insanlar karakter bakımından da birbirlerinden farklıdırlar. Farklı sosyo-kültürel ve entelektüel çevreden gelen bu insanlar ve içerisinde bulundukları gruba da çeşitli renk ve zenginlikler katarlar. Böylece bireyler arasında manevi kardeşlik ve beraberlik oluşmaktadır. Ayrıca dini tecrübe ve geleneğin katkısı da gözle görülür bir şekilde ortaya çıkar. Herkese açık, kimsenin ötekileştirilmediği, dışlanmadığı, kimliğine, soyuna zenginliğine bakılmaksızın herkese kapıların açık, şeffaf olduğu zaman bireyler varlığını daha sağlam bir şekilde devam ettirilebilir.

1.4 TOPLUMSAL DEĞİŞİM KARŞISINDA DİN

Yerküremizde yaşayan her toplumun bünyesinde kutsalla ilişkili dini inanç sistemi ya da sistemlerini bulundurduğu bilinmektedir. Sanayileşme, kentleşme ve hızla gelişen teknolojik iletişim ağı, bir taraftan toplumsal yapıyı etkilerken, diğer taraftan din kurumunu da etkilemekte, yeniden oluşum sürecinde dinin yeniden yapılanmasına ve konum kazanmasına neden olabilmektedir. Sanayileşme, modernleşme ve sekülerleşmenin etkisi ile dini toplumsal yapılanmada önemli değişimlerin olduğunu göstermektedir. Bu yeniden yapılanma sürecinde, yerine göre din toplumsal yapının şekillenmesine katkı sağlarken, yerine göre de biçimlenen bir öge olarak ortaya çıkmaktadır.³⁷ Toplumsal bütünleşme ve kalkınma için maneviyat eğitimi şarttır.

³⁶ Zeki Aslantürk, *Din Sosyolojisine Giriş*, Çamlıca Yay., 2. Baskı, İstanbul 2015, s.57

³⁷ Faruk Sinanoğlu, 'Toplumsal Değişim ve Din', s.21, *Hikmet Yurdu* Yıl:1, S.2, (Temmuz-Aralık / 2008) ss.17-24, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hikmetyurdu/article/viewFile/1032000256/1032000433>

Geleneksel toplum, din ekseninde şekillenmiş bir toplumdur. Endüstri toplumuna doğru değişme sürecinde din sosyal hayatı belirleme gücünü kaybetmekte, siyasi hayattan ise tamamen çekilmek zorunda kalmaktadır.³⁸

1.5 MANEVİYAT VE DİN İLİŞKİSİ

“Religion” sözcüğü, insandan daha büyük bir güç ile insan arasındaki bir bağ anlamına gelen Latince religio kökünden gelmektedir. Araştırmacılar bu terimin en azından üç tarihsel tanımını tespit etmişlerdir:

- 1) Bireylerin kendisine motive edildiği ya da bağlandığı doğaüstü bir güç,
- 2) böyle bir gücü idrak eden bireyde meydana gelen bir duygu ve
- 3) bu güçle ilgili olarak gerçekleştirilen ritüel davranışlar anlamlarına gelirken

Maneviyat ise;

- 1) Yaşamda bir anlam arama;
- 2) Aşkın olanla (transcendence) bir karşılaşma;
- 3) Bir bağlanma hissi;
- 4) Nihâi bir gerçeği ya da en yüksek bir değeri arama;
- 5) Gizemli bir varlığa saygı ve minnettârlık; ve
- 6) Kişisel bir değişim anlamlarını barındırmaktadır.

Din ve maneviyat, yaşam süresi boyunca (across) gelişir, doğası gereği sosyal-psikolojik fenomenlerdir ve genellikle sosyal gruplar içinde dillendirilmektedir ya da en azından referans gruplarından etkilenmektedirler. Zihinsel fenomenlerle ilişkilidir. Dinî bağlanmanın belli formları ile düşüncenin karmaşıklığı arasındaki ilişki buna bir örnektir. Din ve maneviyat, duygu, heyecanla ve kişiliğin incelenmesi ile ilişkilidir ve bunlar

³⁸ AslanTürk, Akyüz, a.g.e., s.263

kişiliğin genetik belirleyicilerinde bulunurlar. Bazı kişilik öğretileri, din, maneviyat ve kişilik arasındaki ayrılmaz ilişkiyi vurgulamışlardır.³⁹

1.6 MANEVİYAT VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Toplumun iki önemli yapı taşı olan din ve kültür olguları hem mahiyet hem de işlev itibarıyla birbirleri ile yakın benzerlik ve ilişki içindedirler. Her ikisi de ancak insanla var olabilmekte ve insan etkinliği olarak ortaya çıkabilmektedir. İnsan bu olgunun hem ürünü hem de üreticisi durumundadır. Dinin insanla bağlantılı kültürel yansımaları kadar kültürün de dini bir özünün ve mayasının bulunduğu bir gerçektir.

İnsanlar kültürü "hakikat", "ahlâk", ve "estetik" algılamaları ile ve bu algılamalarına duygularını, heyecanlarını, zevklerini ve özlemlerini katarak üretirler. Bir kişinin hakikat ve ahlâk algılaması da yine onun dini inançlarından bağımsız değildir.⁴⁰

Bir kişinin şahsi hayatındaki maneviyata bağlanan önem, geleneksel dindarlığın aksine;

(a) evrenselciliği ve sadece değer hiyerarşilerindeki yardımseverlik değil

(b) yalnızca tanıdıklara karşı değil tanınmayan insanlara da yardım etme gönüllülüğünü ve

(c) sadece ulusal etnik ve kimliklere değil tüm dünya vatandaşlarını içine alan çeşitli yapıları da yansıtarak dahil etmektedir.⁴¹

³⁹ Nurten Kimter, 'Din ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları' Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, sayı 3, s.90

⁴⁰ Suat Cebeci, *Milli Kimlik Bağlamında Din-Kültür İlişkisi*, <http://www.kirmizilar.com.tr/index.php/konuk-yazarlar/722-milli-kimlik-ba%C4%9Flam%C4%B1nda-din-k%C3%BClt%C3%BCr-ili%C5%9Fkisi>

⁴¹ Vassilis Saroglou Çev. Meryem ŞAHİN, 'Din, Maneviyat ve Diğerkâmlık', *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, sayı 7, s.124

Toplumun maneviyat tasavvurundan bağımsız bir milli kültür mümkün olamayacağı gibi dinden de sadece bir kültür olarak varlığını sürdürmesi beklenemez. Din kültüre renk ve desen verebilir, hatta bundan da öte birey ve toplumun kavrayışı nispetinde kültüre kan ve can verebilir, fakat din asla kültüre indirgenemez. Çünkü o kutsala ve aşkın varlığa (Allah'a) bağlayan kuşatıcı özelliği ile insanı derinden sarıp sarmalar; kültürün dünyevi zevk ve hazlara karşılık verme kabiliyetine ayrı bir anlam katarak insana hüznünde bile bir hazzın varlığını fark ettirir ve adeta onu yeniden var eder.⁴²

Netice itibariyle her şeyin zamanla değişimi gi bi bilgi ve tecrübelerin aktarılmasında zamanın koşul ve şart larını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Din etkili bir toplumsal kontrol sağlayarak birey ve toplumun maneviyatına, kültürüne, eğitim ve ihtiyaçlarına katkı sunarken kendi de sanayileşme ve modernleşmenin etkisinde kalmaktadır.

⁴² Suat Cebeci, a.g.e.

İKİNCİ BÖLÜM: MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN ÖNEMİ

Ruhen ve fiziken daha sağlıklı bir toplum oluşturabilmek adına yapılan her türlü faaliyetleri içeren kelime olarak, 'insanların sorunlarını öğrenerek onlara yardımda bulunma anlamına gelen ⁴³ rehberlik sürekli değişmekte ve gelişmekte olan toplumlar için önem arz etmektedir. 'Manevi bilgileri göz ardı etmek, pozitivist bilimlerin gelişmesini de engellemek anlamına geleceğinden, ⁴⁴ sunulan hizmetin profesyonellerce yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda; maddi ve manevi kaynakların sadece belirli bir bölümünü veya bunları birbirinden bağımsız olarak kullanan kişi ise ya nefsanîyetinin, ya aklın, ya da iradenin esiri olabilir. Tamda bu noktada istifade edilmesi gereken kavramlar vardır.

“Pastoral psikoloji, maneviyat, manevi rehberlik” din hizmetleri alanında tartışılan kavramlardandır. Yapılan araştırmalara bakıldığında bu terimlerin ne anlama geldiği, nasıl uygulanacağı, hangi ihtiyacı karşıladığı ve yöntemlerinin ne olduğu üzerinde yoğunlaştığı görülür. Yeni modeller oluşturulmaya çalışılırken tanımlanmaya ihtiyaç duyulan birçok kavramla da karşılaşmaktadır. Bu tanımlamaları etkin kılmak için içeriğini dikkatli doldurmak, yanlış ifade etmenin önüne geçmek önem arz etmektedir. Zira uygulanabilirliği güzel ifade edilebilmesiyle bağlantılıdır. Özellikle manevi rehberlik kavramının içerisinde barındırdığı anlam ve uygulanmasındaki tanımlamalar beraberinde bu görevi yapacak kişilerde bulunması gereken özelliklerinde ne olması gerektiği hususunu gündeme getirmektedir. Manevi rehberlikte psikolojinin bazı yöntem ve tekniklerinden de yararlanılabilmekte fakat bunun uygulanabilirliği için bu alanda eğitim, bilgilendirme ve profesyonelleşme yoluna da gidilmektedir.

Bireylerin ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmış olan bu kavramların kendine ait yöntem ve teknikleri olmadan başka bilim dallarıyla kolektif çalışmalarla yürütülmesi kavramlarda netleştirilmesi gereken durumlar olduğunu göstermekle birlikte çalışmaların olduğunu da ifade etmektedir. Bu bağlamda bireyler kim, neyi, neden, nasıl yaptığını

⁴³TDK

⁴⁴Seyyar, a.g.e., s. 227

anlamaya ve yorumlamaya çalışırlar. Bunun doğru yorumlanması, sorunların cevaplanması bir bilim dalı olan psikolojinin bilimsel yöntemleri dahilindedir. Psikoloji duygu, düşünce ve davranışları incelerken din psikolojisi dini olanla ilgilenmektedir. Bu bağlamda pastoral psikoloji bir basamak daha öteye giderek sürece manevi değerleride katmaktadır.

2.1 MANEVİ DANIŞMANLIĞIN TANIMI VE TARİHİ SÜRECİ

2.1.1 Manevi Danışmanlığın Tanımı

İnsanlar yaratılışından itibaren diğer bireylerle bir etkileşim ve iletişim içerisinde bulunmuşlar ve rehberliğe ihtiyaç duymuşlardır. Bu arada karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm sunma bağlamında ortaya çıkan bilim dallarından biride psikolejidir. Psikoloji insan davranışlarını ve altında yatan süreçleri inceleyen bir bilim dalıdır. Davranışların nedenlerini çok boyutlu araştırmaktadır. Dini inançlar da bireyin psikolojisini etkilemekte beden, akıl ve ruh sağlığının korunması için tüm oluşumlarda olduğu gibi teolojinin de önem verdiği bir husustur.

Pastor kelimesi, papaz, kilise ve cemaatin dinsel sorumlusu anlamlarını taşımaktadır. Pastoral kelimesi ise, kır yaşamına ait basit ev sakin bir yaşam anlamına gelmekle birlikte, cemaat üyeleri, dinsel bir topluluğun üyelerini ilgilendiren piskoposlar gibi anlamları da taşımaktadır. Bireylerin yaşamlarındaki dinsel motifleri modern psikoloji açısından ele alıp, yorumlamayı ifade etmektedir. Psikolojik manada din, insanın fizik ötesi alana karşı tepkisidir. İlk adımda bu tepki görülmeyen alanı ve insanüstü gücün varlığını kabuldür (iman). Bunu dini duygular (korku, sevgi, saygı) ve dış ifadeler (dua, ibadet) takip eder.⁴⁵

Pastoral care anlayışı papazların klinik psikoloji ve danışma psikolojisi alanlarında eğitim alıp birer dini danışman olarak hizmet yapmalarını öngörüyordu. Bu

⁴⁵Nurullah Uslu, a.g.e, Selahattin Parla, *Din Eğitimi Ders Notları*, 1985-86, s.1

alandaki insanların din konulu sorunlarına eğilerek iyileştirme, destekleme, yönlendirme, uzlaştırma, geliştirme yönünde çalışmalar yapılmaktadır.⁴⁶

İşte pastoral care hizmetlerinin bu yönde geliştirilmesi, papazların yetiştirilmesinde danışma psikolojisi, transpersonel psikoloji ve klinik psikolojinin yöntem ve kurallarının kullanılmaya başlanması ile pastoral psikoloji alanı ortaya çıkmış oldu. Bu alan, din konusunda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ve bu hizmetlerin araştırma ve geliştirme çalışmalarını kapsamaktadır.⁴⁷

2.1.2 Manevi Danışmanlığın Tarihi Süreci

Dini danışmanlık hizmetlerine temel olan çalışmalar 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı toplumlarında başlamıştır. Ülkemizde henüz dini danışma alanında bağımsız bir disiplin oluşturulmadığı için bu kavramların mahiyeti, kapsamı, hedefleri, sınırları ve problem alanları da henüz tam olarak netlik kazanmış değildir. Ancak yabancı kaynaklarda yer alan “pastoral care, pastoral counselling”, terimlerinin her biri farklı anlam ifade etse de Türkçeye “dini/dinsel danışmanlık” şeklinde çevrilerek tanımlanmıştır.⁴⁸

Pastoral care faaliyetlerini bilimsel bir yaklaşımla ele alma yönünde ilk çalışmayı yapan Amerikalı psikolog Anton Boisen olmuştur. Bilimsel maneviyat eğitimi (Clinical Pastoral Education) hareketinin öncüsü kabul edilen Boisen, insanlara yardımda bulunmak, onlara bir şeyler verebilmek için bireyin gelişiminin, kişiliğinin ve yaşam kurallarının bilinmesi gereğine işaret eden Boisen dini şahsiyetlerin bu yönde yetiştirilmesi gerektiğini savunmuştur.⁴⁹

Dini danışma (pastoral care) çalışmaları tamamen bir Hristiyanlık faaliyeti olarak ortaya çıkmış olduğu için bu faaliyet alanına dair kavramlar da doğal olarak Hristiyan kültürü ile ilgilidir. Şüphesiz bir faaliyet ve bilim alanındaki kavramlaştırma, ilkin o alanı

⁴⁶ Suat Cebeci, ‘‘Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik’’, *Değerler Eğitimi Dergisi*, c.8, s.19, 2010

⁴⁷ Suat Cebeci, a.g.e., s.56

⁴⁸ Salih Aybey, ‘Dini Danışmanlık Bağlamında Aile ve Dini Rehberlik Büroları’, *Gazi Osman Paşa İlahiyat Dergisi*, c.3, s.2, Tokat, 2015/II, s.142

⁴⁹ Suat Cebeci, a.g.e., s.55

keşfedip ortaya çıkaranlar tarafından kendi inanç, dil ve kültür özelliklerine göre yapılır. Bu sebeple manevi destek ve yardım hizmetlerinin teorisi ve pratiği ile ilgili bilimsel çalışma alanına da dini danışma psikolojisi anlamında Pastoral Psikoloji denilmiştir.⁵⁰

Pastoral psikoloji, manevi rehberlikle klinik psikoloji arasındaki sınır bölgede etkinlik gösteren din psikolojisine ait alanlardan birisidir. Bu açıdan pastoral psikoloji, din psikolojisi yaklaşımları ile teolojik yaklaşımları birbirine bağlar.⁵¹

Pastoral Psikoloji dergisinde yayınlanmış bir makalede Pentekostal Kilisesi tarafından pastoral danışmanlık çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir. Bu çalışmada pastoral danışmanın, danışanlar ve öğrenciler için yönlendirici ve faydalı bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.⁵² Avrupa’da 1900 ‘lü yılların başından itibaren uygulanmaya gelen ve ‘pastoral care’ olarak tanımlanan manevi rehberlik tükenmişlik depresyonu yaşayan bireyler için önemli bir çıkış noktasıdır.

Pastoral danışmanlık dini kurumlarda bireylerin sorunlarına yönelik çözüm üretici rahatlama sağlayan bir uygulamadır. Önceleri kendisine Hristiyan ve Yahudiler arasında yer bulmaya başlarken kiliseler de günah çıkarma gibi uygulamalarla kendinden söz ettirmiştir. Bireylerin yaşadığı sorunları, iç dünyaları, hayata bakış açıları, toplumsal ilişkileri, amaçları, hedefleri, yapıp ettikleri ile çok geniş perspektiften bakıp kişi her yönüyle değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kişilere destek olup yol arkadaşlığı yapmaya çalışılırken inanç noktasında da sorgulanıp, kalıba sokulmamışlardır.

⁵⁰ Suat Cebeci, a.g.e., s.56

⁵¹ Öznur Özdoğan, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, *AÜİFD* (2006), sayı 2, s. 128

⁵² Öznur Özdoğan, a.g.e., s. 129

2.2 MANEVİYAT NEDİR

Modern dünya ruh ve bedeni birbirinden ayırıp insanın bedene tutuklu kalmasına çözümler ararken ‘dünyadaki küresel değişim ve gelişime paralel olarak günümüz insanının manevi ihtiyaçları da bir o kadar farklılık arz ettiği’,⁵³ ortaya çıkmaktadır. ‘Maneviyat, vahiy kaynaklarından esinlenme sonucunda inancı güçlendiren her türlü düşünce, yaklaşım ve faaliyetler’ olarak ifade edilirken bu yönüyle maneviyat, kesin karar, müspet inanç hakikati bulma ümidini taşıyan tefekkür ve gerçek fitri sevgi gibi iç dünya besinlerinden oluşan bir güçtür.⁵⁴

Anthony de Mello ya göre gerçek maneviyat iç dönüşüme götürmede başarılı olan şeydir. Örneğin bir battaniye şeklen ne kadar battaniyeye benzese de ısıtma görevini gerçekleştirmiyorsa battaniye değildir. Bu durumda ihtiyaçlar değişir, insanlar değişir, maneviyatta değişir.⁵⁵

Bu değişimin en çok hissedildiği yerler bireysel yaşamın daha ön plana çıkmasıyla geniş ailelerini yerini çekirdek ailelerin alması ve yalnızlaşmaya doğru sürükleniş ile göstermektedir. Mutluluğu maddiyatta aramaya çalışırken ihmal edilen sevgi, saygı, iyilik vb. manevi değerlerin yerini ikiyüzlülük, riya ve bencillik gibi kavramlar doldurmaya başlarken kişilik yapısını etkilemiştir.

Maneviyat, kişilik yapısını geliştirirken toplumsal değerlere uyum sağlamasını da kolaylaştırmaktadır. İbn-i Haldun’a göre iki tür asabe toplumları bir araya getirir ve birlikte yaşama ruhu meydana getirir: İnsanlar ilk önce ailede olduğu gibi kan bağı; nesp asabiyeti etrafında kümelenir, daha sonra çevreyle etkileşim ve iletişimle (başka grup ve kurumların katılımıyla)’kültürel asabe’ olarak ifade edebileceğimiz ‘sebeb asabiyeti’(ki bu asabenin temelinde din yer alır) gelişir ve insanları bu ruh bir arada tutar.⁵⁶

⁵³ Turan, a.g.e, ss. 47 -73

⁵⁴ Ali Seyyar, *Manevi Sosyal Hizmetler Heyet*, Rağbet Yay., 2. Basım, İstanbul, 2015, s. 14

⁵⁵ Rober Frager, *Manevi Rehberlik ve Ben Ötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, Kaknüs Yay., 1. Basım, İstanbul 2009, s.100

⁵⁶ Aslantürk, Akyüz, a.g.e., s. 139

Böylece Modern Psikoloji ve Psikoterapinin insanın “metafiziki yaşama” arzusuna ve ihtiyacına pozitivist bir bakış açısıyla çözüm üretebilmesi mümkün olmamakta insana kutsiyet düzeyinde değer atfeden ve sevgi temeli üzerine bina edilen maneviyat geleneklerine başvurusu zorunlu hale gelmiştir. Kâinata ibret nazarıyla bakan insan, yaratılmış olan her şeyden kılavuzluk desteği alabilm ektedir. Manevi tekamülü gerçekleştirmeyen birey en küçük sarsıntıda darbe alır ve içsel buhranlar yaşamaya başlar.⁵⁷

Maddi ve manevi kaynakların terkibi bütünlüğünü yapamayan bir kişi, maddi ve manevi, bireysel ve toplumsal huzuru da yakalayamaz.⁵⁸

2.3 MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN TEMEL UNSURLARI

Paul Roy’a Göre Manevi Rehberlikte Dört Unsur Önemlidir:

2.3.1 Dikkatlilik

Manevi rehberin danışanına dikkatini vermesi, ona odaklanmasıdır ki kişi de bunu istemektedir. Aksi halde danışan kişi kendini rahat ifade edemez. Kendisini rahat hissetmeyen kişiyle yapılan görüşme ya kısıtlı olur soruna çözüme ulaşamaz ya da başlayamadan biter.

Sienalı Azize Katerina bir keresinde şöyle demiş; *’İrfan müessesesi o denli müşfik ve vasidir ki her nereye bakarsan bak Tanrı hakkında bir şeyler öğrenebilirsin.*⁵⁹

⁵⁷ Mustafa Atak, IV. Ulusal Maneviyat Psikolojisi Sempozyumu, 2017, <https://maneviyatpsikolojisi.erciyes.edu.tr/>

⁵⁸ Seyyar, a.g.e., s. 182

⁵⁹ Frager, a.g.e., s. 97

2.3.2 Basiret

İdrakli olmak, anlayış derinliğine ve kavrama gücüne sahip olmak demektir. Manevi rehberliğin ana unsurudur. İç dünyası ile etrafında olup bitenleri harmanlayabilmektir. Bu şekilde sağlıklı bir kişilik yapısından ve verimli bir manevi rehberlik ilişkisinden bahsedilir.

2.3.3 Acıma Duygusu

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki özellikle çiftler arasında ki çatışmaların en önemli göstergesi birbirlerine olan merhametin bitmesidir. Merhamet gemisi gönül sularından demir almaya başladığında ilk düşünülen şey başkalarını kendi varlığı ve rahatı için ‘harcanabilir’ görmektir. Bu ise insan vasfına sığmayan bir durumdur. Komşu, arkadaş, çocuklar, eş, aile ya da tanıdık tanımadık insanlara karşı duyarsız hissiz saygısız merhametsiz kalmak insan olmanın vasfına yakışmaz, hatta kişilik bozukluğu olarak algılanabilmektedir.

2.3.4 Farklılıkları Hoş Görme

Her birey eşsiz güzellikte ve vasıflarda yaratılmıştır. Allah’ın yarattığı bu mükemmel varlık birbirinden farklı özellikler taşır. Bu da Yaratıcın kudretinin gereğidir. Birbirinden eşsiz ve bağımsız vasıflara sahip olan insanoğlu bilmelidir ki, var olan farklılıklar zenginliktir, eksiklik değil. Bizim gibi olmayan bizim gibi düşünmeyen bizim gibi yaşamayanlara karşı hassasiyetlerimiz olmalıdır. Başta manevi rehberler olmak üzere bu kabullenmeyi insanlara aşlamak gerekmektedir.

1- Manevi rehberlik, dinî iletişimin bir şeklidir. Örneğin; hasta ziyareti, taziye hadislerle de desteklenmiş uygulana gelen önemli hassasiyetlerdendir. Nasıl uygulamalar yapıldığı incelendiğinde şöyle sonuçlar elde edilmiştir:

2- Manevi rehberle danışan çok kalabalık olmayan ortamlarda ya da danışanın kendisini rahat hissedebileceği ortamlarda yapılmalıdır. Kişilerin rahat ve özgür konuşabilmeleri açısından önemli bir maddedir. Ama örneğin hapisane gibi ortamlarda yapılan görüşmelerde infaz koruma memurları eşliğinde gerçekleşmek zorunda kalınca bazı duyguların ifadesini zorlaştırabilir.

3- Danışanın istemesi durumunda gerçekleşir. Aksi halde yapılamaz, bir mecburiyet uygulanamaz. Danışanın konuşmaya ruhen ve psikolojik olarak hazır olması gerekir. Yoksa konuşma, görüşme daha başlamadan sonlanabilir ya da istenilen verim elde edilemez sonuca ulaşmadan kalır.

4- Manevi rehberlerin görüşmelerinde ki konuşmalar gelişigüzel konuşmalar değildir. Bir amaca dönük ama bunu hissettirmeden sıkmadan zorlamadan yapılan görüşmelerdir. Elbette ki konuşmayı açabilmek için bir takım gündelik konuşmalarla bağlamak gerekir ama amacı hedefi odaklayarak bir yol çizilmelidir. Bunu yaparken de bir takım dini ritüeller kullanılır. Dua etme, Kur'an-ı Kerim okuma gibi.

5- Manevi rehber ve danışan arasında güven bağının kurulması önemlidir. Kendisini yargılamadan suçlamadan objektif dinleyenin olması gerekir. Bunu başarmak kolay değildir ama profesyonelleşmek için bu olmazsa olmaz kuraldır. Bilimsel ağır konuşmalardan değil doğal samimi rahat konuşmalar şeklinde gerçekleşir.

6- Hayatın doğal akışındaki uygulamalarda gerçekleşir. Doğum, hastalık, vefat, cenaze gibi. Bu durumda manevi rehber, hasta ve yakınlarına sabrı, şükrü, teslimiyeti tavsiye eder, bu hayatın bazı kuralları olduğu bunların herkesin başına gelebileceğini ama içindeki güç ve enerjiyle bunların üstesinden gelebileceğini hissettirerekten doğru kararlar alabilmesinde yol arkadaşlığı yapar.

2.4 MANEVİ REHBERLİK

Manevi rehberlik bir din ve inanç desteğidir. İnsanların acılı, sıkıntılı üzüntülü, korkulu, yalnızlık ve ümitsizlik hallerinde ani değişmelerle gelen (hastalık, ameliyat, mahkumluk, askerlik, sakatlık, afet, yaşlılık gibi) kriz durumlarında, onların yanında olmak, onlara din ve inanç açısından destek olabilmektir. Hastane, hapishane ve bakım kurumları, askeriye gibi resmi kurumlarda bu işi uzman bir şekilde yapan kişiye Manevi Bakım Görevlisi denir. Manevi rehberlik bir psiko-terapi ne de sosyal bakımdır.⁶⁰ Kendine

⁶⁰ http://bursa.khb.saglik.gov.tr/21522_manevi-destek-birimi

ait bir içerik, model, metot ve eğitimi vardır. Hollanda da bu kuruluşun adı (VGVZ) ‘dir. Müslüman Manevi Bakım Görevlisi (Moslim Geestelijk Verzorger) olarak geçmektedir.

Manevi rehberlikte; vahiy ile akıl birleşirse, maneviyat ile sosyal bilimler birlikte hareket ederse, genelde sosyal hizmetler ve özelde sosyal bakım anlayışının da manevileştirilmesi (insanileştirilmesi) mümkün olur. Vahiy kökeninden bağımsız olmamak şartıyla çağdaş sosyal bilimlerin verilerinden de azami derecede yararlanılır. Multi disiplinler bir yapıya sahiptir.⁶¹ Yapılan araştırmalar göstermiştir ki her 5 kişiden biri ruhsal sorunlar yaşıyor. (Prof. Dr. Nevzat Tarhan) ve tedavi için çözüm arayanlar başvuranlar ise çok az sayıda.⁶² Toplum da sadece ve de genelde maddi hastalıklar için doktora hastaneye gidilir tedavi yöntemleri araştırılır. Bunu tersine çevirmek içinde günümüz bilim ve teknolojisinden de istifade etmek gerekecektir.

Manevi değerler manevi yönelimlerle hayata tutunur. Eski dinlerde ve geleneklerde de manevi rehberlik şekil ve uygulama farklılığıyla da olsa yer almıştır. Manevi rehberlik batı geleneğinde oldukça eskidir. Roma, Yunan ve İncil’ den alıntılar vardır. Orta çağ Avrupa’sın da Ruh bakımı olarak (animarum) olarak geçmektedir. Manevi rehberliğin kaynağı manevi değerlerden, din den oluşur.

Manevi rehberlik, İslam ‘ın başlıca unsurlarındandır. Kur’an-ı Kerim de bir rehberlik kitabı’ dır.

*“İşte bu şüphesiz ki içinde hidayet (rehberlik) olan kitaptır.”*⁶³

Hadis i şerifler de ilham ve rehberlik kaynağıdır. Din görevlilerinin Cuma hutbesiyerel toplum için rehberliktir. Mevlana Celaleddin Rum-i ve Şems -i Tebriz i hazretlerinin arasındaki o derin can dostluğu da manevi rehberlik örneğidir.

Robert Frager’e göre ise, manevi rehberlik manevi arkadaşlık yani refiklik demek olduğunu söyleyebiliriz. Manevi rehber, bir can arkadaşısıdır.

⁶¹ Seyyar, a.g.e., s. 227

⁶² Aliye Çınar, a.g.e., s.79

⁶³ Bakara, 2/2

Sözün coşması, ulanıp gitmesi, dostluk nişanesidir.

Söz söyleyememek de ülfetsizliktendir.

Gönül, dilberi gördü mü nasıl olur da suratı ekşi bir halde kalır?

*Bülbül, gül görür de nasıl susar?*⁶⁴

(Mesnevi-i Şerif c.VI, b.2638-2639)

Günümüzde ki hastane koşullarının, sağlık hizmetlerinin olmadığı, oluşmadığı eski dönemleri düşünüldüğünde psikolojik hastalıkları olan insanların tedavisinde çok farklı yöntemler kullanılmıştır. Dünyayı saran iyi ya da kötü ruhlar olduğu kabul edilmiş. İnsanı hasta eden şeyin de bu kötü güçler olduğu düşünülmüştür. Şamanlara, papazlara, medyumlara gidilip bu kötü ruhlardan arındırılmak için bir takım dua, ayin gibi rituellerle çözüm üretmeye çalışmışlardır. Yaratıcı olarak kabul ettikleri her ne ise ona karşı yaptıkları rituellerle hastalıklarını manen iyileştirmeye çalışmışlardır. O kutsal saydıkları ile iletişime geçmişlerdir.

Netice itibariyle; insan ruhunun manen temizlenmesi, arınması için Yaratıcıyla iletişimini kuvvetlendirme çabasına girmektedir. Manevi tatmin, doygunluk, aşkınlık, bağışlanma yaşamak isterken bu durum bireysel, toplumsal bir olguya dönüşüp evrensel değerler barındırmaktadır. Bu bağlamda iyilik, güzellik, sevgi, cömertlik, paylaşma, yardımlaşma, birliktelik, güven, sosyal projeler bireyi ve toplumu rahatlatacak durumlar olarak düşünülüp destek görmektedir.

⁶⁴Robert Frager, *Manevi Rehberlik ve Ben ötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, Kaknüs Yay., 1. Basım, İstanbul 2009, s. 9

2.5 MANEVİ REHBERLİĞİN GEREKLİLİĞİ

Değerler manevi rehberlere ortak referans noktaları sunar çünkü hepsi bütün dinlerde, manevi geleneklerde, irfani geleneklerde ve siyasi geleneklerde geçerlidirler. Bu değerler, yaptığımız işe gerçekten ihtiyacı olan bir dünya da ve o ‘anda’ hazır olunmasını sağlar. Sadece maddiyatla mutlu olunabileceği düşüncesinde olan insanların, hayatlarından manevi değerlerini çıkardıkları anda yaşadıkları hezeyanları, manevi rehberliğin hayatın yadsınamaz gerçekçi yönü olduğunu göstermektedir.

Gün içerisinde de insan kişisel, çevresel, ailevi birçok problemlerle karşılaşmakta çözüm arayışlarına girmekte ve kararlar almaktadır. Bunu yaparken de çoğu zaman kendi çözmeye çalışırken zorlandığı çözümleyemediği durumlarda olmaktadır. Böyle zamanda kendisini çok sıkıntıda hisseder, profesyonel yardıma başvurur ya da çevresi tarafından yönlendirilir.

Ancak doğuştan getirilen yetenek, ilgi ve kalıtsal özellikler herkes te farklı farklıdır. Buna ilaveten birde çevre, aile ortamı, aldığı eğitim de eklenilince bu kadar farklı çeşitlikteki insanlara aynı tarz eğitim ve rehberlik sunmak mümkün görülmemektedir. Globalleşen dünya, sanayi devrimi, iş ve insan çeşitliliği hep yeni oluşumlara ihtiyaç duymuştur. Hızla gelişen toplum beraberinde farklı sorunları da orta çıkarmakta günümüz koşulları da bunu düzeltme ve geliştirme çabasıdadır. Bu planlamaları yaparken de insanları çok yönlü olarak ele almak gerekmektedir.

Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Din hizmetlerini ve din eğitimini yurt içinde ve yurt dışında toplumun tüm kesimlerine ulaştırmak ve etkinliğini artırmak 2017-1021 stratejik planları içerisinde yer almaktadır.⁶⁵ Bu kapsamda manevi rehberlik alanında ki çalışmaların da ivme kazanması beklenmektedir. Nitekim araştırma bulgularına bakıldığında, dini danışmanlık ve rehberlik ve mesleki beceri ve uygulama yeterlilik

⁶⁵ Bkz. DİB. Stratejik Plan, s. 54, Erişim Tarihi (24.08.2017), <http://www2.diyaret.gov.tr/StratejiGelistirme/Documents/stratejik-plan-2017-2021.pdf>

alanlarında, eğitim durumu açısından bir farklılık olmaması ilahiyat fakültelerinin müfredatında bu alanlara yeterince yer verilmediğini de göstermektedir.⁶⁶

Bu bağlamda İslami Danışmanın psikolojik danışma alanında eksikliği, Psikolojik Danışman'ın İslami konulardaki yetersizliği önemli bir soruna yol açmaktadır. Bu sorunun çözümü ise İslami Danışmanlara psikolojik danışma eğitimi vermekle yani İslami Psikolojik Danışman yetiştirmek ile mümkün olacaktır.⁶⁷

2.6 MANEVİ REHBERLİK BAĞLAMINDA DİN GÖREVLİSİNDE DE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Din görevlilerinin yaptıkları hizmetlere bakıldığında; insanların dini sorularına fetva verme, ibadetlerle ilgili öğrenmek istedikleri bilgileri öğretmekte, cenaze, sünnet, düğün gibi merasimlerinde birtakım ritueller gerçekleştirme gibi vazifelerde bulunurken, 'Manevi Rehberlik' hizmetlerinde ki uygulamaları farklıdır. Mesela; din görevlisinin bir hastaya Kuran okuması, gönlüne ilahi kelamı düşürmesi din hizmetidir, kendisini hastane de ziyaret etmesi sosyal dini hizmettir, hastaya ve yakınları ile konuşup onları rahatlatması manevi rehberliktir. Bu konuşmada resmi, ciddi bir şekilde değil de doğal akışı içerisinde gerçekleşen ama din görevlisinin yönlendirmesi ile fakat danışanın kendini rahat doğal hissetmesiyle yapılır. Bir sorgulama, hesaba çekme olmaksızın insanı manevi değerlerin ışığında gönüllere su serpmeye şeklinde gerçekleşir. Camiye gelen kişiler için namaz kıldırması din hizmeti görevi iken, cemaatten problemlili, kūs olanları örneğin barıştırması, sosyal dini hizmet iken; sıkıntılarını dinleyip çözümü için rehberlik etmek ise manevi rehberlik örneğidir. Ya da yeni doğmuş bir bebeğin kulağına ezan okumak din hizmetidir, bebeği ziyaret etmesi sosyal dini hizmettir, aileye bebek için şükür ve sıkı ntılara karşı güçlü olabilmeleri için de sabrı tavsiye değil hissettirilmeye çalışılır. İşte bu da manevi rehberliktir.

⁶⁶Turan, a.g.e., s.72

⁶⁷Enver Sarı, *Aile ve Dini Rehberlik Hizmetlerinde 'Çözüm Odaklı Görüşme Yönelimli İslami Danışmanlık' Hizmet İçi Eğitim Programı Model Önerisi*, Nisan 2016, s.17, Erişim Tarihi (24.08.2017), <http://mdrk.org/tr>

*“Bir manevi rehber her zaman bir üçüncü varlığın olduğundan haberdardır, bu üçüncü varlık pusulanın rotasını tayin eden Gerçek Rehber’dir.”*⁶⁸

Tüm bu örneklerin verilmesindeki amaç din görevlisinin yaptığı hizmetlerdeki manevi rehberlik farkını gösterebilmektir. Neyin manevi rehberlik kapsamında neyin de din hizmeti, rituelleri olduğuna açıklık getirebilmek içindir. Tüm bu örnekler çoğaltılabilir de. Şimdilik bu kadarıyla anlatıp yeri geldikçe değinilecektir. Bu örnekler bile din görevlilerinin manevi rehberlik faaliyetinde ki görev ve sorumluluğunu ve ne kadar da çok hayatın içinde ve her alanında olabileceğini göstermektedir.

2.6.1 Din Görevlilerinin Donanımları

Toplum olarak gelişmiş, ileri ülkeler seviyesine yükselmek hedeflenmektedir. Bunun içinde en baş kural eğitimidir. Eğitim de okullarda, halk eğitim merkezlerinde, çeşitli kurs, seminer vb. aktivitelerde ve Camilerde gerçekleşir. Kaliteli, doğru, iyi bir eğitim verilebilmesi içinde bu eğitimi verecek kişilerin de donanımlı olması, kendini geliştirmesi gerekmektedir. Başarı grafiğinin yükselmesi nitelikli kişilerle gerçekleşir. Din görevlilerinin de gerek kişisel gerekse mesleki yeterliliği bu alanda profesyonelleşmeleri ile ilgili çalışmalar hep yapılmış ve yapılmaktadır. Din görevlilerinin istenilen nitelikte olması birtakım standartlara bağlıdır. Bu da din görevlilerinin çeşitli yeterliliklere sahip olmasıyla gerçekleşir. Gerek Türkiye’ de gerekse tüm dünyada bu konu önem arz etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı da bu konuda birtakım çalışmalar yürütmüştür ve yürütmeye de devam edecektir. Şart ve koşullar bunu gerektirmektedir. Değişik uygulamalar yapılmaya çalışılmıştır. Din görevlileri için gerek kişisel gerekse mesleki yeterliliklerini geliştirme noktasında sık sık alanında uzman kişilerce hizmet içi eğitim seminerleri yapılmaya çalışılmıştır.

Din görevlisinin hizmetlerinde başarılı olabilmesi için sadece alan bilgisi de yetmeyebilir. Onun hem bir eğitimci hem de medenî bir insan olarak, başta genel eğitim ve öğretim metotları, psikoloji, pedagoji, tıp, ticaret ve güzel sanatlar olmak üzere hayat münasebetleriyle ilgili dinî, sosyal, kültürel ve bilimsel her konuda az veya çok birtakım

⁶⁸ Robert Frager, a.g.e, s.201

bilgilere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca, din görevlisi dünyadaki gelişmelerden haberdar olabilmek ve cemaatinden geride kalmamak için en az bir doğu ve bir de batı dilini bilmeli; bilgisayar, faks, uydu gibi modern iletişim ve haberleşme araçlarını kullanabilmelidir. Bütün bu bilgiler, dinin sosyal, ekonomik, sağlık, hukuk ve kültürel hayatla ilgili mesaj ve perspektiflerinin topluma anlatılması ve aktarılması sırasında din görevlisine yardımcı olacaktır.⁶⁹ Dolayısıyla dini danışmanlar olayı sadece dini açıdan görmemekte, ancak dinin de insan hayatının önemli bir parçası olduğunu bilerek ve psikoloji alanındaki gelişmeleri takip ederek; teoloji ve psikolojiyi entegre ederek hizmet vermelidirler.⁷⁰ Burada vurgulanması gereken, dini danışmanların, psikoterapi ilke ve yöntemlerinin önemli bir kısmını bilmesi ve buradan özellikle çok kullanılan psikoterapi yöntemlerinden birinde uzmanlaşmayı hedefleyerek, bireysel tecrübesini artırarak kendini geliştirmeye devam etmesi gerekliliğidir.⁷¹ Bu hususta Diyanet İşleri Başkanlığı din görevlilerinin donanımını arttırmak için düzenlemeler yapmakta ve kanuni düzenlemeler de getirilmektedir. Cami ve mescitlerde ayrıca ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk ıslahevi, huzurevi, sağlık kuruluşları ve benzeri yerlerde bulunan vatandaşlara irşat hizmetleri götürmektedir.⁷² Bu kapsamda manevi rehberlik hayatın her alanına nüfuz etmiş olmaktadır.

Her meslek ve görevde olduğu gibi din hizmetlerinde de görevlilerin gelişen bilim ve teknoloji karşısında kendilerine ve hizmet sundukları halkaya karşı bu yenilikleri yansıtmaya ve geliştirme zorunluluğu vardır. Kuran -ı Kerim 'de, Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır;

“Allah’a çağıran, iyi şeyler yapan ve ‘Ben Müslümanlardanım ‘’diyenden daha güzel sözlü kim vardır?”⁷³

⁶⁹ İbrahim Turan, a.g.e., Ferhat Koca, “Din Görevlisi-Cemaat İlişkisi”, *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2008, (16-19), ss. 17-18

⁷⁰ www.sanalpsikolog.com

⁷¹ Turgay Şirin, a.g.e., s.67

⁷² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>

⁷³ Fussilet, 41/33

İslam kültürünün nesilden nesile aktarılması ve bunun günümüze kadar canlı bir şekilde taşınması, büyük ölçüde İslam'ın ilk günlerinden itibaren başlayan Kur'an'ı okuma, öğrenme ve öğretme gayretleri sayesinde olmuştur. Kur'an'ın ilk emrinin "oku" olması, İslam'ın ilk günlerinden itibaren Kur'an'ın öğretilmesi hususunda büyük bir heyecan ve gayreti de beraberinde getirmiştir.⁷⁴

Her din görevlisi aynı zamanda manevi bir öğretmendir. Eğitim ve öğretime manevi katkılar sunar. Bu görev alanı içerisinde şu faaliyetleri sunar;

- 1- Cemaati Tanıma
- 2- İhtiyaçları Belirleme
- 3- Eğitim-Öğretim Yapma
- 4- Sonuçları Yorumlama ve Değerlendirme
- 5- Rehberlik Yapma
- 6- Özel Eğitim ve Desteğe ihtiyaç Duyanlara Hizmet Götürme
- 7- Çocuk, Genç, Yetişkinleri Eğitme
- 8- Cami dışı Etkinliklerde Bulunma
- 9- Kendini Geliştirme
- 10- Camiye Yeni Vizyonlar Katma
- 11- Cami-Cemaat İlişkisini Geliştirme

Bu şekilde; Diyanet İşleri Başkanlığı 'nın şemsiyesi altında yapılan din hizmetleri kapsamında Camilerde, Kuran kurslarında, görsel veya yazılı basında örgün ve yaygın din eğitimi ve hizmetleri yürütülür. Ayrıca 'Alo Fetva 'hattı kurulmuş ve müftülüklerin bünyesinde de 'Aile İrşat ve Rehberlik' büroları açılarak bir çeşit manevi rehberlik hizmetleri sunulmaktadır.

⁷⁴1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007) cilt: 1, Kasım 2007, Muharrem Çakmak, Mobil(Taşınabilir) *Din Eğitimi ve Din Hizmeti*, s. 313; İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*, dem yay., İstanbul 2007, s. 37; Erişim Tarihi (04.09.2017), http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D182236/2008/2008_CAKMAKM.pdf

Kişisel Donanım

Din görevlisi demek işinde, sözünde, davranışlarında küçüğünden büyüğüne kadar herkesin güvendiği, güvenilebileceği insan demektir. Bu güveni sağlayamayan insan, hakiki anlamda görevini de ifa edemez.

Din görevlisi; davranışlarıyla örnek olan, insan ilişkilerinde başarılı, iletişimi güçlü, kişisel ilişkilerde hem samimi hem de seviyeli olabilen, giyim-kuşamı temiz ve düzgün olan ne cimri ne müsrif ne de kibirli tevazu sahibi olan örnek şahsiyet olabilmelidir. İnsanlara yaptığı vaazlarda önce kendi uyan, uygulayabilendir. Mesleğinin gereklerini içselleştirdiği oranda başarılı olacaktır.

Yeniliklere açık olabilen, takip edebilen, uzlaştırmacı bir yapısı olan, insanların duygularını anlayıp gönüllere hitap edebilen, hakikatler adına araştırmalar yapabilen, insanların ruhsal yapısından anlayabilen, kin tutmayan, hoş görülü, sabır-sebat sahibi olabilmelidir.

Cemaatiyle yakın diyaloglar kurabilen, kendisinden insanların çekinmediği, sevip saydığı, değer verdiği güvenilir kişi olabilmek önemlidir lakin bunda da aradaki mesafeyi, sınırı korumak gerekmektedir. Fazla samimiyet, gereksiz yakınlık daha sonraları baş ağrıtabilir.

Tüm bu hizmetleri yürütürken de kendi psikolojisini, kısacası madden manen kendisini de diri ve güçlü tutmaya yıpratmamaya dikkat etmesi gerekmektedir. Giyim kuşamıyla da temiz, titiz, tertipli olmalıdır. Aşırılıktan başta kendi kaçınılmalıdır.

Mesleki Donanım

Yeterlilik, genel olarak ferdin görevleri ile ilgili rollerini kurumun hedef ve amaçlarına uygun olarak yerine getirebilmesi için gereken bilgi, beceri ve tutumları

etmektedir.⁷⁵ Mesleki yeterlilik, mesleki yönden bir mesleğin başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için sahip olunması gereken özellikleri ifade etmektedir.⁷⁶

Din görevlisi olarak görev yapmanın dünyevi ve uhrevi ağırlığı ve sorumluluğu çoktur. Bunu en güzel şekilde gerçekleştirebilmek içinde her alanda olduğu gibi insanın kendini değişen dünyaya ve ihtiyaçlara göre hazırlaması gerekmektedir. Bunun içinde kişisel özelliklerin yanı sıra özelde de harekete geçmek gerekmektedir.

En başta eğitim gelmektedir. Alanında etkin ve yetkin olabilmek için eğitim noktasında ne gerekiyorsa üniversite, çeşitli kurslar vb. alması gerekmektedir. Hayata bakış açısı, olayları, sorunları yorumlayış perspektifi olması gerekmektedir. İnsanın rüyasında, hayallerinde dahi görüp kuramayacağı olaylar soru ve sorun olarak din görevlisinin karşısına çıkmaktadır. Soğukkanlılıkla, yapıcı bir hareketle bunları çözüme kavuşturabilmek sanıldığının aksine hiçte kolay değildir. Hele ki mevzu bahis din olunca her kafadan bir fikir her ağızdan bir laf çıkar. Belki de en çok düşünerek konuşmamız gereken durumlardan biridir. Alanında uzman olmayıp ta kulaktan duyma, eskilerden rivayetlerle söylenen sözler karşısında din görevlisi bir nevi kuyuya atılan taşı çıkarma zahmetinde kalmaktadır. Bunları yaşarken öyle anlar gelecektir ki, ciddi riskler almak, ani ve tutarlı kararlar vermek zorunda kalacaktır.

Her canlı farklı karakter, tabiat ve huyda yaratılmıştır. Hepsi de özel bir o kadar da değerlidir. Bu farklılıkları dikkate alarak ihtiyaçlara cevap vermeye çalışılmalıdır. İhtiyacın ne olduğu belirlenince artık gerisi çok kolaylaşacaktır. Farklılıkların farkında olabilmek için de hedef kitleyi iyi tanımak, tahlil edebilmek gerekmektedir. Yoksa beyhude çaba olur. Tüm bunları yapmaya çalışırken de önüne çıkan engeller olacaktır. Bunları aşabilmek içinde sabır, sebat, tefekkür, bilgi ışığında basamakları çıkacaktır.

⁷⁵Turan, a.g.e., Ziya Bursalıoğlu, "Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay.*, Ankara 1981, s. 5'den aktaran, Süleyman Akyürek, "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlilikleri", *E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18, Yıl: 2005, s. 177.

⁷⁶Turan, a.g.e., Mehmet Şişman, *Öğretmenliğe Giriş*, Pegem A Yay., 4. Baskı, Ankara 2002, s. 8

Din görevlisi, dinî ve meslekî bilgilerinin yanında hızla gelişen, değişen kültür ve olayların yaşandığı günümüz dünyasına ait gelişmeleri çok iyi takip etmeli, bilgisini artırmalıdır. Tebliğ insanı, İslâmî hakikatleri ve içinde yaşadığı devri çok iyi bilmelidir.⁷⁷

Öncelikle din görevlisinin genel kültür seviyesinin de yüksek olması gerekir. Hayatı okuyabilen, toplumun yapısını bilip tanıyabilen, farklı meslek ve alanlara aitte az da olsa bilgisi olabilen, dini konuların diğer bilimlerle ilişkisini kurabilen, gündemdeki olay ve haberlerden uzak kalmayan, çevresindeki farklı etnik yapıları da dikkate alabilen kişidir.

Mesleki bilgi birikimi ile ilgili eksiklikler veya yetersizlikler çoğunlukla, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okuma ve ezberleme ile ağırlıklı olarak ibadetlerle ilgili olmak üzere dini bilgiler üzerinde toplanmaktadır.⁷⁸

Kendi meslek alanıyla ilgili de bilmesi gereken;

- 1- Kur'an-ı Kerim, hadis, Arapça, meal, tefsir, İslam tarihi, dinler tarih, fıkıh vb. dini bilgilere vakıf olabilmek,
- 2- Vaaz-hitabet tekniklerini bilmek,
- 3- Diğer ilim dallarından da okumak,
- 4- İstifade edebileceği teknolojik imkanları araştırıp, öğrenip uygulamak,
- 5- İyi eğitimci olabilmek (bazen insanların bilgisi çoktur ama anlatma becerisi yoktur varsa bunda eksiklik giderilmesi için gereken eğitimi almak) bilgilerini aktarabilmek, vatana millete, ümmete hayırlı nesiller yetiştirilmesine vesile olabilmek en mühim vazifeleri arasındadır.

Din eğitimi alanında, tebliğ ve irşat hizmetlerinde-özel alan bilgisi eksikliği ile beraber hatta daha çok metodik formasyon yetersizliğinden kaynaklanan hatalar yapılmaktadır. Genelde vaaz etmeme veya edememe başta olmak üzere, hutbe, cenaze,

⁷⁷Turan, a.g.e., Rahmi Yılmaz, "Verimli Bir Din Hizmeti Nasıl Olmalı?", *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2005, s. 43.

⁷⁸Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlilerinin Prolemleri ve Çözümü ile İlgili Görüş ve Teklifler*, sayı:3,1996, s.92-93, Erişim Tarihi (22.08.2017), http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D01535/1996_3/1996_3_BUYRUKCUR.pdf.

mevlit, nikah vs. gibi cami içi ve cami dışı çeşitli dini pratikleri yerine getirilmesinde ve bunların yerine getirilmesindeki davranış farklılıklarında yoğunlaşmaktadır.⁷⁹

İnsanlar karşılarında din görevlisi görünce ilgili, ilgisiz her konu hakkında onlarla konuşup fikir alışverişinde bulunmak isterler. Nasıl ki birinin doktor olduğunu öğrenince her hastalık için çare olabileceğini düşünüp branşının ne olduğunu sormaksızın şifa ararlar, din görevlisi içinde aynı durumdur. Konu, sorun, sıkıntı ne ise kendilerine danışır. Tüm bu durumlara karşı sabırla dinleyen, sebat gösteren çözüm içinde ilgili mercilere yönlendirilebilen durumda olunabilmelidir. Kendisiyle yeterince ilgilenilmediğini hisseden kişiler hemen din görevlisine hatta dine karşı soğuma gerçekleştirebilir. Bir kuşu ne kafeste ne de kafessiz yaşatamamak gibi bir şeydir. Sıkıya gelmiyor, boş bırakmaya hiç gelmiyor.

Tartışma ve kavgalardan, siyasi söylemlerden uzak durmaya çalışılmaktadır. Yanlış inançlardan, hurafelerden de cemaatlerini uzak tutmaya çalışırlar. Bu sanıldığı kadar kolay olmayan bir mücadele sürecidir. İnsanları kırmadan, ötekileştirmeden, hakikatleri aktarabilmek gerekmektedir.

Olaylar da başkalarının değerlendirmelerini de dikkat almak, cevap sunarken kullanılan dilin yapıcı olması aşağılayıcı ve alaycı olmaması, denge unsurunun gözetilmesi, güzel söz ve davranışları da takdir edebilmesi de önem arz etmektedir.

Mesleki verimliliği sağlamak, müspet manada tesir ve etkileşimi oluşturabilmek içindir. İslami literatürde "iman -amel bütünlüğü", ilim-amel ilişkisi, Batı literatüründe ise "teorik-pratik ilişkisi" şeklinde ifade edilen, bu düşüncenin görevlilerde oluşmasına, benimsenmesine ve kabul görmesine çalışılması gerekir.⁸⁰

İnsanları kendi değerlendirmeleriyle tanımaları daha güzeldir. Başkalarının anlatımıyla eksik, hatalı taraflar olabilir. Din görevlisi söz ve davranışlarıyla bir bütün olan, hoşuna gitmeyen tutum ve davranışlar karşısında bile sakinliğini koruyup itidalli davranabilen kişidir. Kendisine ulaşan bilgiler karşısında hemen hüküm vermeyen araştıran

⁷⁹ Buyrukçu, a.g.e., s.21

⁸⁰ Buyrukçu, a.g.e., s.25

te'kik edip karar veren kişidir. Yanıldığı, hata yaptığı zamanda bunu kabullenmesini bilen kişidir.

Mesleki pedagojik formasyon, din görevlilerinin nitelikleri arasında bulunması gereken temel özelliklerden birisidir. Onların, özellikle etkili din hizmeti sunma bağlamında cemaatle olan iletişimde önemli bir yere sahip olan mesleki pedagojik formasyon, din görevlisinin hizmet kalitesini arttıracığı gibi, bulunduğu yerdeki cemaatiyle iletişimde de ona önemli ölçüde kolaylık sağlayacaktır.⁸¹

Din görevlisi dinin temsilcisidir. Bulunduğu hizmet alanında özel gün ve geceler de programlar tertipleyerek en iyi şekilde ifa edilmesi için elinden geleni yapmaktadır. Kendini geliştirmek, gündemi takip etmek zorundadır. Yeni gelişen sorun ve problemlere dinin bakış açısının ne olduğunu araştırarak, gerekli kanıtlarla hareket eder. Tüm bunları uygularken de meslektaşlarıyla, kurumuyla irtibatlı olur. Fikir alışverişinde bulunur. Bilgi paylaşımında bulunur.

Küçüklerine karşı sevgi dolu büyüklerine de saygılı olmalıdır. Cemaatinin düğün, sünnet, cenaze gibi özel gün ve zamanlarında onların acı ve sevinçlerini paylaşmalı, hasta ve yaşlılarını ise gerek evde gerekse hastane koşullarında ziyaret etmeyi bir görevden çok insanlık vazifesi olarak addetmelidir. Kimsesizlerle ve engellilerle daha yakından ilgilenmelidir. Görevini şahsi menfaatleri için kullanmamalıdır. Davetlere mümkün mertebe icabet etmeye devam etmelidir.

Kendisini, bilgelerini, resmi değişiklikleri yakından takip etmeli gündemi yakalamalıdır. 'Kem aletle kemalat olmaz' imiş bu bağlamda din görevlisinin donanımı iyi olmalı ki ortaya da isabetli sonuçlar çıksın. Toplumun bilgi ve kültür seviyesi giderek artmaktadır. Hızla gelişen ve yayılan bilim ve teknoloji dünyasına din görevlisi de ayak uydurmak zorundadır. Bu zorunluluk netice itibariyle gerekli ve faydalı yerlere doğru taşınması, insanı etkin ve yetkin kılması açısından da önemlidir. Yani gündemi takip edip çağın gerektirdiklerinden de istifade etmek gerekecektir.

⁸¹ İbrahim Turan, "Din Görevlilerinin Mesleki Yeterliliği", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 13, s.1, 2013, ss.63

Manevi Rehber Olarak Donanım

Dinî danışmanlık, “din görevlileri aracılığıyla terapi hizmeti sunan bir psikolojik danışma alanıdır.”

Toplumsal gelişmeler göstermiştir ki, din eğitimi eski ile yeni arasında bağ kurabilen bir köprüdür. Din eğitimi şarttır; ama buna yeni yollar, farklı bakış açıları yeni imkanlar sunulmalıdır. ‘Dini danışmanlık’ bu ihtiyacı karşılama noktasında kapı aralayıcı bir rol üstlenmiştir.

Dini danışmanlık ve rehberlikte ihsan modeli de vardır. Bunda kullanılması öngörülen dini teknik ve uygulamalar, Batı ‘da kullanılan dini danışmanlık teknikleriyle benzerlik gösterdiği gibi, İslam inancının ana unsurlarına ve İslami kültür ve geleneklere de uyumlu olacak şekilde dizayn edilmiştir. Şöyle ki;

- 1- Tövbe; kişiyi rahatsız eden duygulardan arındırıp yeni bir başlangıç yapması için Yaratanına söz vermesidir.
- 2- Zikir; Allah’ ı hatırlatması açısından kişiye bilinç kazandırır.
- 3- Tefekkür; danışana sistematik dini düşüncüyü öğretmektir.
- 4- İmanın bütünleştirilmesi; inanç bütünlüğü sayesinde istenmeyen duygu ve düşünceler yol açacaktır.
- 5- Nefis muhasebesi; davranışlarının İslami değerlerle örtüşüp örtüşmediğini irdelettirip yerine yeni değerler kazandırmaktır.
- 6- Kuran okumaları; kişide olumsuz inançların önüne geçilmesinde ve dindar olanların gönlünü rahatlatmakta çok etkilidir.
- 7- Dini tebliğ ve telkinler;
- 8- Olumsuz dini inanç ve tutumların tartışılması ve dini bilgi verilmesi;
- 9- Olumlu dini başa çıkmanın güçlendirilmesi;
- 10- Dini hikaye anlatma;
- 11- Dua; danışanın dua edebilmesi, dini içsel bütünlüğün bir göstergesidir. Teşvik edilmelidir.
- 12- İbadet; dini bütünlüğün bir göstergesidir. Bu konuda danışman, danışanına destekleyici, bilgilendirici ve öğretici şekilde yaklaşır

- 13- Cemaat çalışmaları; grupla hareket etmeninde tedavi edici yönü vardır. Örneğin obsesif bozukluğa sahip bir hastanın cemaatle namaz kılmaya yönlendirilmesi çok faydalı olacaktır.⁸²

Din eğitim ve öğretim politikaları bu bağlamda yeniden değerlendirilmeli ve bu çerçevede her seviyede din eğitimi ve öğretimi gözden geçirilmelidir. Ayrıca dini ve ilmi denetim ve rehberlik için Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde üst kurullar oluşturulmalıdır.⁸³ Bu bağlamda Diyanet İşleri başkanlığının 4 Ağustos 2016 tarihli sonuç bildirgesi de önem arz etmiştir. Bazı kişi ve toplumlarca yaşanılması ve gerçekliği yokmuşçasına sunulan ‘dini’ hayatın içinde olması gerektiği yerde göstermiştir. Modern dünyanın getirdiği bilimi, dini motiflerin katkısına sunmuştur. Batılı toplumlarda ki uygulamasında, ilk olarak din adamlarını psikoloji, sosyoloji, insan ilişkileri gibi alanlarda da donatarak dini ve değerlerini hayat içine sokmuşlardır. Manevi desteğin şekillenmesi ve uygulanmasında medeniyet ve kültürün etkisi inkâr edilemez bir gerçekliktir.⁸⁴Bu gerçeklik göstermiştir ki toplumlar bir ilmi alıp uygularken kendi öz kültür ve değerlerine uygun şekle getirdikten sonra uygulayabilmişlerdir.

Manevi rehberlik alanında ilk olarak 2010-2011 yıllarında Samsun’da, sonrasında da Konya, Erzurum gibi şehirler de de tezli veya tezsiz yüksek lisans yapma imkanları oluşturulup bu alanda bilgi ve tecrübeler arttırılmaya çalışılmıştır. Ama şu aşamada çok yeni ve yeterli olamamıştır. Akademik çalışmalarda çok azdır. Daha fazla din görevlisinin, bu konuda bilgi ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir.

7-10 Nisan 2016 yılında İstanbul ‘ da ‘1.Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’ düzenlenmiştir. Alanında uzman kişilerin davet edildiği programa yurt içi ve yurt dışından çok sayıda akademik danışman davet edilerek bir ilk

⁸² Şirin, a.g.e., s. 209-214

⁸³ <http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/olaganustu-din-s%C3%BBBrasi-sonuc-bildirgesiyle-sona-erdi%E2%80%A6/37994>(22.08.2017)

⁸⁴ Ali Rıza Abay- Yalova Üniversitesi, *Manevi Destek Hizmetlerinin Sosyokültürel Temelleri* <http://mdrk.org/bildiri-ozet-kitapcigi.pdf> (22.08.2017)

gerçekleştirilmiştir. Manevi rehberliğin ne olup olmadığı, uygulama alanları, son gelişmeler vs. etraflıca tartışılmıştır.⁸⁵

Bu bağlamda din görevlilerine düşen manevi rehberliği doğru tanımlamak ve uygulamalarda da sağlıklı bilgiler ışığında hizmet kalitesini arttırmaya çalışmaktır. Doğru tavır, dinî davranışın tamamen olumsuz olduğunu ileri sürmek ve dinî olgulardan kaçınmak değil, dindarlığın ‘sağlıklı’ görülmeyen yönleri üzerinde psikolojik ve teolojik birikimle çalışma yapmaktır.⁸⁶

Değerler hem insan hayatına anlam katar hem de onun davranışlarını belirler. Dinin, değerlere kaynaklık etmesi bakımından toplumu aşan bir yönü vardır. Dine dayanan değerler “sağlıklı toplum yapısı oluşturma” da ve “insanlar arası ilişkileri düzenleme” de belirleyici rol oynar. Bu yüzden danışmanlık hizmetlerinin yürütüldüğü her alanda değerlerden bağımsız davranmak uygun değildir.⁸⁷

Hurafe ve safsatalarla baş edilebilmesi, ölüm bilincinin artması ve sağlıklı bir matem yaşantısı için, mutlaka ilahiyatçıların da görev başında olması gerekir. Din adına lafzın harfi anlamına çakılıp kalan, insanı derinlemesine anlamaktan uzak, anlayıcı değil yasaklayıcı, sığ dini bakışların, dinin şifa verici niteliğine engel olacağını elbette görüyoruz. Sözüünü ettiğimiz dini danışmanlık hizmetlerini kimin nasıl vereceği belli olmadığı gibi, hizmetlerin içeriği ve eğitimin nasıl yapılacağı, kimlerin ehil kabul edileceği gibi alanların da tamamen bakir olduğunu biliyoruz.⁸⁸

Din görevlilerinin temel psikopatolojik problemlere dair herhangi bir konuda eğitim görmedikleri de bir gerçektir. Dolayısıyla din görevlileri de ehliyetli danışman olmadıkları için bu konudaki sorumluluklar bakımından kendilerini yetersiz görebilmektedirler.⁸⁹

⁸⁵ <http://mdrk.org> (22.08.2017)

⁸⁶ Çelikel, a.g.e., s. 60, Ok, *Dini Danışmanlık*, s. 43

⁸⁷ Çelikel, a.g.e., s. 61, Kula, *Bakıma Muhtaç Kişiler*, s. 330

⁸⁸ Erol Göka, Erişim tarihi (22.08.2017), [http://www.haber10.com/yazar/prof_dr_erol_goka/saglik_alaninda_dini_danismanlik_sarttir-](http://www.haber10.com/yazar/prof_dr_erol_goka/saglik_alaninda_dini_danismanlik_sarttir-30173)

⁸⁹ 30173 Bülent Çelikel, a.g.e., s.64, Genia, *Seküler Psikoterapistler*, s. 80

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki bu alanda yapılan ve yapılması gereken çalışmalar için çok geç kalınmıştır. Fakat bu durum daha çok ivme kazana bilmek için kayıp zamanları telafi gcde vermiştir. Gerek Diyanet İşleri Başkanlığının atmış olduğu olumlu adımlar, gerekse diğer kurumlardaki talepler noktasında bilinçli ve istekli din görevlileri ile bu açık en kısa zamanda telafi edilebilecektir.

Netice itibariyle kişisel ve mesleki donanıma sahip din görevlilerince hizmetler başkanlığa bağlı olarak yürütülmektedir. Son yıllarda bu görev alanına manevi rehberlik çalışmaları da eklenmekte, alt yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Din görevlilerinin görev alanı çeşitlenmekte hastane, hapishane, huzur evleri, kredi yurtlar kurumu gibi yerlerde pilot uygulamalarla manevi rehberlik hizmetlerine başlanılmıştır. Hizmet kalitesinin arttırılması ve eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

2.6.2 Manevi Rehberlikle İlgili Din Görevlilerin Yeterliliklerine Dair Bir Araştırma

Din görevlileri toplumun önemli bir yapı taşını oluşturmaktadır. Toplumun nabzını da yakından takip etme imkanına sahip oldukları için manevi rehberlikle ilgili bilgi, görüş ve ihtiyaçlarına başvurulmuştur. Bu konuda literatür taraması yapılarak teoride elde edilen bilgiler ışığında anket soruları belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama kısmında anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma, Türkiye ve Hollanda da görev yapan bay/bayan din görevlilerinden gönüllü katılmak isteyenler ile yüz yüze veya uzaktan iletişim ile görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir.30 kişi katılmıştır. Çeşitlilik arz etmesi açısından farklı görev ve yaşta olmalarına da dikkat edilmiştir. Katılımcıların zellikleri değerlendirilirken SPSS 11.0 programından yararlanılmıştır. Ankete katılım 1 Haziran 2017 ile 31.08.2017 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Sonuçlar içerik analizi ile değerlendirilerek yorumlanıp gruplara ayrılmıştır. neriler geliştirilmiştir.

Araştırma anket sorularıyla sınırlıdır. Din görevlilerinin ‘manevi rehberlik ‘konusunda ki yeterlilik ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır. Eksiklikler nelerdir ve giderilmesi konusunda fikirleri sorulmuştur. Amaç; yeni gelişmekte olan manevi rehberlik alanın da farkındalık oluşturup hizmet ve kaliteyi arttırmak adına bizzat muhataplarına sorular yöneltmektir. Manevi rehberlik alanına katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

Anket Soruları

Merhaba,

Bu anket yüksek lisans tez konusu için bilgi toplama amaçlı hazırlanmıştır. Amacımız, Manevi rehberlikte din görevlilerinin yeterliliği ve uygulama alanlarına yönelik tespitlerde bulunmaya çalışmaktır. Doğru ve gerçek bilgiler derlemektir. İsminizi bildirmek zorunda değilsiniz. Elde edilecek bilgiler bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Ankete katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

- 1- Din görevlilerinin manevi rehberlik alanında yeterli bilgi ve gayretleri olduğunu düşünüyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
- 2- Sizce manevi rehberliğin önemi ve amacı insanlarca biliniyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır
- 3- Manevi rehberlik hizmetleri sizce bir ihtiyaç mıdır?
☐ Evet ☐ Hayır
- 4- Yeterli manevi rehberlik hizmeti sunulduğunu düşünüyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
- 5- Sizce manevi rehberliğin yaygınlaşması için olumlu gelişmeler var mı?
☐ Evet ☐ Hayır
- 6- Manevi rehberlik hizmetleri için uygun mekanlar oluşturulmalı mıdır?
☐ Evet ☐ Hayır
- 7- Manevi rehberlik kişilerin gelişimine katkı sunar mı?
☐ Evet ☐ Hayır
- 8- İnsanların manevi rehberlere karşı olumlu tepkileri var mıdır?
☐ Evet ☐ Hayır
- 9- Manevi rehberler diğer meslek grupları ile (rehberlik, psikoloji, sosyoloji, tıp vb.) ile iş birliği içinde olmalı mıdır?
☐ Evet ☐ Hayır

10- Manevi rehberlik, sorunların belirlenmesi ve çözümünde etkisi var mıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

11- Manevi rehberlik uygulamalarında eksiklikler var mıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

12- Din görevlilerini manevi rehberlik alanında istekli görüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

13- Manevi rehberlerin çalışmalarını kapsayıcı buluyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

14- Manevi rehberlerin iletişimleri yeterli mi?

☐ Evet ☐ Hayır

15- Din görevlileri manevi rehberlikte yetersiz kalıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

16- Danışanların kişisel özellikleri dikkate alınıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

17- Manevi rehberlik çalıştaylarını yeterli buluyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

18- Uygulamalarda ‘zaman yetersizliği’ problemi yaşıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

19- Manevi rehberlik çalışma planı ve takvimine uyulduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

20- Manevi rehberlik yeterince tanıtılabilmiş midir?

☐ Evet ☐ Hayır

21- Bu alanda bazı din görevlilerinin olumsuz örnek olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

22- Manevi rehberlik hizmet içi eğitim programları arttırılmalı mıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

23- Evraklar arasında boğulmadan, randevu sistemi ile mi çalışılmalıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

24- Sizce her kurumda manevi rehber olmalı mıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

25- Dosyalama sistemi olup, geri bildirim yapılmalı, gelişim uzun süre takip edilmeli midir?

☐ Evet ☐ Hayır

Yüksek Lisans Anketi
İbrahim DUVA

***Araştırmaya katılan Din Görevlilerinin Kişisel Özelliklerine Göre Dağılımı
Ve Yorumlanması***

Ankete katılanların %50 'si 40-49, %30 'u 50-59, %20 si ise 30-39 yaş aralığındadır. Bu sonuç, katılımın farklı yaş aralıklarına ulaştığını göstermektedir.

Tablo 1
Din Görevlilerinin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	N (Sayı)	%
30-39	6	20
40-49	15	50
50-59	9	30
Toplam	30	100

Ankete, 18 bay ve 12 bayan olmak üzere din görevlisi katılmıştır. Katılımcıların %60 'ını baylar oluştururken, %40 'ını bayanlar oluşturmaktadır.

Tablo 2
Din Görevlilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N (Sayı)	%
Bay	18	60
Bayan	12	40
Toplam	30	100

Katılımcıların, %70 'i lisans, %20'si yüksek lisans, %10 'unu önlisans mezunları oluşturmaktadır. Çoğunluğunu lisans mezunlarının oluşturması sevindirici bir durumdur.

Tablo 3
Din Görevlilerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	N (Sayı)	%
Önlisans	3	10
Lisans	21	70
Yüksek Lisans	6	20
Toplam	30	100

Ankete katılanların, %40'ı 10-19 yıl, %36,6 'sı 20-29 yıl, %23,3 'ü ise 10 yıldan az görev yapmıştır. Bu sonuç, her yaştan tecrübe sahibi kişilere ulaşıldığını göstermiştir.

Tablo 4
Din Görevlilerinin Görev Yapma Süresi Değişkenine Göre Dağılımı

Türkiye'de Görev Yapma Süresi	N (Sayı)	%
10 yıldan az	7	23,3
10-19 yıl	12	40
20-29 yıl	11	36,6
30 yıl ve üstü	0	0

Ankete katılanların görev değişkeni incelendiğinde %33,3 ünün Kur'an kursu öğreticisi, %20 'sinin Vaiz, %16,6 'sının İmam Hatip, %13,3'ünün Müftü, %10 'unun Müezzin Kayyım, %6,6 'sının ise diğer görevlerde yer aldığı görülmüştür. Ankette farklı görev ve unvanlara ulaşılmış olması sevindiricidir.

Tablo 5
Din Görevlilerinin Görev Değişkenine Göre Durumu

Görevler	N (Sayı)	%
Müftü	4	13,3
Vaiz	6	20
İmam Hatip	5	16,6
Müezzin Kayyım	3	10
Kur'an Kursu Öğrt.	10	33,3
Diğer	2	6,6
Toplam	30	100

İçerik analiz edildiğinde ise şöyle sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 6
İçerik Analizleri

Soru Numarası	Evet (%)	Hayır (%)
1	13,3	86,6
2	16,6	83,3
3	80	20
4	26,6	73,3
5	60	40
6	53,3	46,6
7	26,6	73,3
8	56,6	43,3
9	93,3	6,6
10	73,3	26,6
11	86,6	13,3
12	60	40
13	63,3	36,6
14	56,6	43,3
15	53,3	46,6
16	66,6	33,3
17	23,3	76,6
18	30	70
19	40	60
20	10	90
21	13,3	86,6
22	0	100
23	46,6	53,3
24	50	50
25	90	10

Araştırmadan çıkan sonuçlar incelendiğinde; manevi rehberlik konusunda din görevlileri farklı düşünceler içerisindeyler. Manevi rehberlik konusuna çokta yabancı olmadıkları ve yer yer uygulamalar yaptıkları da bilinmektedir. Ama bunda da profesyonelleşmek de gerekmektedir. Genelde manevi rehberliğin bir ihtiyaç olduğu ama bu alanda yapılması gereken çalışmaların yeterli olmadığı, daha fazla bilgilendirme ve geliştirilmesi gerekliliği hususunda da birbirine yakın görüşler vardır. Din görevlileri toplum için önemli şahsiyetlerdirler. Her yaş ve görev deki insanlarla diyalog içerisindeyler. Toplumsal ihtiyaçlar değiştikçe, din görevlilerinin de uygulamalarında gelişim ve değişimlerin olması gerekmektedir. Manevi rehberlik te bu hususlardan biridir. Günümüz de ki insanlarda ki ruhsal problemlere karşı psikolojinin, tıbbın destekçisi olarak, manevi rehberlik te katkı sunmaktadır. Tabi ki bu da alanında yetişmiş, uzman din görevlilerince sunulması gereken bir hizmettir. Manevi rehberliği geliştirmek ve bu konuda din görevlilerini yetiştirmek Diyanet İşleri Başkanlığı' nın da hedefleri arasındadır.

2.7 MANEVİ REHBERLİK NE DEĞİLDİR

İnandırıcılığımız kadar dediklerimiz, söylediklerimiz, yapıp ettiklerimiz de kıymet arz eder. Karşımızdaki insan bize ne kadar inanmışsa ya da ikna edebilmişsek çaba netice verecektir. Bu bağlamda manevi rehberin yapmaması gerekenleri de şu şekilde özetleyebiliriz:

- Manevi rehberlik, danışanına bilimsel bilgiler sunmaz, delillendirmeler de yapmaz. Psikolojinin bazı yöntemlerinden istifade etmekle beraber bilimsel kesin bulgularla hareket etmediği için bu yönüyle ondan ayrılır.
- Manevi rehberlik bir din görevlisi de değildir. Helaldir haramdır diye fetva vermez, hükme bağlamaz. Onlara paraleldir fakat kendi bazında farklı yöntem ve teknikleri olan, danışanın istemesi halinde gerçekleşen sürekli ve sınırlı bir refiklidir.

- Tek tarafın sadece konuştuğu, danışanın ise dinlemede kaldığı bir durum da değildir. Aksine hasta konuşur, manevi rehber arada yönlendirici, konu açıcı sorularla durumu devam ettiren kişidir.
- Manevi rehberle danışan arasında karşılıklı saygı ve güven oluşması önemlidir. Danışanın o samimiyeti hissetmesi gerekir.
- Asla bir annenin evladına duyduğu merhamet, acıma, yardım etme, onun adına bazı şeyleri hallediverme gibi durumla olamaz. Yolda beraber yürümedir, onu sırtına alıp taşıma değildir.
- Kişiyi bir kalıba sokmaya çalışma yoktur. Sorgulama da yoktur. Kişi kendi hissettiklerini olağan akışı içerisinde serbest hür bir şekilde dile getirir. Çözüm için ona uzanan bir yardım elidir. Sağduyudur.
- Manevi rehberler, olağanüstü güçlere sahip değildirler. Kişiyi birden iyi edecek bir doğaüstü güce de sahip değildir. Sabır, sebat, tefekkür ile manevi rehber ve danışan arasındaki uyumlu koordinasyon sonucunda olumlu ilerlemeler kaydedilebilir.

Tavsiyede bulunmak yerine örnek olmaya, işleri kolaylaştırıcı rehberlik yapmaya çalışın! Tavsiyeden daha kolay verilen bir şey olmadığı gibi kişilik değişimine zorlayıcı, bir insanın varlığını hiçe sayan tavsiyeler çoğu kere fayda yerine zarar getirir. Hele hele sıkıcı bir ahlak dersine dönmüş tavsiyelerle, karşınızdaki insanı sadece daha çok haklılaştırdığınızı bilin. Tavsiye vermektense enerjimizi, değişmesini istediğimiz insanı anlamaya ve kabul etmeye harcasak, onun için daha yararlı bir iş yapmış oluruz.⁹⁰

⁹⁰ Erol Göka, Murat Beyazyüz, *Geçimsizler*, Timaş Yay., 2. Baskı, İst. 2012, s. 9

2.8 MANEVİ SORUNLARA DİN VE MANEVİYAT KATKISI

İnsanoğlunu diğer mahlukattan ayıran en önemli unsur akıldır. Bu akıl sayesinde bilgi ihtiyacını karşılar, yorumlar, sorgular, analiz eder ve neticeye ulaşır. Bilgi insanda fark yaratan sorumluluk katan bir unsurdur. Manevi rehberle beraber merak ettiği, beynini kemiren sorular ve sorunlarına cevap bulmaya çalışır.

Ayet-i kerime de mealen;

*“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yüklendi.”*⁹¹ buyrulmaktadır. Bu görevi üstlenen insanoğlu karşılaşabileceği zorluklara karşıda donanımlı yaratılmıştır. Sadece içindeki gücü keşfetmeye, ortaya çıkarmaya ihtiyacı vardır. Bunu da her zaman tek başına yapamayabilir. İç huzuruna, kötü alışkanlıklarından kurtulmaya, kalbi temizlemeye, manevi arınmaya karşıda ihtiyacı vardır. Dıştan bir destek, manevi güç, rehber gerekebilir.

Allah-u Teala Kuran’ı Kerim de Rahmetine, merhametine vurgu yaparak, dinde kolaylık olduğunu Allah’ın yardımının hep olduğunu, ümitsizliklerden sıyrılıp her zaman için dirayetli durabilmek için umut aşlamıştır.⁹²

Bu bağlamda maneviyat insana yaşam enerjisi verir. Her insanın takdir edilme, sevmeye, sevilme, başarı, saygı gösterilme, mutlu olma amacı vardır. Bu da bir ihtiyacın sonucudur. Bunları gerçekleştirmek için de manevi güce sarılır. O yüzden dir ki maddi problemler bir şekilde yol bulur çözüme daha çabuk kavuşabilir. Ama manevi sıkıntılarda o alana hizmet eden, yetişmiş insanların bilgi ve tecrübelerine ihtiyaç vardır. Bu açıdan da manevi rehberler önemli bir boşluğu doldurmaktadırlar.

⁹¹ Ahzab, 33/72

⁹² İnşirah, 94

2.9 MANEVİ REHBERLİKTE HZ. PEYGAMBERİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Her Müslüman inandığı değerleri hayatına tatbik edip, uygun bir üslupla başkalarına aktarmakla görevlidir. Bu noktada en önemli örnekte Hz. Peygamber (s.a.v) dir. Bu bağlamda manevi rehberlerin görevlerini ifa ederken geliştirip günümüze uyarlayabilecekleri yöntem ve tekniklerini şöyle sıralayabiliriz:

a) İçten ve samimi olmak

Dinî ve ahlaki ilkeler anlatılırken, asla şahsiyet yapılmadan, söylemlerde kişileri hedef almadan anlaşılır, uyarıcı ama asla korkutup ümitsizliğe sevk etmeyen samimi bir üslup ve tavır sergilenmelidir. Dinî rehberlikte bulunan kişinin temel yaklaşım noktası sevgi ve içtenlik olmalıdır. Onun düşünce dünyasında ötekileştirme asla yer bulmamalıdır.

b) Sabırlı ve azimli olmak,

c) Üslubun yumuşak ve cezbedici olması, kırıcı ve incitici olmaktan sakınmak⁹³

“Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi.”⁹⁴

d) Tedricen Yaklaşmak

Tedric, azar azar, derece derece ilerlemek, birisini bir şeye yavaş yavaş vardırarak anlamlarına gelir. Kur'an'ın indiriliş süreci yaklaşık yirmi üç yıldır. İçkinin yasaklanması belli bir süreç içerisinde olmuştur. Bütün bunlar tedriciliğin örnekleridir. Manevi rehberlerin bu metoddan yararlanmaları elzemdir.

e) Örnek olmak

Bu metodun Hz. Peygamberin hayatı incelendiğinde; kendisinin bizzat olayların içinde olmasıyla ve olay neticesinde uygulaması gerekeni yapmasıyla güzel bir örnek olduğunu görmekteyiz.

⁹³Zeki SAYAR, ‘Tebliğ ve İrşad Erlerinin Yol Haritası’, *Diyanet Dergisi*, 13 Mart 2017, <http://www.diyanetdergi.com/din-ve-hayat/item/651-teblig-ve-irsat-erlerinin-yol-haritasi>

⁹⁴Âl-i İmran, 3/159

f) Soru- Cevap

Manevi rehber muhatabına yönlendirilmiş sorular sorarak karşılığında daha çok sözel olmak üzere cevapların alındığı bir yöntemdir. Soruların sorulması zihinsel olarak ön hazırlık gerektirir. Aynı şekilde verilen cevaplar da düşünme, doğru cevabı bulma aşamalarından geçer.⁹⁵

g) Bıktırmamak

«Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız» diye emir buyururdu.”⁹⁶

h) Şahsi Fakhlıkları Göz Önünde Bulundurmak

Peygamber Efendimiz’e farklı kültürlerden, farklı kabîlelerden ve farklı seviyelerde insanlar gelirdi. Allah Rasûlü (s.a.v), onların anlayacağı dille karakter ve ihtiyaçlarına göre hitâb ederdi. Sorularına durumlarına göre cevap verirdi.⁹⁷

Netice itibariyle Allah’u Teala insanları farklı güzellik ve özelliklerde yaratmış ve Hz. Peygamber de bunu dikkate alarak beşeri ilişkilerinde kullanmıştır. Hz. Peygamberi örnek alan Manevi rehberlerin bu hususu yaşamlarının her alanına taşımaları gerekmektedir.

⁹⁵Yusuf ŞEN, ‘Hz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu’, *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 6, Sayı I-II (2011), s.25

⁹⁶Müslim, Cihâd, 6; Ebû Dâvûd, Edeb, 17/4835

⁹⁷Murat KAYA, ‘Peygamberimizin 42 Eğitim Metodu’, *İlmi Araştırmalar Merkezi*, <http://www.islamveihsan.com/peygamberimizin-42-egitim-metodu.html>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: REHBERLİĞİN UYGULAMA ALANLARI (TÜRKİYE-HOLLANDA ÖRNEĞİ)

Manevi rehberlik, bireylerin gerek birbirleriyle olan münasebetlerinde gerekse kendi iç dünyalarında iyiye, doğruya sevk etme, manevi problemlerine manevi değerlerle güç vermeyi hedefleyen bir bilim ve meslek dalıdır. Kişilerin manevi gelişimlerini, hayatla bağlarını güçlendiren, korku ve kaygılarını gidermeye çalışan sosyal bir hizmettir.

Bireyler maddi ve manevi ihtiyaçları birlikte karşılandığı zaman kendilerini daha güçlü hissetmektedirler. Manevi ihtiyaçlar için moral, motivasyon ve destek önemli olmakla birlikte danışan ve danışman arasındaki sosyal iletişim ve bağ da gereklidir.

Dünyada ki örneklerinden hareketle özellikle batı ülkelerinde manevi rehberlik ve bakım hizmetleri mevzuatta yer almakta, hastane, hapishane, askeriye ve bakım evlerinde bulunanlar için talep etmeleri halinde gerekli hizmet sunulmaktadır. Bu bağlamda Hollanda'daki uygulamaları göstermek suretiyle Türkiye'de bu alanla ilgili çalışmalara katkı sunulmaya çalışılmıştır. Manevi rehberlik hizmetinde bulunacak din görevlileri için yöntem, teknik ve uygulama bilgisi de yer almaktadır.

Din görevlilerinin görev tanımlaması yapılırken sadece cami içi hizmet anlayışından ziyade insanın var olduğu her alan ve durumdan bahsedilmektedir. Bireylerde var olan inanma ihtiyacı kişileri hayatın her alanında her görevde sorgulamaya iter. Dini olay ve durumları, içerisinde hissettiği duyguları, korku ve kaygılarını anlamlandırmak ister. Kendisini saran manevi gücü din görevlileri ile paylaşımına gider. Bu bağlamda manevi rehberler sadece danışanla değil onların en yakınlarından başlayıp uzağa doğru sosyal çevreleri ile de ilgilenmektedirler.

3.1 MANEVİ REHBERLİKTE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Manevi rehberlik ilkesini uygulayacak insanların uyması gereken, uygulaması gereken bazı temel unsurlar vardır. Öncelikle irtibatlı olması gereken yan dallar vardır. Özellikle rehberlik ve psikolojik danışmanlığın bilgi ve bulgularından oldukça istifade edilir. Bireysel etkinlik, insan ilişkileri, problem çözme becerileri vb. gibi.

Her insan kendi kişilik gelişimine ve tipine uygun bir ilgiyi hak eder. Hem etkili iletişimci olmak hem de karşımızdaki insanın kişiliği olduğunu bilerek uygun bir tavır takınabilmek, ideal bir insan ilişkisi için gereken evrensel kurallardır.⁹⁸

Manevi rehber ile danışan arasında her şeyin şeffaf , açık ve net olması gerekir. Rol yapmadan doğal, dürüst olmalıdır. Yapmacıktan uzak, gerçekçi ve bir o kadar inandırıcı. Manevi rehber, kendini danışanın yerine koyarak düşünebilmelidir. Empati yapabilmelidir. Bu şekilde danışanın neler hissedebileceğini daha iyi anlar.

Şeffaf olma kastımız akla gelen her şeyi düşünüp tartmadan konuşmak demek değildir. Rol yapmadan, içten samimi ama sınırı da aşmadan iletişim kurmaktır. Örneğin; danışanın anlattıkları karşısında öfke hissediyorsun, moralin bozuldu ya da hayal kırıklığına uğradın. Bunda dengeyi koruyabilmek gerekmektedir. Yapmanız gereken tüm bunlar karşısında rol yapmak değil aksine o kişinin hayatının bir parçası konumuna gelmektir.

Manevi rehber ile danışan arasındaki ilişkide gerçekçi sonuçlar ve yapıcı olabilmek için birbirlerine karşı dürüst olmaları, yapmacıktan uzak davranış sergilemeleri, kendilerini olduğundan farklı tanıtmamaları gerekmektedir. Birbirine inanmayan güvenmeyenler arasında hasta danışman ilişkisi kurulamaz.

Manevi rehber, danışan ile aynı düşünceleri paylaşmayabilir. Bu da çok doğaldır. Danışan objektifliğini yitirebilir. Sağlıklı düşünemediği için manevi rehber ihtiyacı vardır. Sözleri, düşünceleri olumsuz, çarpık düşünceler de olabilir. Hem de belki de hepsine

⁹⁸ Göka, Beyazyüz, a.g.e., s. 199

karşısındadır. Ama onun farklı ve kendine özgü bir birey olduğunu hatırlayarak danışman düşüncelerine saygı duymak zorundasındır.

Kişiler duygu, düşünce ve eylemlerinde serbest ve özgürce ne hareket edebilmelidirler. Tabi ki bunu yaparken de başkasının da özgür alanları olduğunu ve onun sınırlarına dikkat edilmesi gerektiği unutulmadan hareket etmek gerekmektedir. Danışman danıştığı kişiden çekinmeden duygularını ifade edebilecek durumda olmalıdır.

Rogers' e göre danışanı ayrı bir insan olarak kabul etmek ve önemsemek, onun kendi duygu ve deneyimlere sahip olmasına, onların içinde kendi anlamlarını bulmasına izin vermek söz konusudur.⁹⁹

Danışana saygı gösterilmesi gerekir. Saygınlık kavramı aynı zamanda danışmanın bu saygı tutumunu başkalarına iletme yeteneğini de içerir. Saygınlığın son düzeyi danışmanın olumlu saygısını ve danışanın duygu, yaşantı ve gizli güçleriyle ilgilendiğini danışana iletmesidir.¹⁰⁰ Ama bu demek değildir ki tüm tepkilerini kabulleniş. Beşer olarak insani vasıflarını duygu, düşünce ve değerlerine saygıyı içermektedir. Manevi rehberin kendi duygu düşüncelerini kontrol edebilmesi gerekmektedir.

Ayrıca danışan ile danışman arasındaki duygu ortaklığı olarak nitelendirilecek olan empatik anlayış, fikir ve duygusal düzeyde bir bakıma danışan gibi duyabilmek, onun karşısında değil yanında olmak demektir.¹⁰¹ Manevi rehber, danışanın perspektifinden bakmak zorundadır. Aksi halde onu tam olarak anlayamayacaktır. Yapılan uygulama doğru ve çabuk netice veremeyecektir ve gerçeklikten uzak olup sahici değerler barındıramayacaktır. Başkası gibi düşünmeye çalışırken elbette ki tam anlamıyla o kişi olunamaz. Kendi tecrübelerinin düşüncelerinin de yansımaları yer alacaktır.

⁹⁹Carl Rogers, *Kişinin Olmaya Dair*, Okyanus Yay., 1. Baskı, s. 401

¹⁰⁰Ömer Faruk SÖYLEV, *Türkiye 'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*, Doktora Tezi, Mayıs, 2014, s.224, Bahadır Köksalan, "Rehberlikte İletişim", Rehberlik, ed. Sırrı Akbaba-Asude Bilgin, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 166

¹⁰¹Derya Kolbaşı, *İletişim Dili ve Empati*, Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi, ed. Harun Işık -Abdullah Demir, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.5

Danışanların en çok rahatsız oldukları çekindikleri kendilerini ifade edemeyişlerinin sebebi eleştirilmektir. Beğenilmemek, yargılanmak, suçlanmak insanların hoşlanmadıkları, belki de hiç duymak istemeyecekleri cümlelerdir. Zararlı mıdır? Elbette ki dozuna göre, yapıcılığına göre değişmektedir. Kimi eleştiriler yapıcıdır. İnsanı anlamaya değiştirmeye, geliştirmeye yöneliktir. Ama bazı eleştirilerde ise yapıcı yönünü bir tarafa bırakın tamamen yıkıma yöneliktir. İnsanların da rahatsız oldukları bu ikinci kısımdır. Yıkıcı eleştirilere maruz kalan kişi kendini hemen kapatır. Duygularını kilitler ya da gerçek duygularını ifade edemez.

Buraya kadar danışman eleştirmeyecek, yargılamayacak, hüküm vermeyecek, durumu fetvaya bağlamayacak dedik. Bunlar olumsuz yapılanların önüne geçmek içindir. Aksine cesaret vermek, umut aşılacak, moral vermek, desteklemek zorundadır. Ama gereksiz ve çok ütöpik bir şekilde övmekte; yermek kadar yıkıcıdır. Çünkü yapamayacaklarını, başaramayacaklarını ya da kendinde olmayan güzel hasletleri varmış gibi göstermek kişiyi gereksiz ve de bir o kadar eksik, olumsuzluk hissine kaptırtır ki bu da son derece zararlıdır. En olması gereken onu olduğu gibi anlamaya çalışabilmektir. Profesyonellikte bunu gerektirir.

Danışmanlar danışanın duygularına benzeyen kendi duygularına başvurarak danışanın sübjektif dünyasını paylaşabilirler. Ancak bunu yaparken kendi kişilik bütünlüklerini de koruyabilmelidirler.¹⁰²

Bu ifadelerden şunu anlıyoruz ki; bireyler hayatlarının her aşamasında danışacakları birilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Batı toplumlarında bu ihtiyaç çok daha önceleri farkedilip sistemli hale getirilmiş, kurumsallaştırılmıştır. Bireye bu hayatta yalnız olmadığı ve manevi değerlerin verdiği güç ile kendini gerçekleştirme, keşfetme, sorunlarına çözümler bulabilme imkanına kavuşmaktadır. Bu hizmetin alanında yetişmiş uzman profesyonel kişilerce yapılması da ayrı bir önem arz etmektedir.

¹⁰²İbrahim Yıldırım, “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencileri ile Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 7, 1992, s.193

3.2 MANEVİ REHBERLİĞİN UYGULANDIĞI ALANLAR

Manevi rehberlik din görevlilerince veya bu alanda özel eğitim almış kişilerce uygulanan bir hizmet alanıdır. Uygulama alanları denilince ilk akla gelen cami eksenli hizmetlerdir. Ancak günümüzde özellikle Avrupada ki örneklerinde hastane, cezaevi, askeriye, bakım evlerindeki uygulamalar gelmekle birlikte ülkemizde de kısmen de olsa bu alanlardaki ihtiyaç dikkate alınarak uygulamalar başlatılmıştır. Şimdi sıra ile işleyeceğiz.

3.2.1 Camilerde Manevi Rehberlik

Din hizmetleri açısından Cami'nin yeri ve önemi denildiğinde bizim düşündüğümüz, Cami'nin Müslüman'ın hayatının merkezinde bulunması ve dince yapılması veya sakınılması istenen bütün davranışlarının, Cami ile ilişkilendirilmiş olmasıdır.¹⁰³ Büyük, güzel ve çok fonksiyonlu camiler inşa edilirken her yaş grubundan insanlarla da dolup şenlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda İslamda Camilerin önemi, Müslümanlarla ilişkisi, din görevlilerinin etkinliği bağlamında incelemeler aktarılmıştır.

Cami Cemaati İle Söyleşi

Cemaat içerisinden önde gelen isimlerden bay-bayan ve gençlerden oluşan kişilerle yaptığımız konuşmaların yansımada değişik fikir ve görüşler elde edilmiştir. İhtiyaç ve beklentilerinden hareketle tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamın temel amacı Hollanda 'da ki camii cemaatinin eğitim, sosyal ve kültürel yönden önemli problemlerini tespit edip onların camiden beklentilerini ortaya koymaktır. Camide ki faaliyetlere neden katılıyorlar Camii onlar için ne ifade ediyor? İş, okul, aile sorumluluklarını belki de bazen aksatarak camide ki gönüllü hizmetlerde bulunmak onlara ne katıyor? Din görevlisinden beklentileri nelerdir? En çok hangi soru ve sorunlar için din görevlisine müracaat ediyorlar? Neyi neden yapıyorlar? Fedakarlığa nasıl şekil veriyorlar ve onu besleyen unsurlar nelerdir?

¹⁰³ Nesimi Yazıcı, 'Din Hizmetleri Açısından Caminin Yeri ve Önemi', *AÜİFD XLVIII (2007)*, say

Bunları da dikkate alarak yurt dışında görev yapan din görevlileri cemaatin eksik yönlerinin ve sorunlarının neler olduğunu ortaya koyabileceklerdir. Dolayısıyla da bu konu ile ilgili eksiklerin tespit edilip aksayan yönlerin giderilmesi ve daha sağlıklı hizmetlere varılabilmesi için yeni gelecek din görevlilerine çok yönlü hizmetler sunabilme imkânı sağlanabilecektir. Bu bilgiler ışığında Hollanda’da görev yapmak isteyen din görevlileri önceden hazırlıklı olacaklar ve camilerde gençlere, çocuklara ve cemaate daha iyi hizmet edebilme imkânına kavuşacaklardır.¹⁰⁴

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada gerek camii yönetiminde görev yapanlardan gerekse eğitim faaliyetleri içerisinde din görevlilerine yardımcı olanlar arasından 4 farklı yas, görev ve eğitim durumunda olan insanlar seçilip kendileri ile röportajlar yapılmıştır.

Araştırma Soruları

1. Merhaba; öncelikle sizi tanımak isteriz. Bize kısaca kendinizden bahsedermisiniz?
Adınız / Yaşınız / Doğum yeriniz / Yaşadığınız şehir / Öğreniminiz (Okul) / İş (kısaca anlatım)
2. Cami ile ilk tanışmanız ne zaman oldu?
3. Camideki göreviniz nedir? Neden bu görevde yer almak istediniz?
4. İş hayatınızın camideki görevinize ya nsıması oluyor mu? Pozitif -negatif yönleri var mı?
5. Yaptığınız görev manen sizi tatmin ediyor mu? Daha fazla yapmayı düşlediğiniz hayalleriniz var mı?
6. Yaptığınız görevde insanlara ne vermeyi amaçlıyorsunuz? Sadece hedefiniz kendi ruh dünyanız mı?

¹⁰⁴<http://www.grin.com/tr/e-book/202458/almanya-daki-mueslueman-genclerin-camilerden-beklentileri>

7. Bu görevi yaparken nelerden fedakarlık yapıyorsunuz? Hayat düzeninizi nasıl oluşturunuz?
8. Bu görevleri başka bir sosyal platformda yapabilir misiniz? Neden cami?
9. Amacınıza ulaşmada, ortaklaşa yaptığınız görevlerde mi daha iyi sonuçlar alıyorsunuz yoksa bireysel faaliyetlerde mi?
10. Yaşadığınız ülkede cami-İslam-din anlayışı nasıl? Farklı bir kültürde dini faaliyetlerde bulunmak sizi ne kadar zorluyor?
11. Yaşadığınız zorluklar nelerdir?
12. Din görevlisi ile sorunlarınızı paylaşıyor musunuz?
13. En çok hangi sorunlarla karşı karşıya kalıyorsunuz?
14. Farklı dine mensup insanlara da aynı yaklaşımla, iletişimde bulunuyor musunuz?
15. Tepki alıyor, çekinceler yaşıyor musunuz?
16. Yurt dışında dininizi yaşamaya çalışırken, nasıl zorluklarla karşılaşıyorsunuz? Cami çalışmalarınız size hangi konularda takviye veriyor?
17. Çevrenizdeki insanlara bu faaliyetler içerisinde yer almayı önerir misiniz?
18. Önerileriniz nelerdir?
19. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nedir?

Çıkarılan Sonuçlar

Çocuklar hayata başladıkları ilk andan beri annesinin şefkatine, babasının da güven verici gücüne ihtiyacı vardır. Aile bireylerine benzemek isterler. Kız çocukları, rakip gördükleri anneleri ile erkek çocukları ise kahramanı olan babaları ile onlara benzeme yarışına girerler. Aile içerisinde kurulan sağlam duygusal ortam zamanla dış dünyada ki ilişkilere de yansır. Ayrıca çocuğun çeşitli bilgi ve dini yaklaşımı, sosyal değerleri ilk olarak bulunduğu aile ortamı içerisinde öğrenir. Anne-babanın tutum ve yaklaşımı önemlidir. Aynı zamanda bu konu çocukların eğitimi kadar ebeveynlerinde eğitilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

Güçlü aile bağlarının olduğu bir ortamda yetişen çocuklar geleceğe daha umutla, sevgiyle bakabilirler. Huzurun, karşılıksız sevginin kaynağıdır aile. Kuvvetli manevi değerlerle büyüyen gençlerin zorluklarla mücadelesi de kolay olur. Yolunu, istikametini kaybetmez. Bunun içinde en başta ailenin ve pek tabi ki beraberinde çocukların, gençlerin eğitilmesi büyük önem arz etmektedir. Hele ki çok kültürlü bir toplumda yaşanıyorsa gençlerin geleceklerine sağlam ve güvenilir adımlar atabilmeleri için gereklidir.

Müslüman olan toplumumuzda, kendi değerlerini korumak için yurt dışında hem dernekler kurmuş hem de cami-mescitler açmışlardır. Gençlerimizin de en az Türkiye'deki kadar Müslüman ve Türk kalmaları için gayret sarf etmişlerdir. İman sahibi işçilerimiz gereken görevlerini yapmışlardır. Bu derneklerin her birinde mescit vardır. İnsanlarımız cuma, bayram, cenaze, teravih, kadir gecesi ve diğer kutsal günlerde cemaat halinde namazını kılmaktadır. Çocuklarımızın bir kısmı camide ders almakta, dini ve milli konularda eğitilmektedirler yetiştirilen bu gençlerde camiye karşı bir ilgi ve sorumluluk oluşmaktadır. Kendisi nasıl buralardan eğitim aldıysa çocukları içinde aynı yöntemle başvurmaktadır. Kuşaklar arası devam eden güzel bir gelenek halini alıyor.

İnsanların gurbette, vatandan uzakta oluşlarına bir nebze olsa bu manevi doygunlukla su serpilmiş oluyor. Düğün, sünnet, cenaze, mevlit gibi geleneklerini de buralarda devam ettirebiliyor oluşları onları manen hazza kavuşturuyor. Yaşadıkları ortamlarda ki çeşitli sıkıntılarından ayrılıp Allah rızası için karşılıksız bir şey yapmış olmanın mutluluğuna kavuşturuyor. Din görevlileri ile sıkıntılarını paylaşıp manevi destek alabiliyorlar. Yalnız ve çaresiz olmadıklarını görüyorlar.

Camiler arasında yapılan faaliyet ve organizasyonlarla da bir kaynaşma, diyaloglar kurulup yalnızlık hissiyatı gittikçe azaltılıyor. Girdikleri çeşitli ortamlarda camii ve cemaati en güzel şekilde temsil etme cabası içerisine sokuyor ve bu da insanların kendilerini daha fazla geliştirmeye çalışma gibi bir mecburiyete sokuyor. Elbette ki bunun müspet sonuçları ortaya çıkıyor.

Tüm bunlar yapılırken de yönetimde bulunacak gönüllü hizmet verecek insanlar seçimle demokratik yöntemle adilane bir şekilde göreve getiriliyor. İyi disipline olmuş, resmi kayıtları tutulmuş, şeffaf bir çalışmada bulundurmaya yöneltmekte hatta kendi işlerinde ki hassasiyetten daha da fazlasını camide ki faaliyetlerde gösteriyorlar ki, kul hakkına girmesinler. Bu hassasiyetle hareket ediliyor. Sloganlar belli. HERŞEY CAMİİ İÇİN!

Biliyorlar ki buralardaki geleceklerini teminat altına alabilmeleri için bu şart. Nesillerini koruyabilmeleri ve asimile değil entegre olabilmeleri için camii sadece ibadet ettikleri bir mekan olmaktan çıkıyor. Türkiye de ki camii profiline baktığımızda insanlar ibadet etmek için buraları doldururken, Avrupa da ise durum çok daha farklı. İbadet etmek amaçlı olmakla beraber, bunun yan unsurları çok daha fazla dikkat çekmek te. Özellikle Hollandalı yetkililerin her türlü sorun, sıkıntı veya özel mevzularda dahi danışıp fikir aldıkları, programlarını takip ettikleri bir yerler olduğu için yetkili makamlarla görüşüle bilinen yerler durumundadırlar. Ayrıca her türlü sıkıntısında insanlar biliyor ki bu çatı altına gelebilirler. İşten çıkarılmış, eşiyle veya çocuklarıyla problemi olan ya da sağlık sorunları olan insanlar bile burada kendilerine uzanacak Manevi bir desteğin olduğunu bilmektedirler. Ya da camii yönetimine dahil olup kendilerine sosyal platformlar oluşturabilmektedirler. Hiçbir şey yapamasa bile kermes gibi faaliyetlerde cami hayrına yapılacak her türlü hizmetlerde büyük küçük demeden bir işin ucunu tutarak sosyal projelere dahil olabilmektedirler. Böylece birlik olmanın aynı ülkenin aynı neslin devamı olmanın şuurunu bir kez daha hissedebilmektedirler. Adeta Ruhlarına gıda takviyesi yapmış olmaktadırlar.

Din görevlisi de tüm bu faaliyetlerin ve organizeinin başındadır. Camiye gelen gelmeyen, çocuk, genç, yaşlı demeden, hasta fakir zengin, Müslüman, gayri Müslim yani tüm cemaatin her türlü soru ve sorunlarında, yönlendirilmelerinde istek ve şikayetlerinde

kısaca ihtiyaç duydukları her an ve zamanda kendileriyle diyalog kurup, refiklik yapmaktadırlar

3.2.2 Hastane ve Bakım Evlerinde Rehberlik

İnsanın mutluluğunu etkileyen faktörlerden biride ruh sağlığıdır. Kur'an, imanı bir tarafa, yaşamı da diğer tarafa konumlamayı tavsiye etmez. İnanma hayatın merkezinde olacak ve yaşam onun etrafında örülecektir.¹⁰⁵ Böylece kendi haline şükredip, hastalıklara göğüs gerip, moralini yüksek tutan insanlar, hayatları boyunca daha mutlu ve huzurlu olma yolunu seçmiş olurlar. Manevi Bakım Uzmanları da insanları bu süreçlerde yalnız bırakmayıp destekleyerek, her daim Allah'ın yanlarında olduğunu, hastalığın da sağlığında ondan geldiğini ve aynı zamanda şifanın da ondan dilenmesi gerektiğini hatırlatmaları gerekmektedir.¹⁰⁶

Türkiye'de manevî bakım ve destek hizmetlerinin değişik sosyal ve sıhî kurumlarda uygulanmasına dönük olarak kanunî yönden herhangi bir engel olmamasına rağmen uygulamaya dönük olarak bu hakların hayata geçirilmesi ile ilgili mevzuatta çalışma usul ve esasları belirleme noktasında ciddî bir hazırlığın olmadığı da görülmektedir.¹⁰⁷

Sağlık Hizmetlerinde Manevi Rehberlik İle İlgili Hukuki Durum

Türkiye'de manevî bakım ve destek hizmetlerinin değişik sosyal ve sıhî kurumlarda uygulanmasına dönük olarak kanunî yönden herhangi bir engel olmamasına rağmen uygulamaya dönük olarak bu hakların hayata geçirilmesi ile ilgili mevzuatta çalışma usul ve esasları belirleme noktasında ciddî bir hazırlığın olmadığı da görülmektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Aliye Çınar, *İslam Düşüncesinde Varlığın Asaleti*, Emin Yay., Bursa 2011, s.162

¹⁰⁶ Dilek Bal, a.g.e., s.186

¹⁰⁷ Ali Seyyar, *Dünyada ve Türkiye'de Manevi Bakım Hukuku*, 2014, s. 7, manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_17.pdf

¹⁰⁸ Ali Seyyar, *Dünyada ve Türkiye'de Manevi Bakım Hukuku*, 2014, s. 7, manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_17.pdf

Batılı ülkelerde ise 20. Yüzyıldan itibaren hastaneler de manevi rehberlik uygulamaları yapılmıştır. Hastanede yatan insanlara maddi tedaviler uygulanırken bunun yanı sıra hastaları iyileştirmek için en az maddi tedavi kadar da manevi tedavinin önemi bilinmiş ve uygulanagelmıştır. Çok çeşitli hastalıklarla veya kaza ve yaralanmalarla uğraşan insanların iyileşme ve hayata tutunma gücünü bulabilmeleri için kendilerine sunulan bir profesyonel yardım sürecidir.

İnançları  zerine insanların rahatça ibadetlerini yapabilmeleri ya da bunun için koşulların oluşturulması, moral, motivasyon sağlanması hastanelerin görevi haline gelmiştir. Bu görevi de en iyi şekilde ifa edebilmek için çalışmalar devam etmektedir. Ama batılı ülkelerdeki gibi bir hastane de manevi rehberlik uygulaması ülkemizde henüz yoktur. Bu konuda yeni düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır.

ş yleki ilk olarak Sağlık Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yazışmalar gerçekleştirilmiş. Diyanet İşleri Başkanlığı 19.01.1995 tarihinde il m ft l klerine gönderdiği yazı ile uygulamayı başlatmıştır.¹⁰⁹

Alanında uzman kişilerce, hasta psikolojisinden de anlamaları koşuluyla insanlara manevi rehberlik, destek, moral, motivasyon, sabrı tavsiye şeklinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Güzel duygularla başlatılan bu hizmet maalesef uzun sürmemiştir. Gerek Kuran okunmasından rahatsız olanların çıkması, gerekse siyasi çekişmeler bu faaliyeti daha doğmadan sonlandırılmasına sebep olmuştur. Yaklaşık bir buçuk sene sonra, ‘Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 18.8.1996 tarih ve 1996/131 sayılı kararla’ kaldırılmıştır.¹¹⁰

Yeni başlanmışken daha uygulamadan kaldırılan bu hizmet belki de devam ettirilebilseydi şimdiye kadar epey yol alınmış olacaktı . Günümüz de de sağlık hizmetlerinde son zamanlarda iyileştirme çabaları vardır. Yeni, son teknoloji kullanılarak yapılan hastanelerde, donanımlı ve yeterli sayıda personelle insanlara maddi olarak sunulabilecek hizmet standartları da arttırılmıştır. Bu süreçte Batı  lkelerindeki gelişmeler

¹⁰⁹Nurullah Altaş, *Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri (Türkiye Uygulaması  zerine Deneyisel Bir Araştırma)*, s. 599

¹¹⁰Nurullah Altaş, a.g.e., s. 601

yakinen takip edilerek ciddi çalışmalar yürütülmüştür. Yurt dışında yüksek lisans çalışmalarının yapıldığı bu hizmet dalında, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında yeni bir protokol imzalanmıştır. Hastalığı boyunca manen destek görmek isteyen hastalara, yakınlarına ve hastane personeline yönelik ruhen destek sağlama çabasına girilmiştir.

07.01.2015 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında **“Hastanelerde Manevi Destek ve Rehberlik”** hizmeti sunulmasına yönelik iş birliği protokolü imzalanmıştır. Protokol kapsamında Adana, Afyonkarahisar, Ankara, Bursa, Çorum, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Ordu, Sakarya ve Samsun olmak üzere 14 ildeki hastanelerde uygulama başlatılmıştır.¹¹¹

1981 yılında Lizbon’da tüm dünya ülkelerinin tabip odalarının tamamına yakınının katıldığı toplantıda, Dünya Tabipler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi’nin Dini Yardım Hakkı başlıklı 11. maddesinde, ***hastanın kendi inandığı dine mensup bir din adamının yardımını da içinde olmak üzere ruhi ve ahlaki bir teselli istemeye veya reddetmeye hakkı olduğu*** ifade edilmiştir.¹¹²

Önceden de belirtildiği gibi bu tamamen isteğe bağlı bir hizmettir. Bunu yaparken de din ayrımı gözetmeksizin ihtiyaç duyan ve talep eden her kişiye sunulur. Bir zorlama ve mecburiyet yoktur. Manevi rehberler asla bir doktor, psikolog değildirler. Tıbbi tedavi de değildir. Normal devam eden maddi tedavi ye manevi destektir. Kendi dini ortamlarında rahatlık elde etmiş olan kişilerin, bir dini danışma merkezine girme konusunda daha çok isteğe sahip olmaları dini danışmanlık ihtiyacını belirleyen unsurlardan biridir.¹¹³

¹¹¹http://www.sakarya.khb.saglik.gov.tr/19336_manevi-destek-ve-rehberlik-bir

¹¹²http://www.sakarya.khb.saglik.gov.tr/19336_manevi-destek-ve-rehberlik-bir

¹¹³Turgay Şirin, *Dini Danışma ve Rehberlik*, Mim Akademi Yay., İstanbul 2014, s.51

***İslami Dini Danışma ve Rehberlik Modeli 'nde ki seansların tipik yapısı
şöyledir:***

- 1- Duygu durum kontrolü
- 2- Hafta içi önemli olaylar
- 3- Önceki seansla bağlantı kurma
- 4- Ödev kontrolü
- 5- Gündem Belirleme
- 6- Gündem maddelerinin ele alınması
- 7- Bir sonraki seansla bağlantı ve ödev verme
- 8- Seansın özetlenmesi
- 9- Danışandan geribildirim ve durumunu değerlendirmesi ¹¹⁴

Manevi rehberin izlemesi gereken yol:

- Hastayla isteği doğrultusunda görüşme
- Sorunun tespiti
- Dini konuşma, rahatlatma
- Cesaretlendirme
- Yol arkadaşlığı yapma
- Kendini gerçekleştirmesine olanak sağlama
- Kazanılmış bir insan

Netice itibariyle; beden, akıl ve ruh sağlığı bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bunu da besleyecek unsurlar vardır. İslam dini, kültürel değerler, psikolojik ve sosyal donanım, mesleki tecrübe gerekmektedir. Böylece maddi tedavinin yanında manevi tedavi yöntemleri de uygulanmaya başlamış, olumlu sonuçlar alındıkça önleyici ve düzeltici yanı keşfedilirken manevi tedavi yöntemleri de hız ve ivme kazanmıştır.

¹¹⁴ Turgay Şirin, a.g.e., s.207

3.2.3 Ceza Evlerinde Rehberlik

İşledikleri suçtan dolayı hüküm giymiş kişilerin ceza süreleri boyunca hapsedildikleri yere cezaevi denir. Hapis cezasının tarihi çok eski zamanlara kadar dayanırken çeşitli şekillerde cezalandırmalar olmakta ve genelde bedeni cezalar ağırlıktadır. Cezaevlerinin kurum olup yaygınlaşması ise daha çok yenidir.

Roll dergisi Mayıs 2001 sayısında yayınlanan bir yazıda şunlar anlatılır:

70' li yıllarda Hamburg üniversitesinde bir deney yapılmış ve bu deneyde ısı ve ses yalıtımı yapılmış odalara insanlar kapatılmış ve uzun süre tutulduktan sonra bunların düşünme yetilerini kaybettikleri, söyleneni olduğu gibi sorgulamadan kabul edebilecek adeta robotik kişilere dönüştükleri ortaya çıkmıştır. Amaç ceza evlerine konan insanları ıslah etmekken şartlar adeta insanlıktan çıkacak hale getirmiştir.

Bu bağlamda Cezaevlerinde ki insanlar suçları dolayısıyla orada yer almakla beraber, insan olmaları münasebetiyle onların da temel ihtiyaçlarının da sağlanması önemli görülmüştür. Yeme, içme, barınma, temizlik, tedavi, ibadet hürriyeti gibi. Bunların sağlanması için gerekli koşullar araştırılıp, düzenlenmiştir. Onlara yol göstermek, hatalarını telafi etmeleri için fırsat vermek, pişmanlık içerisinde bir daha yapmamaya yöneltebilmek te gerekmektedir.

Cezaevlerinin Tarihi Süreci

İslâm tarihinde Hz. Peygamber döneminde sınırlı sayıda da olsa bazı esir ve sanıkların dehliz gibi kapalı mekânlara hapsedildiği yönünde rivayetler vardır.¹¹⁵ Osmanlı döneminde de zindan, hapishane kavramları kullanılmıştır. Hatta yedi kule zindanları hatıralarda silinmeyecek izler bırakarak günümüze kadar ulaşmış eserler arasındadır.

¹¹⁵ Müstakim Arıcı, "Parmaklıklar Arkasında Din Hizmeti: Cezaevi Din Hizmetlerinin Dünü, Bugünü", *Din ve Hayat Dergisi*, Sayı: 8, Ekim 2009, s. 87, Ali Bardakoğlu, *Hapis*, s.54-55
http://spdosyalar.diyaret.gov.tr/webpdfs/UserFiles/istanbul/UserFiles/Files/Din%20ve%20Hayat%20Dergisi%20Say%C4%B1%2008%20Y%C4%B1%202009%20-%20Din%20G%C3%B6revlileri_627ecf25-c4af-4083-a140-3f823dde4cb5.pdf,

Modern anlamdaki ilk hapishanenin 1595 yılında Amsterdam'da kurulduğu kabul edilmektedir. Bu kurumun oluşmasının nedeni 1588 yılında bir hırsızın olağan cezası olan idam cezasına değil, devlet tarafından eğitilip iyileştirmesine karar verilmesine dayanmaktadır.¹¹⁶

Çünkü orada yer almalarının sebebi cezalarını çekmek olduğu kadar ıslah edilerek tekrardan topluma sağlıklı bireyler olarak kazandırılmalarının amaçlamaktadır. Aksi halde potansiyel suçlar artarak daha da çok devam edecektir. Bunun önlemini alabilmek için yapılan uygulamalardan biri de cezaevlerinde sunulan manevi rehberlik hizmetleridir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir belge 1911 tarihinde Edirne Hapishanesi'nde muhtelif imalathanelerin yanında bir koğuşun mektebe çevrildiğini ve burada Türkçe, okuma-yazma, hesap, tarih ve coğrafyanın yanında din derslerinin de verildiğini göstermektedir.¹¹⁷

Adalet Bakanlığının 1959 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı bir yazıda cezaevlerinde ki mahkumların manevi sohbetlere ihtiyacının olduğunun saptandığı ve bu hususta talep olduğu, neler yapılabileceğine dair bir yazıyı gönderdiği bilinmektedir.¹¹⁸ Bu talep doğrultusunda cezaevi manevi rehberlik hizmetleri için din görevlileri tahsis edilmiş fakat sayıca az olması nedeniyle istenilen talebi karşılamakta yetersiz kalmıştır. Adalet Bakanlığı 1975'de yayınladığı bir tamimle de cezaevlerindeki din eğitimi için gerekli tüm araç gereç teminini ve finansını üzerine almıştır. “Cezaevlerinde Eğitim ve Manevi Kalkınma” adı altında, manevi kalkınma yani din eğitimi ile ilgili tutum sergilenmiştir.¹¹⁹

¹¹⁶ Laubenthal Klaus, Lehrbuch Strafvollzug, 6. baskı, Springer Verlag Berlin Heidelberg 2011, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cezaevi>,

¹¹⁷ Müstakim Arıcı, a.g.e., s.88

¹¹⁸ Şuayip Özdemir, “Türkiye ‘de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar”, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II* (2002), Sayı: 2, s. 65, Erişim Tarihi (08.09.2017), <http://docplayer.biz.tr/30424890-Dinbilimleri-akademik-arastirma-dergisi-ii-2002-sayi-2-65-turkiye-de-cezaevlerinde-din-egitimi-uygulamasinin-gecirdigi-asamalar.html>

¹¹⁹ Şuayip Özdemir, a.g.e, s. 67, Erişim Tarihi (04.09.2017), <http://docplayer.biz.tr/30424890-Dinbilimleri-akademik-arastirma-dergisi-ii-2002-sayi-2-65-turkiye-de-cezaevlerinde-din-egitimi-uygulamasinin-gecirdigi-asamalar.html>

Cezaevlerinde Manevi Rehberlik Hizmetleri

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Bakanlığı arasında yapılan antlaşmalar ile başlatılan Cezaevi Din Hizmetleri'nin mahkumlar ve aileleri için faydalı olduğu tespit edilmiş, bu alanda çalışma ve faaliyetler geliştirilerek devam etmiştir.

Milli eğitim bakanlığından da personel talep edilmesine karşı diyanet görevlileriyle bu vazife devam etmiştir. Önceleri din görevlileri hem vazifeli oldukları yerde çalışıp hem de cezaevlerine gidiyorlardı. Bu durum beraberinde bazı problemleri de getirmiştir. İstenilen zaman ve mekanda bulunamama , yetişememe gibi. Böyle olunca diyanet işleri bakanlığınca sadece cezaevlerinde görev yapacak vaizler atanmıştır. Deneme aşamasında başarılı sonuçlar ele alınınca bunların sayıları da arttırılmıştır.

Ceza Evindeki Manevi Rehberlerin Yöntem ve Teknikleri

- Cezaevlerindeki için dini eğitim ve telkin
- Sabır, umut ve sorumluluk aşılıp kaybolan yitirilen özgüveni yeniden oluşturmaya çalışma
- Önemli gün ve gecelerde program düzenleme

Tüm bunları yaparken de öğüt verme akıl verme şeklinde değil de yol arkadaşı gibi doğru yolda beraber yürüme şeklinde düşünmek gerekmektedir. Balık tutup vermek değil balığı tutmayı öğretmektir. Ve en önemlisi de gönüllü, isteğe bağlı şekilde olması gerekmektedir. Yoksa olumlu sonuç almak imkansızlaşabilir.

İşin bir başka boyutunu da göz ardı etmemek gerekmektedir. O da şu ki, ceza evi vaizlerinin de uygulamalarını daha rahat ve verimli koşullarda sağlayabilmeleri için şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Örneğin özel odalarının olması, yeterli sayıda infaz memurlarının olması, güvenliklerinin sağlanması, istenilen her tür materyallerin temin edilerek, derslerin verimli hale gelmesi sağlanmalıdır. Zaman zaman farklı uzmanlar da çağrılarak daha geniş katılımlı program ve aktiviteler düzenlenebilmelidir.

Netice itibariyle insanların mutlu ve huzurlu olmaları ruh sağlığı ile alakalı bir durumdur. Bu süreçte bireyleri yalnız bırakmayıp manevi rehberlik ve destek hizmeti

sunmak kurumların görevi haline gelirken gerektiğinde ihtiyaç duyulan bütün bilimlerle iş birliği içinde hareket edilmektedir.

3.3 MANEVİ REHBERLERLE RÖPORTAJLAR

3.3.1 Hollanda’da Manevi Bakım Görevlisi Toon Vessie ile Söyleşi

Hollanda’da bakım evi (huzur evi) ‘De Bieslandhof’a da görevli Manevi rehber (Geestelijk Verzorger) Toon Vessie ile bir söyleşi gerçekleştirdik.

Fotoğraf 1: Bieslandhof’da (Delft Bakım Evi) Manevi Rehber Toon VESSİE ¹²⁰

¹²⁰ Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda

Yaşlı bakım evinde ki manevi rehberlerle ilgili röportaj soruları

1) Manevi rehber kimdir?

Burada 8 rehberle çalışıyoruz. Bunlardan 3'ü protestan, 2 katolik, 2 insancil ve biride ben, genel rehber. Bunlardan 5i erkek, 3ü bayan. 14 senedir buradayım. İlk önce hemşireydim, sonra bu mesleğime döndüm.

İsmim Toon Verssies. Yillardan beri. Öncelikle papaz ve hemşirelerden başladı, köylerde aile içinde başlamıştır. Rum-katolik Luther (16. yüzyilinda), sonra protestant, gereformeed, remonstrand oluştu. Bunların kendilerine göre gazeteleri, muhabirleri, eğitimleri ve politikaları vardı.

2) Hollanda da ne zamandan beri manevi rehberlik uygulaması yapılmaktadır?

Yillardan beri. Öncelikle papaz ve hemşirelerden başladı, köylerde aile içinde başlamıştır. Rum-Katolik Luther (16.yüzyilinda), sonra protestant, gereformeed, remonstrand oluştu. Bunların kendilerine göre gazeteleri, muhabirleri, eğitimleri ve politikaları vardı.

3) Teori olarak nasıl bir eğitimden geçiyorsunuz?

İlahiyati Amsterdamda okudum, insancil (humanistisch) hemşireliğide Utrechtte okudum.

4) Bulunduğunuz yerde danışan ve yakınlarının ibadetlerini yapacakları mekan var mı?

Sessiz yer, burada isteyen gelir ibadetini yapar. Müslümanlarda ibadetini yapabilirler. Hatta kibleyi gösteren pusulamızda var, yalnız abdest alma sorunumuz var. Burda o imkan malesef yok. Birazdan sizinle oraya gidebiliriz.

5) Görev alanınız nasıl belirleniyor? Her dine ayrı ayrı manevi rehber var mı ya da her talep edene gidiyor musunuz?

Görevimi kendim kararlaştırıyorum. Sosyal kartımız var, bizim burda yok, ama ben kendim gidiyorum. UMC, schildershoekta gidiyorum ve orda görüşmelerim oluyor. Bütün sorularla yaşıyoruz; 'leven met alle vragen'.

6) Görev alanınız kanunla belirli mi?

Evet, kural ve yasa. Ülke çapında papazlar için. Bakımevlerinde adalet, sağlık ve savunma bakanlığı

7) Manevi bakım yönergesi var mı? Burada nasıl ifadeler yer alıyor?

Şuan aklıma gelmiyor, ama normalde doktor son kararı verir. MDO (multi disipline konsultasyon).

8) Hizmetlerinizi biraz sıralayabilir misiniz?

Öncelikle maillerime bakar, yazarım. Sonra grup etkinliklerim var farklı farklı temalar, mesela kraliyet evi, anma günü), sonrada ev odası kutlamaları, Hristiyan sembolik nitelikler ile. Genelde bunak hastalarımıza iyi geliyor. Bazi şeyleri hatırlıyorlar.

9) Görev alanınızda öncelikli danışanlarınız var mı var ise nasıl bir uygulama farkı yapıyorsunuz?

Bu konu hakkında pek birşey diyemem, ama 4 evimiz var ve 14 görevlilerimiz.

10) Size her isteyenin ulaşabilmesi için genel bir telefon numarası var mı ya da internet adresi?

Evet, var: www.pietervanforeest.nl ve t.vessies@pietervanforeest.nl

11) Burada çalışan personele yönelikte hizmetleriniz var mı?

Evet, hemşirelerimize dersler veriyoruz. Leids Akedemik hastahannede. Kurtuluşu olmayan hastalarımıza nasıl davranılacağını gösteriyoruz.

12) Size danışanlarınız nasıl ulaşabilir? Personel tarafından yönlendirilme oluyor mu?
Ararlar, evet

13) Başka mezhep, dinlere ait çalışmalarınız var mı?

Maalesef

14) Sizin gibi görev yapanlarla belirli zamanlarda görüşmeler, seminerler yapıyor musunuz?

Evet, klinik dersleri, bir kaç felsefeler, ritueller. Ne yasak, ne yapılabilir?

15) Halka açık kurs ve seminerleriniz var mı?

Önceliğimiz burada kalan hastalarımız için, ama zaman zaman yaptığımız genel seminerlere isteyenler katılabilir.

16) *Buradaki manevi bakımdan biz ne anlamalıyız?*

17) *Danışanlarınızla konuşurken hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?*

Evet, Hemşireler gözlemlenerek eğitiliyorlar.

18) *Danışanlarınızla görüşmelerinizde size yaklaşımları nasıl? İstekliler mi?*

İyi, herkes kendi çapında. 20 katolik ve 30 protestan gönüllerimiz var.

19) *Mesleğinizin zor yanları nelerdir?*

Ben genelde yaşlı bakımı, manevi destek ile uğraşıyorum. Ama bence küçük yaşta kurtuluşu olmayan hastalarımızla ilgilenmek daha da zordur.

20) *Eklemek istedikleriniz?*

Unutamadığınız an: Şimdi yanımızda olmayan bir bayan vardı. İsmi An. Bir seferinde beni yanına çağırmıştı ve bana yaşadığı bir olayı anlattı. Bunu unutamıyorum. Somali'den bir kız balıkçıda çalışıyormuş. Kuru birşey. Hollandalı biri gelmiş, balık istemiş ve temizlemesini istemiş. Kız etrafında dönüp baktı, ama beceremedi, yinede bir şeyler yaptı. Müşteri buna bir kızdı, böylemi temizlenir bu diye. Orda An araya girmiş ve ona öyle kızmış ki, bu kız nerden bilecek balık temizlemeyi diye bağırılmış. Hiç seslenemedi diye gülümsemişti.

Bu anlattığını unutamıyorum.

Bilgi ve tecrübelerinizi bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

Merak edenler için, soruları Hollandaca olarak ta vermek istedik:

Enquete onder de mensen in verzorgingstehuizen betreffende geestelijke verzorging

- 1) Wie is de geestelijke verzorger/ begeleider?
- 2) Sinds wanneer wordt er in Nederland gebruik gemaakt van een geestelijke begeleiding?
- 3) Waar bestaat uw theoretische kennis uit?
- 4) Is er ook in jullie gebedsruimte plaats voor begeleiders en jullie naasten?
- 5) Hoe wordt uw taak bepaald? Zijn er voor alle religies afzonderlijke begeleiders en gaat u in op elk verzoek?
- 6) Is uw taak volgens de wet erkend?
- 7) Is er een morele richtlijn? Zo ja, welke?
- 8) Zou u enkele diensten van u willen opnoemen?
- 9) Heeft u een voorkeur voor een begeleider? Hoe wordt dit verder toegepast?
- 10) Heeft u een algemeen telefoonnummer of een website?
- 11) Bied u ook bepaalde service aan uw personeel?
- 12) Hoe kunnen uw begeleiders u bereiken? Wordt er door personeel doorverwezen?
- 13) Bied u ook activiteiten voor andere stromingen/ gelovigen?
- 14) Worden er ook bijeenkomsten/ seminars gehouden voor medewerkers?
- 15) Heeft u openbare cursussen en seminars?
- 16) Wat kunnen we interpreteren van de morele steun hier?
- 17) Worden er methodes of gesprekstechnieken gebruikt?
- 18) Hoe is u contact met uw begeleiders. Zijn zij gemotiveerd?
- 19) Wat zijn de moeilijkheden in uw beroep?
- 20) Zijn er nog punten die u wil toevoegen?

Vriendelijk bedankt voor uw aandacht, medewerking en tijd!

Fotoğraf 2: Bakım evinin bulunduğu yer şehrin dışında, yeşillikler içerisinde, temiz, bakımlı, sessiz ve huzur dolu bir yer. Kuş seslerinin sizi karşıladığı böyle bir alan özellikle seçilmiş ve oluşturulmuş. Biraz daha şehrin dışına doğru kalabalıklardan uzak bir yer tercih edilmiştir.¹²¹

¹²¹Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda

Fotoğraf 3: Hollanda da ki bakım evinin kütüphanesinden bir görüntü. Burada her çeşit kitap yer almaktadır. Farklı dini kitaplarda mevcuttur. Herkesin rahatça girip, kitap alıp okuyacağı huzurlu, sessiz bir alan oluşturulmuştur.¹²²

¹²²Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda 85

Fotoğraf 4: Manevi rehberin yaptığı grup konuşmasının broşür örnekleri. Çeşitli konularda gündem oluşturup isteyen herkesin katılabileceği programlar düzenlemektedirler.¹²³

¹²³Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda

Söyleşiden İzlenimler

Hollanda da diğer kurumlarda olduğu gibi hastane ve bakım evlerin de de manevi rehber olarak çalışan görevliler mevcuttur. Ve bu hizmet uzun yıllardır devam ettiği için daha oturmuş, sistemleşmiş uygulamaları var. Bakım evindeki manevi rehber olarak görev yapan Toon Vessie ile tanışıp uygulamaları hakkında yerinde görerekten bilgiler edindik. Bakım evinde kendisine ait bir odası vardı ve içerisinde farklı dinlere ait doküman ve malzemeler de mevcuttu. Danışanlarından hangi dine mensup olup olmadıkları önemli değildi.

Bulunduğu yerde Müslüman hastalara da talepleri halinde yanlarına gidip onlara moral motivasyon verici konuşmalarda bulunuyorlar. Kiminle görüşme yapacaklarını ise; kişilerin talepleri doğrultusunda kendisinden randevu talep etmeleri ile oluyor. Böyle bir istek yoksa hemşire veya doktorların ya da hasta yakınlarının talepleri ile yada manevi rehberin kendisi bu ihtiyacı görerek hasta ile görüşme gerçekleşiyor. Bazen bir selam verme, değerli olduğunu hissettirmek bile yeterli olabiliyor. Kişilerin hasta ve de yaşlı oldukları da düşünülürse unutkanlıklarının ne kadar çok olabileceği ya da hassasiyetlerinin de son derece çok olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Odalar bir bakım evinden çok kişiye özel küçük yaşam alanı olduğu da dikkati çekiyor. Kişiler kendilerini burada evlerinde gibi hissediyorlar. Hem de her türlü ihtiyaçları güler yüzlü personelle gerçekleştiriliyor. Bu da Hollanda' nın sosyal devlet olmasının bir sonucu olarak kendini gösteriyor.

Kurumda bir kütüphane de mevcut. Burada zaman zaman toplantı ve seminerler de yapılmaktadır. Ayrıca herkesin ortak kullanabileceği bir mabet te var. İçerisinde farklı dinlere mensup insanlar için dökümanlar da var. Yerdeki taşların çizgili olması ve çizgilerin yönü kibleyi işaret ediyormuş. Müslümanlar düşünülerek bu şekilde gerçekleştirilmiş. Sadece abdest alacakları yer mevcut değil. Burada manevi rehberler kendi dinleri dışında da farklı dinler hakkında danışanlarıyla az da olsa konuşabilecek kadar bilgiye sahipler. Yetmediği nokta da o dinin liderleri ile görüşüp fikir almaktadırlar.

Fotoğraf 5: Bakım evindeki mabetten bir görüntü. Burada her dine ait sembolik eşya ve ürünler mevcuttur. Hastanede ki gibi Müslümanlar için ayrıca bir alan burada yoktur.¹²⁴

¹²⁴Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda

Fotoğraf 6: Her dine ait sembollerin dikkat çekici olduğu gibi yer de zeminde yer alan çizgilerde özellikle yapılmıştır. Konuştuğumuz manevi rehber bu çizgilerin yönünün kibleye doğru özellikle ayarlandığını, Müslüman bir kişi geldiğinde de burada rahat ibadet edebilmesi için düşünüldüğünü söylemiştir.¹²⁵

¹²⁵Fotoğraf, İbrahim DUVA, Nisan 2017, Delft/Hollanda

3.3.2 Hollanda da Hastanede Görevli Manevi Rehber, Morits Pfahler, ile Söyleşi

Hollanda’da Delft Reinier de Graaf hastanesinde görevli Manevi rehber Morits Pfähler ile bir söyleşi gerçekleştirdik.

Fotoğraf 7: Diğer dinlere ait olan mabedin girişi. Dikkatimizi çeken kapıdaki her dine ait semboller olmuştur. Tüm din sahiplerine ait bir alan oluşturulmak istenmiştir. Ayrıca Müslümanlara ait mescitle diğer dinlere ait olan bu mabet yan yana bulunmaktadır. İkisini bir arada yakın yapmaları da ince düşüncenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁶

¹²⁶Fotoğraf, İbrahim DUVA, Haziran 2017, Delft/Hollanda

Müslümanlar için hastane yenilenince yeni bir mescit de yapılmıştır. İçerisinde abdest alma bölümünün de olması güzel bir düşünce olmuştur. Duvarlarında ayetlerin yazılı olduğu tablolar ve namaz vaktini gösteren zaman ayarlı tabloda bulunmaktadır. Hem sade hem de şıklığı ile ferah, temiz bir ortamdır.

Fotoğraf 8: Hastanede ki Mescitten Bir Görüntü.¹²⁷

¹²⁷ Fotoğraf, İbrahim DUVA, Haziran 2017, Delft/Hollanda

Fotoğraf 9: Müslüman olmayanlar için olan ibadethaneden bir görüntü. İstedikleri kitapları burada inceleme okuma, inançlarına göre ibadet etme fırsatı buluyorlar. İçerisi sade, ferah bir şekilde dizayn edilmiş olup eşyalarla çok doldurulmamış.¹²⁸

¹²⁸Fotoğraf, İbrahim DUVA, Haziran 2017, Delft/Hollanda

Hastanede ki manevi rehberlerle ilgili röportaj soruları;

1) *Manevi rehber kimdir?*

Reinier de Graaf hastanesinde 4 manevi bakıcılarla çalışmaktayız. Koordinatörümüz Moritz Pfähler

2) *Hollanda da ne zamandan beri manevi rehberlik uygulaması yapılmaktadır?*

Çok eski zamandan beri kiliseler (Katolik ve protestant) tarafından sunulmaktaydı. GV derneğimiz 46 yıldır mevcut.

3) *Teori olarak nasıl bir eğitimden geçiyorsunuz?*

Manevi bakıcıların çoğu 1 senelik Master eğitimi tamamlamıştır. Lakin okunan bölümlerde çok farklılık var, çünkü farklı bölüm/sektörler temsil ediliyor.

4) *Bulunduğunuz yerde danışan ve yakınlarının ibadetlerini yapacakları mekan var mı?*

Elbette. Hastanemizin iki ibadethanemizde de başka insanlar için yer var. Herkese açıktır. Hiçbir yaş, cinsiyet, ırk ve başka türden ayırım yapmadan. Kapımız herkese açıktır. Huzur arayana veya dinlenmek isteyene.

5) *Görev alanınız nasıl belirleniyor? Her dine ayrı ayrı manevi rehber var mı ya da her talep edene gidiyor musunuz?*

Hasta kendisi bizimle irtibata geçiyor ya da doktor veya hemşire bizi arıyor hastanın bizi talep ettiğini bildiriyor. Hastanın yanına gitmemizi istiyorlar. Biz bölgesel çalışıyoruz. Bu demek oluyor ki, bütün müracaatları bölümümüz tarafından işleme alınıyor. Önceleri kendimiz karar veriyorduk kime manevi desteğimizi sunacağımızı.

6) *Görev alanınız kanunla belirli mi?*

Evet/hayır. Manevi bakıcılık, kanunen hastane tarafından ayarlanması gerek. Lakin BIG kayıtlımız yok. Sağlık bakanlığında tanınmış meslek grubu değil.

7) *Manevi bakım yönergesi var mı? Burada nasıl ifadeler yer alıyor?*

Etiğimiz/ manevi bakıcılığın tanımı

8) Hizmetlerinizi biraz sıralayabilir misiniz?

Hastalarımızı dinlemek, neler yaşadıklarını, ritüelleri uygulamak, pazar günü ibadetlerimiz v. s.

9) Görev alanınızda öncelikli danışanlarınız var mı var ise nasıl bir uygulama farkı yapıyorsunuz?

Benim rehberim yok. Manevi bakıcılar birbirleriyle görüşüp, konuşuyorlar, hastalarının bakimi hakkında. İntervizyon ve denetleme uyguluyoruz.

10) Size her isteyen ulaşabilmesi için genel bir telefon numarası var mı ya da internet adresi?

Evet, var. Bizim bölüme ve bize telefonla ulaşılabilirler. Reinier hastanenin bölümünde de ayrı bir internet sayfamız bulunmakta: (<https://reinierdegraaf.nl/patienten/geestelijke-verzorging/>)

11) Burada çalışan personele yönelik hizmetleriniz var mı?

Evet, bütün çalışanlarda bize sorularıyla gelebilirler. İşte olan Şeyler hakkında, travmatik olaylar hakkında, hastalarının ani vefatından dolayı gibi sorularla.

12) Size danışanlarınız nasıl ulaşabilir? Personel tarafından yönlendirilme oluyor mu?

Hemşireler ve doktorlar bize hasta bildirmek için, mail veya telefon aracılığıyla ulaşabilirler.

13) Başka mezhep, dinlere ait çalışmalarınız var mı?

Evet, senede iki defa hastanede toplantımız oluyor. Bunlar ibadetten ayrı.

14) Sizin gibi görev yapanlarla belirli zamanlarda görüşmeler, seminerler yapıyor musunuz?

Evet manevi rehberler klinik kurslar ve etik toplantılarda veriyorlar. Manevi rehberlerin ihtiyaçları hakkında v.s.

15) Halka açık kurs ve seminerleriniz var mı?

Hayır, daha değil. Henüz sadece Reinier personellerine var.

16) Buradaki manevi bakımdan biz ne anlamalıyız?

Bunların manevi rehber tarafından sunulması, hastalara ve personellere. Moral destek etik ve ikilem grubumuzdan da sunulmaktadır.

17) Danışanlarınızla konuşurken hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?

Evet, manevi rehberler konuşma metotları ve sosyal becerileri hakkında eğitim almışlar.

18) Danışanlarınızla görüşmelerinizde size yaklaşımları nasıl? İstekliler mi?

Genellikle manevi rehberler görevleri açısından motivasyonlu kişiler ve birbirimize anlayışlıyız.

19) Mesleğinizin zor yanları nelerdir?

Zor kabullenilebilen bir olaylar hakkında. Genç birinin hayata veda etmesi. Ciddi olaylarda, insanlarla aynı hissiyatı paylaşıyoruz. Manevi rehber olarak birçok keder/hüzün, acıyla yüz yüze geliyoruz.

Saygılarımla

Moritz Pfähler

Geestelijk Verzorger/ Coördinator afd. Geestelijke Verzorging

Reinier de Graaf Groep

Merak edenler için, cevapları Hollandaca olarak ta vermek istedik:

Enquete onder de mensen in verzorgingstehuizen betreffende geestelijke verzorging

Beste heer,

Fijn elkaar afgelopen vrijdagmiddag te hebben ontmoet in het stiltecentrum van het Reinier de Graaf ziekenhuis in Delft.

Hierbij mijn beknopte antwoorden op uw vragen: (GV staat voor Geestelijke verzorging)

- 1) Wij werken hier in het Reinier met vier geestelijk verzorgers. De coördinator van de afdeling/team is Moritz Pfähler
- 2) Al heel lang vroeger werd het vooral vanuit de kerken (Katholiek en Protestant) aangeboden de beroepsvereniging van GVers bestaat 46 jaar.
- 3) GVers hebben veel al een eenjarige Master afgerond. Echter is de opleidingsachtergrond erg divers binnen GVland omdat er verschillende stromingen/sectoren zijn vertegenwoordigd.
- 4) Zeker. De beide stilleruimtes die ons ziekenhuis heeft bieden genoeg plaats voor meerdere mensen. Iedereen is ongeacht, leeftijd, geslacht, aard, overtuiging of wat dan ook van harte welkom om er rust te zoeken, op adem te komen.
- 5) De patiënt geeft zelf aan graag in contact te komen met GV of de arts of verpleegkundige belt ons op met het verzoek naar de patiënt toe te gaan. Wij werken territoriaal wat wil zeggen dat je als GV alle aanvragen GV behandelt die je per afdeling binnen krijgt. Vroeger bepaalde je eigen achtergrond naar wie je als GV toe ging.
- 6) Ja/ Nee. GV moet wettelijk door het ziekenhuis geregeld/ georganiseerd zijn. Echter zijn wij als GVers niet BIG geregistreerd in die zijn geen erkende beroepsgroep binnen het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS)
- 7) De beroepscode/ definitie van een GV is een morele richtlijn.

- 8) Naar patiënten luisteren wat ze doormaken, rituelen toepassen, voorgaan in zondagse vieringen, bidden, etc.
- 9) Ik heb zelf geen begeleider. GVers praten wel met elkaar over de begeleiding die zij aan patiënten bieden. GVers volgens intervisie en supervisie.
- 10) Ja dat hebben we. Onze afdeling en wij ook individueel zijn per telefoon te bereiken. We hebben ook als onderdeel van de Reinier site een eigen pagina. (<https://reinierdegraaf.nl/patienten/geestelijke-verzorging/>)
- 11) Ja, ook het personeel kan bij ons terecht met vragen. Zaken waar ze in hun werk tegen aan zijn gelopen, schokkende gebeurtenissen, plotselinge dood van een patiënt.
- 12) Verpleegkundigen en artsen kunnen ons per mail of telefonisch bereiken als ze een patiënt aan ons willen doorgeven.
- 13) Ja, twee keer per jaar vind er een zogenaamde algemene bezinningsbijeenkomst plaats in het ziekenhuis. Deze bijeenkomsten staan los van een geloofsovertuiging.
- 14) Ja, de GVers geven ook klinische lessen en bijeenkomsten waarin er ingegaan wordt op ethiek, het signaleren van GV behoefte, etc.
- 15) Nee, nog niet. Vooralsnog alleen voor Reinier personeel.
- 16) Dat deze geboden wordt door GVers aan patiënten en personeel. Morele steun vind ook plaats door de stuurgroep Ethiek en Dilemma die ons ziekenhuis rijk is en kan worden inzet bij ethiekondersteuning op afdelingen.
- 17) Ja, GVers zijn getraind in sociale vaardigheden en gesprekstechnieken.
- 18) In het algemeen hebben we als GVers een goede onderlinge verstandhouding die veelal erg gemotiveerd zijn in hun werk.
- 19) Als een casus zo moeilijk te vatten is. Wanneer een jong iemand komt te overlijden raakt je dat. Wanneer mensen met ernstige aandoeningen worden geconfronteerd voel je met ze mee. Er is een hoop, verdriet, pijn en lijden waar je als GV bij betrokken bent

GV = Manevi bakıcı

Fotoğraf 10: Diğer dinlere ait yapılan bu alanda ki yapıda şöyle bir ayrıntı dikkatimizi çekmiştir. Burada ki ince sütunların arasına insanlar küçük kağıtlara yazdıkları dileklerini bırakıyorlar. Dualarda bulunuyorlar. Bu şekilde gerçekleşeceğine inanıyorlar. Bu da onları mutlu ediyor.¹²⁹

¹²⁹Fotoğraf, İbrahim DUVA, Haziran 2017, Delft/Hollanda

Fotoğraf 11: Mescide ayakkabı ile girilemeyeceği, abdest aldıktan sonrada ayakların kurulanması gerektiği ve isteyen herkesin mescide girebileceği de mescidin girişindeki bu tabloda belirtilmiştir.¹³⁰

¹³⁰ Fotoğraf, İbrahim DUVA, Haziran 2017, Delft/Hollanda

Sonuç

Manevi rehberler ile yapılan görüşmelerde; teori ve pratik üzerine bu alanla ilgili neler yaptıklarını yerinde görerek, keşfetme şansına sahip olduk . Karşılıklı fikir alışverişinde bulunulup, deneyim ve bilgiler paylaşılmıştır. Bu tecrübenin, Türkiye’de yeni gelişmekte olan bu alana yönelik çalışmalara, programlara katkı sunması dileğiyle katkı sunması beklenmektedir.

3.3.3 Cezaevlerindeki Manevi Rehberler (Türkiye-Hollanda) ile Söyleşi

Türkiye de Cezaevi Vaizi Hasan Kayhan ile Söyleşi

1) Türkiye de Din Eğitimi Cezaevlerinde ne zaman başladı?

Türkiye de cezaevlerinde din eğitimi 1980’den sonra başladı fakat yeterli kadro olmadığı için sistem çok çalışmıyordu. .2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında yeni bir protokol imzalanarak süreç işlerlik ve ivme kazandı.

2) Müslüman olmayan diğer din mensupları için manevi rehberler var mı, varsa ne zamandan beri görev yapıyor?

Gayrı Müslimler için istemeleri halinde kendi dinlerinden rehber getiriliyor kadrolu rehber yok.

3) Fiziki şartlar nasıl? Örneğin odanız var mı?

Genelde odamız var fakat azda olsa odası olmayan arkadaşlarımızda var. İmkanlar ölçüsünde oda tahsisi yapılıyor.

4) Nasıl bir uygulama yapıyorsunuz? Din dersi Kuran eğitimi gibi mi?

İsteklilerden dilekçe ile müracaat etmeleri halinde eğitim sınıfları oluşturup seviyelerine göre kuran eğitimi+ ilmi hal dersleri yapıyoruz. Sorularına cevap verip sohbet ediyoruz.

5) Bu göreve nasıl başladınız? Sınavı, şartları var mı?

Vaizlik Sınavı (yazılı +sözlü). Daha sonra üç aylık hizmet içi eğitimi semineri görerek.

6) Müslüman din eğitimi veren manevi rehberlerle varsa diğer manevi rehberler arasında uygulama farkı var mı?

İlh. Fâk. mezunları arasından.

7) Türkiye’de cezaevlerinde görev yapan kaç tane manevi rehber var?

400 civarı kadrolu + 200 kadar da görevlendirme ile.

8) Sizin gibi görevlilerin olmadığı ceza evi var mı varsa orada kim ilgileniyor Müslümanlar la ya da sizde Müslüman olmayanlara da manevi rehberlik yapıyor musunuz’?

Manevi rehberlik isteğe bağlı mecburi bir eğitim yok.. Diğer din mensuplarının istemeleri halinde görüşebiliyoruz.

9) Güvenliğiniz sağlanıyor mu?

Güvenlik evet sağlanıyor.

10) Bu derslere ilgi var mı? Değişimi görüyor musunuz?

İlgi var ve çok olumlu geri dönüşler alıyoruz.

11) Unutamadığınız bir hadise var mı?

Unutamadığım 65 yaşındaki her şeyini kaybetmiş intiharı düşünen bir mahkumun Kuran-ı öğrenince hayata tekrar başlaması ve kaybettim dediği şeylerden vazgeçerek Kuran-ı öğrenmesinin kaybettiklerinden kat kat kıymetli olduğunu söylemesi. Buna benzer birçok durum..

12) Yaşadığınız sorunlar...

Sorunlar tek taraflı değil. İmkan buldukça görev yapmaya çalışıyoruz. Mahkumlar cezaevine girmeden ellerinden tutmak lazım. Ailelerini de eğitime almak lazım. Çocuklar babalarının halinden haberdar olunca suç dünyası ile tanışıp potansiyel suçlu olarak büyüyorlar. vs.

13) Eklemek istedikleriniz...

Yapılan ankette cezaevlerinde en verimli çalışan birimlerden biri manevi rehberler. Yılda bir hafta hizmet içi eğitim semineri + çalıştay yapıyoruz. Manevi rehberlik sadece cezaevleri değil tüm dezavantajlı guruplara, topluma kazandırmak istediğimiz tüm insanlara lazım. Çünkü tek kanatlı kuş uçmaz.

Verdiğiniz bilgilerden dolayı ve bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki sunulan din hizmetleri; koğuş sohbetleri, bire bir görüşmeler, Kuran-ı Kerim ğrenme kursları, konferanslar, özel etkinlikler, kitap dağıtımı, konserler ve idarî izin olan yerlerde Cuma ve hatta vakit, teravih ve bayram namazlarının ifası şeklindeyir. Bu hizmetler içinde en yoğun olanı koğuşlarda yapılan sohbetlerdir. Bu sohbetlerde mahkumlar, kendilerine yapılan ziyaret sebebiyle memnun olmakta manen huzur ve rahatlama hissetmektedirler. Ve sohbetin önemli bir kısmı da soru-cevap şeklinde geçmektedir. Kur'an öğrenmek için yapılan müracaatlar neticesinde idarî izinle açılan kurslara da büyük bir ilgi gösterilmektedir. Ayrıca Kutlu Doğum Haftası, Ramazan ayı gibi zamanlarda yapılan programlarla sunulan din hizmetleri de önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Hapishanede, cezaevi vaizleri tarafından sunulan bu hizmet manevi rehberlik kapsamında büyük önem arz etmektedir.

Hollanda da Cezaevi Manevi Rehberi Mustafa Uysal ile Söyleşİ

1) Hollanda da Din Eğitimi Cezaevlerinde ne zaman başladı?

Hiçbir hapishanede din eğitimi altında bir program yok, hiçbir zaman da olmadı. İsterse veya ihtiyaç duyarsa manevi rehber, özel konuşmalarda, grup toplantılarında önceden anlaşarak veya cuma ve bayram namazları gibi programların akışı içinde bilgilendirme yapabilir.

2) Müslüman manevi rehberler ne zamandan beri görev yapıyor?

Müslüman Manevi rehberler profesyonel olarak 1990 yılların ortalarından itibaren hapishane idaresine doğrudan bağlı olarak freelance yani çalıştığı günleri ve saatleri deklare ederek herhangi bir kontrakt olmadan çalışmaya başladılar. İlk defa 8 imam 1997 yılında SPIOR altında Hollanda adalet bakanlığı ile anlaşarak resmi çalışmaya başladılar. Bu bir geçiş ve deneme dönemiydi. Yanlış hatırlamıyorsam 2005 yılından itibaren diğer manevi rehberlerle aynı şartlarda Den -Haag ta Manevi Rehberlik Müdürlüğü altında bir baş imam ve iki baş imam yardımcısı atanarak çalışmaya başladılar.

3) Fiziki şartlar nasıl örneğin odanız var mı?

Fiziki imkanlar hemen bütün kapalı ceza ve ıslah kurumlarında, genelde diğer manevi rehberlerle eşit şartlarda imamların bir bürosu, kendine ait veya paylaştığı bir odası, ayrıca diğer manevi rehberlerle eşit şartlarda paylaştıkları, özel görüşme, grup konuşmaları ve diğer cuma ve bayram namazının kılınabileceği gibi ortamlar ve mekanlar olmuştur.

4) *Nasıl bir uygulama yapıyorsunuz?*

Derslerde de belirttiğim ve 1. ve 3. soruya verdiğim cevapta belirttiğim faaliyetler bir manevi rehberin çalışma içeriğini oluşturur. Eğitim ve öğretim henüz bir aktivite olarak oluşmuş durumda değil. Ben kendim bu konu ile ilgili bir araştırma yapıyorum.

5) *Bu göreve nasıl başladınız sınavı şartları var mı?*

Bu göreve SPIOR un Güney Hollanda bölgesindeki hapishanelerle bir proje olarak başlattığı çalışmalar çerçevesinde başladım. Herhangi bir sınav v. s. yapmadım. Bkz. 2. madde.

6) *Müslüman manevi rehberlerle diğer manevi rehberler arasında uygulama farkı var mı?*

Bütün manevi rehberler özel dini veya dünya görüşü içeriği ile ilgili uygulama farklılığı dışında aynı faaliyetleri gerçekleştirirler.

7) *Hollanda da kaç tane manevi rehber var ceza evinde görev yapan?*

Müslüman manevi rehber sayısı 40 civarında, diğerlerini de yaklaşık 100 olarak düşünürsek toplam 140 gibi.

8) *Sizin gibi görevlilerin olmadığı cezaevi var mı varsa orada ki Müslümanlarla kim*

ilgileniyor ya da sizde Müslüman olmayanlara da manevi rehberlik yapıyor musunuz?

Ceza evlerinin hepsinde var. Müslüman olmayanlara bilgilendirme temelinde veya ortak grup aktiviteleri gibi hizmet verebiliyoruz.

9) *Güvenliğiniz sağlanıyor mu?*

Güvenlik en az rizikoyla sağlanıyor diyebilirim. Normal şartlarda sıfır riziko mümkün değil.

10) *Bu derslere ilgi var mı?*

Tekrar etmem gerekirse ders gibi eğitim faaliyetinden söz edemeyiz. Fakat sizin bu sorunuza cevap olarak Müslüman manevi rehberle özel görüşme veya aktivitelerine ilgi oldukça fazla ve mahkumların bu ilgisine zaman ve imkanlar açısından yeterli cevap vermek mümkün olmuyor.

11) *Unutmadığınız bir hadise var mı?*

Tabi ki onlarca...

12) Yasadığınız sorunlar

Şahsi olarak pek sorunla karşılaşmıyoruz. Fakat özellikle iş yoğunluğu, çalışırken çok yönlü ilişkiler, organize, hazırlıklar, hitap ettiğiniz insanların özellikleri de düşünülecek olursa, bu işi sevmezseniz veya bu hizmeti bir dava olarak algılamazsanız, uzun süreli çalışmak mümkün değil.

13) Eklemek istedikleriniz...

Hollanda modeli manevi rehberliğin; sonuca ulaşma kaygısı olmadan, hitap ettiğiniz kişni/kişilerin veya topluluğun hayata bakışı, dünya görüşü, duygu ve düşüncelerinin doğru kanalizere edebilme çalışmaları olduğunu temel çıkış noktası olarak algılamak gerekir.

Manevi rehberlik kurumu, tutukluların dini, ahlaki, varoluşsal ve sosyal sorunlarının çözümü kadar cezaevindeki ortamı da yaşanılır kılma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Manevi rehberlik hizmetlerine ilginin yüksek olması dikkate alınırsa, cezaevi ortamında insanların dini, ahlaki ve varoluşsal meselelere daha fazla ilgi duydukları söylenebilir. Bu ortamda kişiler kendi durumlarını gözden geçirme ve kendilerine bir çekidüzen verme gereği duymaktadırlar. Bunun yanında manevi rehberlik hizmetinin sosyal ve kültürel bir rolü olduğu da unutulmamalıdır. Öyle ki normalde kendini hiçbir dine mensup görmeyen tutuklular bile dini etkinliklerin bir kısmına katılmakta ve diğer arkadaşlarıyla birlikte vakitlerini anlamlı bir şekilde doldurmaya çalışmaktadırlar. Manevi rehberliğin bu sosyal ve kültürel rolünü önemseyen kişiler için manevi rehberin hangi inanç grubuna mensup olduğu da önemli gözükmemektedir.¹³¹

¹³¹<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m19.pdf>

Sonuç

Cezaevleri toplumlar için vazgeçilmez unsurlar haline gelmiştir. Toplumdan tecrit edilen insanlarda hapishanelerde yeni bir topluluk oluşturmuşlardır. Bu bağlamda insanların gerek hapishane de gerekse cezaevinden çıktıktan sonra topluma uyum aşamasında sorun teşkil etmemeleri için alınan tedbirlerin başında manevi rehberlik eğitimleri gelmektedir. Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde çok çeşitli çalışma ve uygulamalar yapılmaktadır. Fakat henüz istenilen düzeyde ve yeterlilikte değildir.

Netice itibariyle toplumsal sorunların azaldığı, suç oranlarının düştüğü, manevi doyum ile sıkıntıların üzerinden gelebilen güçlü bireylerle toplumsal refah ve kalkınmaya ulaşabilmek için manevi rehberlerin eşliğinde gerçekleştirilen dini danışmanlık hizmetlerinin hayatın her alanında artarak ve profesyonelleştirilmeye gidilerek devam ettirilmesi gerekmektedir. Bunun için gereken alt yapı oluşturularak eksikliklerin biran evvel telafi edilmesi noktasında adımlar atılması zorunlu bir ihtiyaç halini almıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada Din görevlilerinin manevi rehberlik bağlamında yeterliliği ve uygulama alanları incelenmiştir. Manevi rehberlikteki bilgi ve becerileri dikkate alınmış eksikliklerin neler olduğuna dair tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Yurt dışındaki manevi rehberlik hizmetlerinin işleyişi hakkında bizzat yerinde incelemelerde bulunup somut veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun neticesinde sonuçlar göstermiştir ki manevi rehberlik hizmetlerinde ülkemiz bazında yapılan uygulamalar daha yeni olması da hasebiyle yurt dışındaki örneklerine nazaran çok geri de kalmıştır. Bu konuda devlet destekli proje çalışmalarına bir an evvel hız verilmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konuda sağlık, adalet vb. diğer bakanlıklarla yaptığı çalışmalar önemli bir başlangıç olup önem arz etmektedir. Pilot bölgeler seçilip yapılan çalışmaların tüm ülkeye yayılması ve bunu yaparken de bilinçli ve sorumlu hareket edilmesi önemlidir. Din görevlilerine yönelik hizmet içi eğitim çalışmalarının da hız kazanması gerekmektedir. Güçlü, köklü ve sağlam medeniyetler maddi-manevi sağlıklı nesillerle, toplumlarla ortaya çıkar. Bu bakımdan manevi rehberlik hizmeti sunacak din görevlilerine büyük görevler düşmektedir. Bu görevi ifa edecek bireylerinde bu bilinç ve yeterlilikte olması gerekmektedir. Bunun içinde her türlü imkanlar seferber edilmelidir.

1) Bu alanda profesyonelleşmek için öncelikle İlahiyat fakültelerinde ki ilahiyat ve din kültürü öğretmenliği bölümlerine ilaveten manevi rehberlik adında müstakil bir bölümünde açılması gerekmekte ya da açılana kadar ders programlarına manevi rehberlik adı altında dersler konulmalıdır.

2) Konunun önemine binaen hastane, bakım evi, cezaevi, vb. kurumlarda, üç ve dördüncü sınıf ilahiyat öğrencilerine staj yapma fırsatı sunulmalıdır. Daha eğitim hayatının içindeyken, teoriye ilaveten pratikteki uygulama ve deneyimlerle de öğrencilerin karşılaşmaları isabetli olacaktır.

3) Manevi rehberlerin eğitiminde özellikle gençlerin ilgi odaklarının neler olduğu tespit edilip onlara hitap edecek usul ve yöntemlerle yaklaşılmaya çalışılmalıdır. Bu konuda yazılı ve görsel basının imkanlarını iyi değerlendirip toplumsal bilinci diri tutacak eğitici ve öğretici programlara da yer verilmelidir.

4) Hastanelerde imam ve gassallar cenazeleri yıkama, teçhiz, tekfin etme, gerekli dini ödevleri yapmakla görevlidirler. Hasta ve yakınlarına vefat etmeden yardımcı olmak, manevi destek sağlamak özellikle uzun süreli hastalıklar ya da ani kayıp ve tramvalarda çok büyük ihtiyaçtır.

5) Değerler din görevlilerine ortak referans noktaları sunmuş, bütün dinlerde, manevi geleneklerde, irfani geleneklerde ve siyasi geleneklerde geçerli olmuşlardır. Manevi rehberlik görevinde bulunan kişilerin de danışanlarının dinine, milletine, ırkına bakmaksızın hasta, yaşlı, sıkıntılı durumdaki insanların hassasiyetlerini, psikolojilerini dikkate alarak cevap vermeleri gerekmektedir. Bu bağlamda manevi rehberlerin eğitim ve yetiştirilmelerinde farklı bilim ve disiplinlerden de istifade edilmesi gerekmektedir.

6) İlki 2016 yılında gerçekleştirilen uluslararası manevi danışmanlık ve rehberlik kongrelerinin sayılarının artması sağlanmalıdır. Özellikle bu konuda ki batı toplumundaki akademisyenlerin de katılması, önemli bilgi paylaşımını sağlayacaktır.

7) Daha fazla materyaller hazırlanıp insanlarla ücretsiz paylaşımı sağlanmalıdır. Özellikle bu konuda kamu spotunun hazırlanması bireylerin bilgileneşine ve bu hizmeti talep etmelerine katkı sunacaktır.

8) Manevi rehberlikte ki eğitim ve bilgilendirme çalışmalarında yaş, eğitim ve cinsiyet farklılıkları da gözetilerek uygulamalar yapılması sonucu daha verimli kılacaktır.

9) Hizmet kalitesi açısından gelişen şartlara göre din görevlilerinin manevi rehber olarak ihtiyaç ve beklentileri hususunda sık sık araştırma ve tespitlere gidilmelidir.

10) Manevi rehberlik için yeni bir kadro tahsis edilmesi, atamaların yapılması bu alanda yapılacak çalışmaları hızlandırıcı olacaktır. Çünkü ne doktor ne de psikolog olan manevi rehberlerin statüleri hususunda netlik oluşturulması gerekmektedir.

11) Bu alanda yapılacak olan yüksek lisans ve doktora çalışmaları teşvik edilip her türlü destek verilmelidir.

12) Bireylerin beden, akıl ve ruh bütünlüğünü korumak teolojinin olduğu kadar başta sağlık sektörü olmak üzere tüm kurumlar da çalışanlar için iyileştirilmesi, önem

verilmesi gereken bir durumdur. İslam dininden ve Türk kültür geleneğinden gelen birikimlerden istifade edilerek Türkiye de bu alanda yapılacak başarılı çalışmalar diğer Müslüman ülkeler içinde referans olacağı kanaatindeyiz.

Netice itibariyle din görevlileri mesleki bilgilerinin yanı sıra hastane, askeriye, hapisane, huzur evi, kredi yurtlar kurumu vb. gibi alanlarda manevi rehber olarak çalışabilmeleri için insan psikolojisi, sorunlar, ihtiyaçlar hususunda bilgilendirilmelidirler. Sadece mesleki bilgi ile böylesi hassas bir konu çözüme kavuşamayacağından yeni donanımlara ihtiyaçları vardır.

Türkiye’de bu uygulama seçilen pilot bölgelerde öncelikle bu konuda master, doktora yapmış ya da sertifikası olanlardan (bunların sayısı çok az) yoksa normal diyanet personeli tarafından gerçekleştirilmektedir. Takip edecekleri bir müfredat, uygulama örnekleri mevcut değildir. Bu da kişisel beceriyle sınırlı yürütülmesini, istenilen sonuçtan ve gerçek amacından uzaklaşılmasını sağlamaktadır.

Hollanda da ki örnekleri incelendiğinde bu alanda üniversite de bölüm olup master yapanlardan seçildiği, alan bilgisi dışında insan psikolojisine dair derslerinde olduğu, manevi rehberlerin zaman zaman kendi aralarında da toplanıp seminerler ve paylaşımlarda bulundukları tespit edilmiştir. Bir diğer önemli hususta manevi rehberler çalıştıkları hastanenin personeli durumundadırlar. Türkiye’de ki uygulamalarında ise hastanede çalışsa bile müftülüğün personeli olup örneğin izin gibi durumlarda hastane yönetimini bilgilendirmekle birlikte asıl sorumlu olduğu kurum bağlı olduğu müftülüklerdir. Bu da bir karmaşaya sebep olabilmektedir. Hollanda da ki manevi rehberlerle görüşmeler yapıp ziyaretlerde bulunduğumuz için uygulamalarını ortamlarını gözlemleme fırsatı bulduk. Manevi rehberliğin bireyler üzerindeki olumlu etkisinden hareketle ülkemiz için manevi rehberlik ve bakım hizmetlerinin bir an evvel alt yapısının oluşturularak uygulamaya konulması faydalı olacaktır.

Toplumsal sağduyuya ulaşabilmek için manevi değerlerin de yaşatılması gerekmektedir. Kendi öz benliğinin farkındalığını kazanmak için de sevgi, saygı, hoş görü, merhamet duygularıyla yetişmiş, milli ve manevi değerlerle donatılmış bir toplumla

gerçekleşmektedir. Milli ve manevi değerlerle yoğrularak bu günlere gelmiş bu neslin evlatları; özüne dönerek, değerlerine sahip çıkacak ve güçlü kalmaya devam edecektir.

Öncelikle Batı toplumlarında Hristiyan geleneğin de bir din hizmeti olarak ortaya çıkan manevi rehberlik çalışmalarının Hollanda örneğinden olduğu gibi aktarılması, Türkiye’de ki uygulamalarda yer alması mümkün olmamakla birlikte teori ve uygulamalara yön vermesi bakımından Batı toplumlarındaki bilgi ve tecrübelerin milli ve manevi değerlerimizle bütünleştirilerek Türkiye’ye özgü yeni bir manevi rehberlik modeli oluşturulması gerekmektedir.

Bireysel ve toplumsal yaşam için manevi rehberliğin katmış olduğu değere karşı farkındalık oluşturmak, hastane, cezaevi, bakım evi, askeriye gibi kurumlarda ki bireylerin manevi atmosferini, manevi rehberlerin çalışmalarının incelenmesi amacıyla hazırlanmış olan bu çalışmada, din ve maneviyatın rolü, hizmet sahası, programları sunarken karşılaşılan problemler ve uygulanan yöntemlere yer verilmiştir. Teori ve pratikte model sunma, Hollanda da ki deneyimleri paylaşma, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunma ve iş birliği yapma imkanı sağlamıştır. Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilen akademik ve bilimsel iş birliği ve tecrübelerin ülkemizde ki bu alanda hizmet verecek kurum ve bireyler için yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAY, A. R. (2017, 08 22). *Manevi Destek Hizmetlerinin Sosyokültürel Temelleri*. Yalova Üniversitesi: <http://mdrk.org/bildiri-ozet-kitapciği.pdf> adresinden alındı
- AKYÜZ, Z. A. (2015). *Din Sosyolojisi II Sosyal Dinamik Bünye Analizleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- ALTAŞ, N. (1999). Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri(Türkiye Uygulaması Üzerine Deneyisel Bir Araştırma)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 599-659.
- ARICI, M. (2009). Parmaklıklar Arkasında Din Hizmeti:Cezaevi Din Hizmetlerinin Dünü,Bugünü. *Din ve Hayat Dergisi*, 86-89.
- ASLANTÜRK, Z. (2015). *Din Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- ATAK, M. (2017, 10 14). IV. *Maneviyat Psikolojisi Sempozyumu*.
<https://maneviyatpsikolojisi.erciyes.edu.tr/> adresinden alındı
- AYBEY, S. (tarih yok). *Gazi Osman Paşa İlahiyat Dergisi, c.3, s.2, Tokat, 2015/II*.
- BUYRUKÇU, R. (1996). Din Görevlilerinin Problemleri ve Çözümü ile İlgili Görüş ve Teklifler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 92-93.
- CEBECİ, S. (2010). Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 53-69.
- CEBECİ, S. (tarih yok). Milli Kimlik Bağlamında Din-Kültür İlişkisi.
- ÇAKMAK, M. (2008). Mobil(Taşınabilir) Din Eğitimi ve Din Hizmeti. *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)* (s. 307-315). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- ÇELİKEL, B. (2013). Dini Danışmanlık :Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası . *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 55-68.
- ÇINAR, A. (2011). *İslam Düşüncesinde Varlığın Asaleti*. Bursa: Emin Yayınları.
- ÇINAR, A. (2017). Yeni Bir Disiplin Olarak Sosyal Hizmetler ve Manevi Rehberlik. *Ders Notları*.
- DEMİR, H. I. (2012). *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- EVKURAN, M. (2012). Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 31-54.
- FRAGER, R. (2009). *Manevi Benlik ve Ben Ötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- GÖKA, E. B. (2012). *Geçimsizler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- KARAGÜL, A. (2012). Manevi Bakım:Anlamı,Önemi,Yöntemi,ve Eğitimi (Hollanda Örneği). *Dini Araştırmalar*, 5-27.
- KAYA, M. (2017, Kasım 24). *İlmi Araştırmalar Merkezi (İLAM)*. İslam ve İhsan: <http://www.islamveihsan.com/peygamberimizin-42-egitim-metodu.html> adresinden alındı
- KİMTER, N. (2013). Din ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları . *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 85-118.
- KIRCA, C. (1990). Yanlış Eğitim ve Zararları . *Diyanet Dergisi*, 2-77.
- KOÇAK, D. B. (2015). Çocuk Hastalara ve Yakınlarına Uygulanan Manevi Bakım (Hollanda Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- KOLBAŞI, D. İletişim Dili ve Empati, Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehber i, ed. Harun Işık-Abdullah Demir, Diyanet
- OKUMUŞ, E. (2014). Din ve Sosyalleşme. Ankara.
- ÖZDEMİR, Ş. (2002). Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*, 65-78.
- ÖZDOĞAN, Ö. (2006). İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım:Pastoral Psikoloji. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 127-141.
- VERMEER, P. ç. R. *Çev. Ramazan Diler, Din Eğitimi ve Sosyalleşme, Paul Vermeer, Din Eğitimi ve Pratik Teoloji, Radboud Üniversitesi, Nijmegen, Hollanda.*
- PEHLİVAN, M. (2016). Din-Ekonomi İlişkisi ile Bu ilişkinin Toplamların ve Bireylerin Davranışlarındaki Yansımaları. *Mehmet Akif Ersoy Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 13-35.
- Peter WAGNER, ç. K. (2005). *Modernliğin Sosyolojisi Özgürlük ve Cezalandırma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ROGERS, C. (2011). *Kişinin Olmaya Dair* . İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- SARI, E. (2016). Aile ve Dini Rehberlik Hizmetlerinde 'Çözüm Odaklı Görüşme Yönelimli İslami Danışmanlık 'Hizmet içi Eğitim Programı Model Önerisi . *I.Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi* (s. 17-114). İstanbul: mdrk.
- SAYAR, Z. (2017, Mart 13). *Tebliğ ve İrşad Erlerinin Yol Haritası*. Diyanet Dergi: <http://www.diyanetdergi.com/din-ve-hayat/item/651-teblig-ve-irsat-erlerinin-yol-haritasi> adresinden alındı
- SEYYAR, A. (2010). *Tıbbi Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- SEYYAR, A. (2014). *Dünyada ve Türkiye'de Manevi Bakım Hukuku*. Manevi bakım: <http://www.manevibakim.com> adresinden alındı
- SEYYAR, E. A. (2015). *Manevi Sosyal Hizmetler*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- SİNANOĞLU, F. (2008). Toplumsal Değişim ve Din. *Hikmet Yurdu*, 17-24.
- SÖYLEV, Ö. F. (2014, Mayıs). Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği). *Doktora Tezi*.
- ŞAHİN, V. S. (2015). Din, Maneviyat ve Diğerkamlik. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 113-145.
- ŞEN, Y. (2011). Hz. Peygamber'in Merhamet ve Eğitim Metodu. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19-26.
- ŞİRİN, T. (2014). *Dini Danışma ve Rehberlik*. İstanbul: Mim Akademi Yayınları.
- TOSUN, C. (1993). *Din ve Kimlik*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- TOSUN, C. (2015). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- TURAN, İ. (2013). Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 47-73.
- TÜMER, G. (1994). Din. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (s. 312-320). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- TÜMER, G. (1994). Din. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (s. 312). içinde Ankara: Diyanet Yay.
- USLU, N. (tarih yok). *Almanya 'daki Müslüman Gençlerin Camilerden Beklentileri*. <http://www.grin.com/tr/e-book/202458> adresinden alındı
- YAZICI, N. (2007). Din Hizmetleri Açısından Caminin Yeri ve Önemi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1-10.
- YILDIRIM, İ. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencileri ile Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 193-208.
- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/773/9864.pdf> adresinden alındı
- <http://www.diyantislamansiklopedisi.com.din> adresinden alındı
- <http://www.sakarya.khb.saglik.gov.tr/19336> manevi-destek-ve-rehberlik-bir adresinden alındı
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cezaevi>, Laubenthal Klaus adresinden alındı

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf> adresinden alındı

<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m19.pdf> adresinden

alındı <http://www.sanalpsikolog.com> adresinden alındı

<http://www.sunumvaaz.com> adresinden alındı

http://bursa.khb.saglik.gov.tr/21522_manevi-destek-birimi adresinden alındı

<http://www.2.diyaret.gov.tr/StratejiGelistirme/Documents/stratejik-plan-2017-2021.pdf> adresinden alındı

<http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/olaganustu-din-s%C3%BBBrasi-sonuc-bildirgesiyle-sonaerdi%E2%80%a6/37994> adresinden alındı

<http://www.haber10.com/yazar/prof-dr-erol-goka/saglik-alaninda-dini-anismanlik-sarttir-30173> adresinden alındı

http://dergigipanel.gop.edu.tr/dosya/dergi_4/yayimlananlar/yil_2017_sayi_1/ILHYT170109.pdf adresinden alındı

<http://mdrk.org/bildiri-ozet-kitapciği.pdf> adresinden alındı

<http://www.grin.com/tr/e-book/202458/almanya-daki-mueslueman-genclerin-camilerden-beklentileri> adresinden alındı

<http://www.ekodialog.com/Konular/din-ve-ekonomi-iliskisi.html> adresinden alındı

<http://sosyolojisi.com/dinin-toplumsal-islevleri/1505.html> adresinden alındı

<http://sosyolojisi.com/dinin-kisisel-ve-toplumsal-fonksiyonlari/5398.html> adresinden alındı